

GLAVA PETA

GENERALŠTAB SAD

Mada se štabna doktrina SAD sporo razvijala do Prvog svetskog rata, od tog vremena ona je brzo napredovala. Danas (1949) ona je jednaka, ako ne i nadmoćnija, od štabnog sistema bilo koje države. Njena jačina ne dolazi samo od njene podesne i efikasne teorije i organizacije, već i od njene široke osnove koja obezbeđuje solidno i potpuno vojno obrazovanje.

I

15 juna 1775 američki Kongres (The Continental Congress) je jednodušno izabrao Džordža Vašingtona »da komanduje svim kontinentalnim snagama, podignutim ili koje će se tek podići za odbranu američke slobode«. Sledеćeg dana članovi Kongresa su nastavili rad na stvaranju štaba za vojsku generala Vašingtona. Tako je počela istorija štabnog sistema vojske SAD, jedna faza vojnog razvoja kojoj je bilo namenjeno da u sledećih 125 godina zaostaje iza štabnih sistema Francuske i Pruske.

Štabni sistem američke vojske (kontinentalnih snaga) bio je proizvod neujednačenih pogleda Kongresa. Ova ne-sređena atmosfera izgleda da je bila usaćena i u štabnu organizaciju američke vojske, a potpuno je uklonjena tek početkom XX veka kada je usvojen današnji štabni sistem.

Iako je britanska vojska bila simbol tlačenja u očima pobunjenih kolonista, ova ista vojska je dala osnovni obrazac za organizaciju vojnog štaba koju će koristiti snage pod Vašingtonovom komandom. Ustvari, to nije bilo naročito paradoksalno što je američki vojni sistem kopirao britansku štabnu organizaciju. Kao i mnogi drugi revolucionarni vojni rukovodioci, Vašington je u suštini bio proizvod britanskog vojnog sistema, kako sa gledišta vojnog obrazovanja tako i ratnog iskustva. Veći deo svog ranog vojnog obrazovanja Vašington je dobio pod starateljstvom svoga brata Lorensa, koji je služio u britanskim snagama u Zapadnoj Indiji.

Kada je imao tek dvadeset godina, Vašington je dobio postavljenje za okružnog generalnog ađutanta sa činom majora. Kao i mnogi drugi slavni vojni rukovodioci, on je otpočeo aktivnu vojnu karijeru u štabu. Još jednu štabnu dužnost dobio je u martu 1755 kada je naimenovan za specijalnog ađutanta generala Bradoka (1695—1755; general-major, komandant svih britanskih snaga u Severnoj Americi, 1754 godine). Ovo postavljanje ga je prvi put dovelo u tesnu vezu sa regularnom britanskom vojnom komandom. Primajući ovo naimenovanje, Vašington je pominjao da je jedan od njegovih razloga što je želeo da služi sa Bradokom bio »da dobije izvesna znanja iz vojničke profesije«. Poraz Bradokove ekspedicije kod Litl Medouza, 1755 godine, pokazao je Vašingtonu da kruta liniska takтика britanske vojske nije u stanju da se ogleda sa sistemom borbenih dejstava zasnovanom na pojedinačnoj primeni zaštitnih mera, iznenadenja i ubacivanja. Prema tome, kada je nekih dvadesetak godina kasnije preuzeo komandu nad američkom vojskom, Vašington je raspolagao tačnom ocenom britanskih vojnih sposobnosti i nedostataka i dobro je poznavao britansku organizaciju.

Kongres je pretstavljaо prepreku

Preuzimajući komandu nad američkom vojskom 1775 godine, Vašington je naimenovao Džozefa Rida za svog

vojnog sekretara. To je bio gotovo jedini slobodan izbor koji je upočetku vrhovni komandant mogao da izvrši pri obrazovanju štaba vojske, pošto je u tom pogledu, kao i u svim drugim stvarima koje su se odnosile na upravljanje vojskom, Kongres bio krajnje nepoverljiv i nije saradivao sa vojnim komandantom, a odbio je da prenese na njega čak i normalnu vojnu vlast koja odgovara njegovom položaju. Možda su se članovi Kongresa setili britanskog Parlamenta koji je dao vojnu vlast Oliveru Kromvelu, a ovaj je, primivši vlast, uvideo da bi mogao biti i bez Parlamenta. Makakvi bili njihovi motivi, članovima Kongresa se nikad ne može oprostiti što nisu olakšali Vašingtonov teret u komandovanju. Ne samo zbog toga što mu nisu dali štab, već i što su odbili da mu dadu nužnu vlast da rukovodi štabom, kada je ovaj jednom stvoren.

Što se tiče samog štaba Vrhovne komande, lako se može uočiti da je bio veoma nadahnut savremenom britanskom doktrinom, pošto su zvanja štabnih oficira bila u suštini ista kao i u štabovima britanske vojske. Veći deo zakonodavnog posla koji se odnosio na štab vojske bio je obavljen 16. juna 1775. Njime je određen po jedan generalni adjutant, generalni kvartirmajstor, generalni komesar skladišta i snabdevanja, generalni blagajnik, generalni komesar za regrutovanje i jedan **načelnik inžinjerije**. Brigadni general Horejšio Gejts preuzeo je dužnost generalnog adjutanta 17. juna, major Tomas Miflin dužnost generalnog kvartirmajstora skladišta i snabdevanja 19. jula, Džems Voren je postao generalni blagajnik 27. jula, a Stivn Mojlen (Stephan Moylan) komesar za regrutovanje 11. avgusta. Pukovnik Ričard Gridli naimenovan je za načelnika inžinjerije. Iako je rad Kongresa na dan 16. juna 1775 pružio osnovu za organizaciju štaba vojske, celokupan problem štaba rešavao se postepeno, pošto su važni štabni oficiri bili naimenovani tek tri godine posle prvog zakonodavnog rada 1775. godine.

19. jula 1775 bila su predviđena još dva štabna oficira — starešina komore i komesar artiljeriskih skladišta. General Vašington je postavio Džona Godarda na prvi, a Ezekijela Čivera na drugi položaj. Sanitetsko odeljenje

vojske stvoreno je 27 jula 1775, a Bendžamin Čerč je naimenovan za generalnog upravnika i načelnika. Vašingtonova prepiska, koja se tiče otvaranja ovog odeljenja, pruža dalju pretstavu o britanskom uticaju. Dajući obrázloženje po predloženim pojedinostima organizacije, Vašington je pisao: »Broj oficira koji se pominje u iznetom planu, smatram da nam je nužan, pošto je on toliki i u britanskim bolnicama«. Prema tome, očigledno je da je Vašington kao vrhovni komandant bio veoma dobro upoznat sa britanskom organizacijom štaba i zasnivao je, bar neka svoja gledišta u tom pogledu, na britanskom iskustvu.

Vašington traži pomoć

Dva dana po stvaranju sanitetskog odeljenja, vojska je naimenovanjem Viljema Tjudora dobila generalnog vojnog tužioca. Što se rat dalje produžavao, Vašington je bivao sve više opterećen nevojnom administracijom u vojsci, čak do te mere da mu je nedostajalo vreme da se posveti uvežbavanju i manevrima svojih trupa. U nadi da će naći izvesno olakšanje, on je tražio da se ustanovi Ministarstvo rata i optimistički se nadao da će ono preuzeti izvesnu administrativnu upravu nad vojskom, a da će on moći da se posveti samo aktivnom vođenju rata. Vašington je izložio svoje mišljenje po ovom pitanju u pismu od 13. juna 1776 pretdsedniku Kongresa u kome je rekao: »Ja sam Kongresu jednom napomenuo da smatram Ministarstvo rata kao krajnje nužno i izgledalo je da je Kongres bio naklonjen tome da se ono ustanovi za vojsku, ali izgleda da je to pitanje otada stalo. Neka mi bude dopušteno da ponovo ukažem na korist i važnost takve ustanove. Ukoliko više razmišljam o toj ustanovi, utoliko sam više ubeđen u njenu neophodnost i da se bez nje stvari nikada ne mogu pravilno voditi«.

Osećajući stalne teškoće u komandovanju u ratu i jednovremeno rukovodeći državnim vojnim naporima, on je uvideo da mora postojati ministarstvo koje će obavljati dužnosti koje su ga, inače, lišavale mogućnosti da aktivno

komanduje. Verovatno pukim slučajem, Kongres je istog dana ustanovio Ratni odbor.

Veoma zadovoljan ovakvim tokom događaja, Vašington je pisao pretdsedniku Kongresa: »Ustanovljavanje Ministarstva rata je događaj od velikog značaja i sasvim je verovatno da će biti zabeležen na stranicama istorije. Koristi koje će nastati od toga, ja laskam sebi, biće znatne, iako možda osnova na kojoj je postavljeno nije u potpunosti savršena. Ovo, kao i druga velika dela, ne može biti lišeno grešaka u svom prvom izdanju; vreme će otkriti njegove greške, a iskustva će predložiti lek i dalja neophodna poboljšanja; ali, po mom mišljenju, pravilno je poći od početka«.

Ovaj Ratni odbor — prema general-majoru Korbinu (1842—1909, generalni adutant u Špansko-američkom ratu), koji je rukovodio sakupljanjem materijala i komentaranjem zakonodavne istorije Generalštaba — bio je »klica Ministarstva rata naše vlade«. Iako je osnivanje Ratnog odbora bilo od istoriskog značaja u krajnjem razvoju Generalštaba, on je bio od male neposredne vrednosti Vašingtonu, pošto ne postoji nikakvi znaci da ga je Ratni odbor oslobođio administrativnih poslova koji nisu nikada morali biti njegova briga. Koristi koje je on očekivao od Odbora nisu se nikada ostvarile u potpunosti, jer nije trebalo dugo čekati da se »otkriju njegovi nedostaci«.

II

Teškoće u komandovanju nastavile su se i posle stvaranja Ratnog odbora. Mada su neke teškoće sa kojima se sukobljavao Vašington poticale nesumnjivo direktno od članova Kongresa i grupe zavidljivaca u vojski, mnoge su bile takve prirode da su učvršćivale verovanje da je Vašington morao imati štab koji je dobro funkcionisao. Ustvari, ne bi bilo suviše pogrešno reći da bi on uspešno upotrebio bilo kakav štab koji je uopšte radio. Mada je njegova Vrhovna komanda posedovala bitne odlike štaba, malo je razloga da se veruje da je ona radila onako kako

bi trebalo da dejstvuje štab. Na taj način, u prvim danima sticanja vojnog iskustva ove zemlje, ubedljivo se pokazalo da, iako se vojska može stvoriti za kratko vreme, ne može se jednovremeno ostvariti i štab sposoban da uspešno upravlja naporima vojske.

Može se zamisliti kakva je bila zbrka koja je pratila izdavanje naređenja ili pokušaje da se ostvari veza između različitih komandi, kada se prisetimo nekih okolnosti koje su sprečavale postizanje organizaciskog jedinstva i jednoobraznosti organizacije štaba u čitavoj vojsci. Kao i štab vojske, trupni štabovi su bili organizovani prema britanskom obrascu. Ovo se tačno može ustanoviti time što su se obimno upotrebljavala savremena britanska štabna zvanja, kao što su: brigadni major, adžutant, pukovski kvartir-majstor itd. Iako je štabna organizacija vojske SAD bila u suštini britanska, njen sistem nije bio ni na koji način univerzalno ili jednoobrazno primenjen u čitavom našem vojnom sistemu.

Vašingtonova vojska nije ni u kom smislu bila nacionalna. Ona je bila nešto više nego konglomerat posebnih odreda pod trinaest posebnih vrhovnih vlasti, a svaka od ovih ustanovila je svoj vojni sistem. Na neke se odrazio francuski uticaj, neke su pokušale da podražavaju pruske metode, a neke su sledile britanski primer. Situacija u pogledu ustanavljanja jednoobraznog štabnog sistema bila je, sem toga, složena čak i činjenicom da su mnogi viši oficiri bili stranci koji su iskustvo u komandovanju stekli pod raznim vojnim sistemima. Prema tome, svaki je imao različitu pretstavu o načinu na koji je trebalo organizovati štab. Sa britanskim, francuskim i pruskim veteranim u svojoj vojsci Vašingtonu ne bi trebalo zavideti na naporima da ustanovi jednoobrazno komandovanje i štabnu službu.

III

Kao rezultat pokazanog nedostatka jednoobraznost u trupnoj obuci i komandnoj proceduri, decembra 1777 obrazovano je odeljenje generalnog inspektora. Izvesno

vreme pre toga je Vašington razmatrao različite načine u cilju pokušavanja uvođenja efikasnih i opštih metoda u svoju vojsku. On je ponovo izneo problem na razmatranje svojim američkim i stranim generalima i savetovao se sa de Kalbom (nemački general, 1721—1780), Pulaskijem (Poljak, 1748—1779), Di Kudrejem, Konvejem (irskog porekla, 1773—1800 povezan sa Konvejem Kebelom radi oduzimanja komande Vašingtonu) i d'Arentom, nadajući se da će tako najbolje iskoristiti inostrano iskustvo. D'Arentu je povereno da predloži rešenje koje je Vašington usvojio kao najpraktičnije. On je predložio da se u štabu obrazuje jedan specijalan organ, odeljenje generalnog inspektora, odgovoran za obuku i disciplinu u čitavoj vojsci.

Kako još uvek nije mogao da preduzme neophodne mere u okviru svoje vlasti, Vašington je pisao pretsedniku Kongresa preporučujući mu da odmah ozakoni inspektorstvo. Ovo pitanje je, posle znatnog odlaganja, bilo izneto pred Ratni odbor, čiju je pojavu Vašington samo nekoliko meseci ranije tako oduševljeno i optimistički pozdravio. Sada, umesto da pruži dugo očekivanu podršku vrhovnom komandantu, Odbor je pretstavljaо centar Gejs-Konvejevih (general Horejšio Gejts, 1729—1806) spletaka koje su bile usmerene ka podrivanju Vašingtonovog autoriteta. Rukovođen takvim osnovnim motivima, Odbor je odlučio da ozakoni inspektorstvo, ali umesto da postupi po Vašingtonovoј preporuci, tj. da inspektorstvo bude deo njegovog štaba, Odbor je generalnog inspektora učinio nezavisnim od vrhovnog komandanta i odgovornim direktno Ratnom odboru. Kao rezultat intrigantskih planova, a i potpunog nepoznavanja od strane članova Odbora svih pitanja koja se odnose čak i na osnovne principe organizacije štaba i odnosa u komandovanju, Vašingtonu je opet bila uskraćena mogućnost da sebi obezbedi efikasan štab.

Konvej prouzrokuje tegobe

Mada je, kao što ćemo videti, situacija bila ispravljena za vreme Vašingtonove komande, pogrešno shvatanje odnosa prema komandantu nije prestalo. Ova praksa pak-

snog uplitanja nezavisnih štabnih oficira postala je tako preovlađujuća posle rata da se, tek 1831 godine Aleksander Mekoum (Alexander Mecomb, 1782—1841), general-major, komandant armije, žalio ratnom sekretaru da su »postojala izvesna neshvatanja dužnosti u odnosima između komandanta i štaba« i istakao je da su razna štabna odeljenja dejstvovala tako samostalno, da bi »neko mogao pretpostaviti da nisu pripadala istoj službi«. Mekoumove tegobe 1831 godine bile su samo nastavak nedostatka štabnog znanja koje je odlikovalo radeve Ratnog saveta 1777 godine.

Konvej je predložio plan po kome bi generalni inspektor bio nezavisan od Vašingtona i baš je on bio postavljen na položaj generalnog inspektora. Mora da je Vašingtonova ljutnja bila velika kada je saznao da je umesto da dobije novog štabnog oficira koji bi mu pomagao, sada imao još jedan faktor intrige u svojoj komandi. Međutim, Konvej nije dugo ostao generalni inspektor. On je bio naimenovan 13 decembra 1777, a krajem meseca Vašingtonova hladnokrvna kurtoazija naterala ga je da se vrati u Jork (Pensilvanija), gde je zasedao Kongres, i pribegne pisanju žalbi. Mada je bio u stanju da osloboди svoju komandu od Konveja, odlaskom konspiratora problem ipak nije bio rešen, pošto je Vašington ostao na onom mestu, odakle je počeo mesecima ranije — još uvek bez generalnog inspektora u svom štabu.

Otprilike nedelju dana pošto je Konvej došao u Jork, Vašington je primio pismo od barona Fridriha fon Štjebena (1730—1794) koji je tek stigao u Portsmaut (Nju Hempšir) iz Francuske. Autor pisma priključio je preporuku od Bendžamina Franklina, američkog ambasadora u Parizu, koji je pisao: »Gospodin, koji će imati čast da vas poseti sa ovim pismom, je baron Štjben, general-potpukovnik u službi pruskog kralja, koga je pratio u svim njegovim bitkama kao ađutant, generalni kvartirmajstor itd.«

IV

Vašington je odmah uvideo da je Štojben potpuno potesan za generalnog inspektora. Izabravši ga za ovaj položaj, on se poslednji smejavao Konveju koji je zahtevao da Vašington usvoji pruski sistem. Sada je Vašington imao stručnjaka u sistemu koji je Konvej branio, sposobnog da uvede efikasnost i jednoobrazne metode u vojsci. 17 marta Vašington je svečano uveo Štojbenov program obuke jednom dnevnom zapovešću, a 5 maja Kongres je formalno naimenovao Štojbena za generalnog inspektora i u isto vreme u potpunosti odobrio Vašingtonov plan »za pravilno organizovano inspektorstvo«.

Iako je pojava inspektorstva u Vašingtonovom štabu bila značajna zbog toga što je to bio još jedan prilog štabnoj organizaciji, ono se takođe odrazilo dalekosežnim posledicama u kasnijem razvoju štaba u tom periodu. Pre uvođenja inspektorstva, štab vojske SAD (kontinentalne) postojao je skoro samo po imenu i nije dao očekivane rezultate. Ovaj nedostatak štabnih pomoćnika jasno se odrazil u Vašingtonovim stalnim administrativnim teškoćama.

Štojben, proizvod štabnog sistema Fridriha Velikog, uveo je pruski metod i efikasnost u Vašingtonov štab. On je imao gotovo dvadesetogodišnje iskustvo u pruskoj vojsci, a veći deo od toga proveo je u štabu. Bio je adutant i prvi štabni oficir generala fon Mejra u ratovima 1758 godine. Posle fon Mejrove smrti 1759 godine Štojben je primio postavljenje za brigadnog oficira u štabu generala fon Hulsena i učestvovao je u izgubljenoj bici kod Kunersdorfa (u kojoj je Fridrik bio pobeđen od strane Austrijanaca i Rusa, 1759 godine) u kojoj je bio ranjen, kao i njegov komandant fon Hulsen pa i sam Fridrik.

Štojben još nije imao ni trideset godina a već se bio razvio u odličnog štabnog oficira pa je 1761 godine premešten u Vrhovnu komandu gde je postao zamenik kvartermajstora. Posle stečenog ratnog iskustva u pruskoj vojsci, za vreme Sedmogodišnjeg rata, Štojbenovo štabno obrazovanje se i dalje usavršavalo kada je bio određen za

slušaoca u specijalnoj klasi, koju je Fridrih pri kraju rata pozvao na školovanje da' bi je upoznao sa višom ratnom veštinom. Ova škola je označavala početak višeg školovanja oficira, koje je postalo temelj nemačke štabne efikasnosti. Budući diplomirani učenik pruskog vojnog školskog sistema, Štojben je bio jedan od prvih »školovanih« štabnih oficira moderne epohе. Njegovo iskustvo, dopunjeno teorijom, načinilo ga je takvom vrstom oficira, kakvu je Vašington mogao dobro upotrebiti u svom štabu.

Štojbenov izmišljeni čin

Iz izvesnog razloga, još uvek nejasnog njegovim biografima, Štojben je napustio aktivnu službu u pruskoj vojsci 1763 godine u činu kapetana. To je bilo daleko od visokog čina general-potpukovnika, koji mu je Franklin pripisao u svojoj preporuci Vašingtonu. Kako je Štojben, otpušteni kapetan, dobio čin general-potpukovnika pre dolaska u službu Vašingtona, jedan je od mnogih nejasnih momenata iz života čoveka koji je uveo red u haos kontinentalne vojske SAD. General Džon Mekoli Palmer, u biografiji Štojbena, kaže da je tobožnje generalstvo bilo samo »oglasna reklama« koju su sastavili Bendžamin Franklin, Sajles Din, St. Žermen, francuski ministar rata, i Bomarše, francuski dramaturg (1732—1799, koji je mnogo pomogao u nagovaranju Luja XVI da proširi tajnu finansisku pomoć kolonijama) u cilju prodaje Štojbena američkim vlastima. Ova grupa Amerikanaca u Parizu tačno je uvidela da Štojben, makakve imao kvalitete štabnog oficira, ne bi nikada značio ništa ako bi se pojavio samo kao pruski eks-kapetan. Međutim, sa činom general-potpukovnika Fridriha Velikog on bi odmah dobro došao. Ovo je bio samo jedan zaverenički način, ne radi prevare, već da se u američke oružane snage uvede profesionalna razboritost i vojna efikasnost koje su bile veoma potrebne ako se želelo da preovlada princip slobode.

Izmišljeni čin koji je nosio neosporno je direktno do-prineo prijemu Štojbena od strane američkih vlasti. Na

sreću, Štojben je sa visokim činom kao metodičar bio u stanju da učini mnogo za američku vojsku, što inače, sa skromnim činom kapetana, verovatno nikada ne bi mogao učiniti.

Mada su rezultati Štojbenovog programa obuke uskoro postali očevidni u podizanju borbene sposobnosti ljudi, njegovo štabno znanje se nije brzo proširilo u višim komandama. Komandanti raznih jedinica su vodili svoje komande na preterano ličnoj osnovi i, sa izuzetkom nekolice oficira kao što su Entoni Vejn i Netenjel Grin, štabni principi su bili njihova zadnja briga. Potpuno je prirodno što su oni bili ozlojedeni kada su videli koliko je prava Vašington preneo na Štojbena, pošto neki Vašingtonovi komandanti nisu želeli da se vlast prenese na štabne oficire. Mnogi od njih su žestoko osporavali autoritet generalnog inspektora. Nezreli vojni duh, na kome je bio zasnovan ovaj otpor, dobro je pokazao brigadni general Vernam, koji je u žalbi protiv Štojbena, pisao:

»Novopečena vlast« osporena

»Pre izvesnog vremena primetio sam progresivno prisvajanje novopečene vlasti, koje ako se ne spreći može se pokazati razornim za ovu vojsku. Mislim na ustanovu inspektora. Zadovoljiću se iznošenjem događaja koji se juče desio i koji me je, moram priznati, prenerazio. Brigadni inspektor, po baronovom naređenju, zahtevali su od raznih ađutanata vojske da podnesu izveštaje o ljudima sposobnim za službu. Ako baron, pomoću svojih ađutanata i inspektora, može komandovati mojom brigadom bez mog naređenja, njegova je vlast direktno u suprotnosti sa vlašću Vaše ekselencije, te postoje dva vrhovna komandanta u isto vreme.«

Ova »novopečena vlast« koja je tako užasavala Vernama, nije bila oruđe razaranja, već samo primena principa prenošenja autoriteta koji je odavno pretstavljaо dogmu pruske štabne doktrine. Čak i ako neki komandanti brigada i divizija nisu razumeli principe rada štaba, onako

kako ih je pretstavio generalni inspektor, Vašington je cenio Štojbenovo štabno znanje i produžio je da ga podržava dok konačno nisu čak i nezadovoljni generali uvideli razboritost Štojbenovih napora.

Način na koji je Štojben preuzeo jednu neorganizovanu, neobučenu, neefikasnu i neškolovanu vojsku i razvio je u najbolju laku pešadiju tog doba, poznat je čitaocima istorije Revolucije. Ali njegov uticaj se nije zaustavio na uvežbavanju mlađih oficira i trupnih jedinica, pošto se njegovo prisustvo u Vrhovnoj komandi konačno ispoljilo u primetnom usavršavanju štabne procedure. Štojben je bio ispred svojih saradnika znajući da je osnovna uloga štaba da osloboди komandanta od nevažnih pojedinosti u komandovanju. U jednom pismu Vašingtonu, braneći svoj sistem inspektorstva, on je izrazio svoju osnovnu teoriju o štabu: »Ja sam nastojao, sa gospodom pod mojom komandom, da načinim oficire i vojnike malo savršenijim, težeći da omogućim generalima da predu odmah na velike manevre i da ih spasem od silaženja ka onim tegobnim i odvratnim pojedinostima...«

Izražavajući se jezikom XVIII veka, Štojben je objasnio svoje shvatanje osnovne dužnosti štaba — pomoći komandantu u komandovanju na takav način što će se on oslobiti od tekućih poslova da bi se mogao koncentrisati na upotrebu svojih jedinica. U današnjim štabnim priručnicima se, možda, ne primenjuju isti izrazi kakve je Štojben upotrebio da objasni svoju zamisao o ulozi štaba, ali današnje shvatanje u tom pogledu je istovetno sa baronovim, iskazanim pre 150 godina.

O Štojbenovom radu, dok je bio štabni oficir u Vašingtonovoj komandi, postoje mnogi primeri. U periodima između aktivnog vođenja operacija, on je koncentrisao napore na obučavanje i uvežbavanje vojske.

Za vreme aktivnih operacija on je radio u štabu, uglavnom, kao obaveštajni i operativni oficir. Mada je zvanično bio generalni inspektor, on je, ustvari, obavljao sve štabne poslove i uvek se moglo videti da je bio sposoban učenik Fridrihove škole. Kod Monmeta, naprimjer, Štojben je, kao general-major, stalno radio kao obaveštajni oficir,

a način na koji je nasilno izviđao Klinatonove snage poučan je za sve današnje G-2 (obaveštajne oficire).

Jevandelje demokratije potpomognuto

Štojbenovo štabno znanje se jasno pokazalo u opštim naređenjima koje je izdao Vašington kod Jorktauna povodom operacija protiv britanskih položaja. Ovo naređenje je sadržalo 55 tačaka i nosilo je pečat školovanog vojnika. Izuzev Štojbena, nijedan drugi oficir iz Vašingtonove komande ne bi bio u stanju da ga pripremi, pošto je Štojben bio jedini školovani štabni oficir u Vašingtonovoј pratnji. Sudjaje koje pletu šare nacionalne istorije, isplele su ukras kada su došle do Štojbena. Preko njega je štabno znaće Fridriha Velikog, ljubitelja autokratije i plemstva, postalo moćno oruđe za stvaranje jevandelja demokratije.

U periodima između bitki, Štojben je u logorima bio neumoljiv inspektor, tragajući za svakom povredom na-ređenja; on je bio učeni nastavnik (instruktor) i oficirima i vojnicima. On je poznavao vrednost dobrog snabdevanja i značajno je to da je nedugo posle dolaska kod Vašingtona nesposobni Miflin bio uklonjen sa položaja generalnog kvartirmajstora, a na njegovo mesto postavljen je sposobni general-major Netenjel Grin.

U operacijama protiv neprijatelja Štojben je često rukovodio izviđanjem i umnogome je dejstvovao kao moderan obaveštajni oficir. Njegove dužnosti štabnog obaveštajnog oficira nisu se ograničile samo na aktivno izviđanje, pošto je često, na Vašingtonov zahtev, pripremao analizu britanskih i američkih mogućnosti i ograničenja. Ovakve studije odrazile su intelektualnu osnovu školo-vanja koje je Fridrik Veliki dao svojim štabnim oficirima. Štojben je napisao jednu takvu »procenu situacije«, posle zauzimanja Stoni Pointa. Razmatrajući moguće načine preduzimanja ofanzivne akcije, on je osetio da je nadmoćnost britanskih snaga bila velika, te je savetovao politiku pažljivog očekivanja na Hadsonu. Taj savet je Vašington i usvojio. U letu 1780 godine podneo je još

jednu »procenu« u kojoj je razmatrao povećanje efikasnosti američkih trupa i izglede za pomoć od strane Francuske.

Štojbenove raznovrsne funkcije

U pogledu ostvarenja francuske pomoći on je predložio planove za pripremu vojske radi iskoriščavanja pomoći, ako ona dođe. U jesen iste godine, pošto kolonije nisu dale svoju kvotu trupa i posle odugovlačenja od strane Francuske, on je načinio još jednu »procenu« u kojoj je analizirao najefikasnije planove za nastavljanje rata jer se očekivano povećanje brojnog stanja nije ostvarilo.

Jednom kasnije, posle poraza Kornvolisa (kod Jorktauna 1781 godine), Vašington je ozbiljno razmatrao plan brzog završetka rata pokretom ka Njujorku i zatražio da mu Štojben da »procenu«. Prema Palmeru, najautoritativnijem vojnom biografu Štojbena, sve ove »procene situacije« bile su generalštabni dokumenti »visokog kvaliteta«. Baronove štabne dužnosti su bile tako promenljive, sveobuhvatne i važne, da Palmer smatra da bi sastav Vašingtonovog štaba, posmatran sa današnje tačke gledišta, mogao ovako izgledati:

načelnik generalštaba: general-major baron fon Štojben;

pomoćnik načelnika štaba, G-1 (personalni): general-major fon Štojben;

pomoćnik načelnika štaba, G-2 (obaveštajni): general-major Štojben;

pomoćnik načelnika štaba, G-3 (operativni): general-major fon Štojben;

pomoćnik načelnika štaba, G-4 (snabdevanje): general-major fon Štojben.

Štojben je stavio na raspolaganje štabnu riznicu pruskog sistema revolucionarnim vođama koji su, sa izuzetkom nekolicine kao što su Vašington, Grin i Vejn, bili nesposobni da shvate vrednost njegove pomoći vojnim naporima revolucije prvenstveno stoga što je on bio školovan štabni oficir. Da je naša nepunoletna vojska kori-

stila učenje, primer i savete fon Štojbena, istorija štaba sledećeg perioda pružila bi profesionalnim vojnicima više zadovoljstva pri njenom proučavanju. Štojben je bio, bukvalno i figurativno, prvi kvalifikovani štabni oficir naše vojske.

V

U toku rata desile su se mnoge promene u štabnom sistemu vojske SAD. Jedna od najvažnijih odnosila se na odeljenje štabne organizacije, ono je održavalo britanski uticaj. Kao rezultat toga, kvartirmajstori su imali iste opšte dužnosti kao i britanski, obuhvatajući i izvesne operativne štabne poslove. Trebalo bi se potsetiti da su britanski kvartirmajstori, krajem XVIII veka, imali i snabdevačke i operativne dužnosti. U saglašnosti sa ovim Kongres je 1778 godine zakonom ustanovio da dužnosti kvartirmajstora imaju da obuhvate regulisanje marševa i logorovanja, kao i izvesne snabdevačke dužnosti. Drugi zakon, jula 1780, izmenio je dužnosti kvartirmajstora.

Ovaj novi propis nije pominjao regulisanje marševa, izbor položaja za logor niti bilo koju drugu operativnu funkciju evropskog kvartirmajstora. Umesto toga, propis je istakao snabdevački karakter ovog organa, čineći na taj način kvartirmajstora prvenstveno odgovornim za snabdevanje vojnih snaga. Ovo shvatanje je uglavnom ostalo i do danas u vojsci SAD.

Kao i u britanskom sistemu, adjutanti raznih štabova su obično bili dominirajući štabni oficiri u različitim komandnim stepenima. Oni ne samo što su upravljali administracijom jedinica, već se znatan deo njihovog prestiža može pripisati činjenici da su oni bili štabni oficiri preko kojih je izdavana većina opštih naređenja. Iako je u čitavoj vojsci postojao ovaj neodređeni obrazac štabnog sistema, ustaljeni sistem nije postojao u onom smislu u kome danas shvatamo štab.

Mada je Vašington uvek bio svestan nužnosti efikasnih štabova u čitavoj svojoj vojsci, on je verovatno bolje uvideo njihovu važnost pri kraju rata nego u samom po-

četku. Tada je bio u stanju da sagleda mnoge nezgode koje su se desile zbog neobučenosti štabnih oficira. On se verovatno mogao setiti mnogobrojnih operacija koje su se sa uspehom završile blagodareći štabnoj umešnosti Štobena. Ukratko, on je imao praktičnu pouku u pogledu vrednosti sposobnih štabnih oficira i njegovi posleratni spisi su pokazali da je lekciju dobro savladao.

Ispitujući Vašingtonov stav po pitanju štaba, treba se setiti da je on u prvim danima rata mnogo polagao na vrednost Ratnog odbora, nadajući se da će ga on osloboediti od tekuće administracije vojske. U svojim posleratnim spisima on se često osvrtao na potrebu dobrog štaba. U predvečerje svoga komandovanja vojskom, Vašington je snažno izrazio svoje poglеде o štabu u pismu od 4 jula 1798 koje je uputio ratnom sekretaru, Džemu Mekhenriju. On je pisao:

Komandant je imao jaka ubedjenja

»Pri stvaranju vojske, ako nije bio načinjen pravilan izbor glavnih oficira i, pre svega, generalštabnih, nikada se kasnije greška ne može popraviti. Tada bi karakter vojske bio izgubljen u nadgradnji. Ugled vrhovnog komandanta bi time pao i zemlja bi bila uvučena u nenadoknade gubitke. Izgleda da je nepotrebno skretati pažnju vojniku na to koliko je važan generalštab jedne vojske za njen napredak.

Vašington je naučio jednu od najvećih ratnih lekcija, koja je pri svakom sledećem ponavljanju postajala sve dragocenija, lekciju koju je morala svaka vojna sila da uvidi i primeni. To je bila pouka koju su Fridrih i Burse otkrili nešto manje od pedeset godina ranije, a Vašington je stajao uporedo sa Napoleonom i Velingtonom u shvatanju da je snažan, dobro uvežbani štab bio neophodan za uspeh u ratu.

Mora da je Vašington bio duboko ubeđen u to da vojska mora imati efikasan štab, pošto se njegova pre-piska po tom pitanju nije završila na gornjem navodu.

Tog istog dana on je napisao još jedno pismo Mekhenriju u kome je razmatrao važne pojedinosti po pitanju štaba. To pismo je pretstavljalo rezultat njegovog iskustva sa nesposobnim štabovima za vreme dužeg dela rata za nezavisnost SAD (Revolutionary War) i ono potvrđuje da je on mnogo razmišljaо о problemu organizacije i rada štaba. Njegovi zaključci o važnosti i svojstvima dobrog štabnog oficira i danas se koriste. Njegova razmatranja o tom predmetu su tako duboka, a izražavanje tako jasno, da ovo pismo pretstavlja, verovatno, jedno od prvih dela američke štabne literature koje se može sa uspehom uprediti sa spisima tadašnjih evropskih vojnih teoretičara. Stoga se njegovo pismo Mekhenriju iznosi:

»Generalni sekretar, generalni kvartirmajstor, generalni adutant i oficiri koji komanduju artiljeriskim i inžineriskim jedinicama, treba da budu ljudi sa najboljim karakterom i prvorazrednim sposobnostima, pošto iz prirode njihovih službi i njihove obaveze da budu stalno uz vrhovnog komandanta, koji je morao da im poveri mnoge poverljive dužnosti, teško da bi se ijedan pokret mogao da izvrši bez njihovog znanja. Prema tome, pored toga što moraju posedovati pomenuta svojstva, oni moraju biti pošteni i razboriti do uzvišenog stepena tako da im se može pokloniti puno poverenje. Bez ovoga i bez njihovog dobrog odnosa sa komandantom, njegove mere, ukoliko nisu namerno izopačene, mogu biti toliko ometane da njihovo izvršenje može doći u pitanje.«

Odgovornost generalnog inspektora

»Ako generalni inspektor nije oficir sa veoma čvrstim karakterom, dosledan i strog u izvršenju dužnosti koje su mu poverene, ili ako je suviše povoljive prirode, on će sasvim sigurno biti obmanut i vrhovni komandant neće biti upoznat sa stvarnom jačinom i stanjem u vojsci. Usled toga, on može svoje planove zasnovati na pogrešnim računima i načiniti kobne greške.«

Ako generalni kvartirmajstor nije čovek veoma darovit, aktivan i vredan najvećeg poverenja, on će biti nepodesan za vojnu dužnost na kojoj se nalazi; jer, kako nije mogućno celo vreme prikriti stvarne namere i pokrete lažnim merama, bolje je imati puno poverenje u njega i načiniti ga odgovornim. Tada, poznavajući plan, on će učestvovati u merama tajnosti, od kojih, kao i od brzine pokreta, često u potpunosti zavisi uspeh. Pored ovih zahteva u pogledu generalnog kvartirmajstora, ekonomičnost u obezbeđenju potreba vojske, podesne mere u raspodeli snabdevanja i brižljivo staranje o njihovoj upotrebi — jesu od velike važnosti i zahtevaju obazriv izbor.

Generalni ađutant treba, takođe, da bude čovek čvrstog karaktera, velike aktivnosti i širokog iskustva u pojedinostima vojske i proverenog poštenja, inače se ne može očekivati da će brzo izvršavati svoje brojne dužnosti s jedne strane a postojaće u svemu bojazan i od izdaje ili zanemarivanja u njegovoj službi s druge strane, usled čega neprijatelj može biti dobro obavešten o našoj jačini u istoj meri kao i o svojoj.«

Vašington je svojoj zemlji ostavio kao nasleđe dragoceni savet. Da se obratila pažnja, nijedan od njegovih saveta ne bi isplatio veće dividende u vojnoj efikasnosti od njegovog tvrđenja:

»Postavljenje oficira uopšte je *važno* pitanje, ali postavljenje oficira generalštaba je od *najveće važnosti*.«

VI

Zakonsko poreklo Generalštaba ove zemlje izgleda da potiče iz zakona o vojsci od 1796 godine prema kome se Generalstab vojske sastojao od 1 general-majora, 1 brigadnog generala, 1 inspektora sa dužnošću generalnog ađutanta, 1 generalnog kvartir-majstora i 1 generalnog blagajnika. Ova štabna organizacija je nešto izmenjena zakonom od 3 marta 1797 koji je odredio da se Generalstab sastoji od 1 brigadnog generala, 1 generalnog kvartir-majstora, 1 generalnog blagajnika i 1 vojnog tužioca.

Prema ovom zakonu brigadni majori u trupnim štabovima imali su da se izaberu između trupnih oficira.

Armisko zakonodavstvo je posvetilo malo pažnje problemu stvaranja štaba za rukovođenje vojskom. Jedno od značajnih kongresnih dela u početku XIX veka bio je zakon od 1802 godine koji je doneo odluku o stvaranju vojne akademije u Vest Pointu. Ovo je umnogome bio rezultat nastojanja Vašingtona, Noksa, Hamiltona, Pikeringa i Štobena. Po ovom zakonu, vojno obrazovanje je postalo deo državnog vojnog sistema, ali i pored svega akademija nije dala takvo vojno obrazovanje koje bi stvaralo izvežbane štabne oficire. Škole za više vojno obrazovanje komandanta i štabnih oficira nisu još za mnogo godina ostvarene.

Kako je verovatnoća rata sa Velikom Britanijom u prvim godinama XIX veka bivala sve očevidnija, Kongres je dao ovlašćenje za povećanje redovne vojske, ali nije pokazivao nikakve znake da je usvojio Vašingtonovo mišljenje o važnosti štaba u vođenju rata. Štabno znanje koje je vodilo opsežne operacije u Napoleonovim ratovima, tada u punom zamahu na evropskom kontinentu, praktično nije postojalo u SAD.

Rani vojni duh SAD je spor

Američkom vojnem duhu ukazala se prilika da izvuče koristi iz razvoja evropskih štabova 1809 godine, kada je Viljem Djuen (1760—1836 — američki novinar i vojni pisac; generalni adutant u ratu 1812) stampao Američku vojnu biblioteku (*The American Military Library*). To je bila kompilacija preovlađujuće vojne doktrine tog perioda. U njoj je jedna glava bila posvećena generalštabu. Ova glava je bila skoro potpuno preštampana iz Tiboovog Priručnika, koji je izšao u Londonu 1801 godine. Na ovaj način došla je u zemlju najautoritativnija štabna teorija i praksa Napoleonovih vojski. Na nesreću, američki vojni duh nije bio u stanju da shvati značaj ove glave Djue-nove knjige. Još jedna prilika je propuštena da se u američki vojni sistem unese štabna efikasnost. Da je Tiboov

Priručnik u ovoj zemlji načinio takav utisak kao u Nemačkoj, Rusiji i Engleskoj, Apton verovatno ne bi dao ovakvu sliku vojske pre rata 1812 godine: »Haos koji je vladao u trupi posle Revolucije potpuno je odgovarao i haos u štabu.«

Na početku rata protiv Velike Britanije, oficirski sastav komande puka sastojao se od 1 pukovnika, 1 potpukovnika, 1 majora, 1 adutanta, 1 kvartirmajstora, 1 blagajnika i 1 lekara. Sastav pukovskih štabova pokazuje da se u organizaciji trupnog štaba praktično nisu desile nikakve promene od Revolucije. Organizacija našeg pukovskog štaba bila je u to vreme u suštini ista kao i pukovski štabovi Gustava Adolfa.

Rat 1812 godine nije se odlikovao efikasnim radom štaba. Sledеće godine nisu dale nikakve značajnije pokušaje da se u ovoj zemlji ustanovi generalstab.

Godine 1815 donet je zakon kojim se ukida generalni adutant i topografsko odeljenje. Zakon je ukinuo odeljenje generalnog inspektora i zamenio ga sa 4 brigadna inspektora. Odeljenje generalnog kvartirmajstora je bilo takođe ukinuto, a predviđena su 4 brigadna kvartirmajstora kao zamena. Kao i brigadni inspektori, i ovi su birani iz trupe. Ovo nazadno zakonodavno delo bilo je delimično ublaženo zakonom od 24 aprila 1816, kojim se ponovo ustanovljavao generalstab koji se malo razlikovao od svog prethodnika. Međutim, postojala je jedna zakonska mera koja je ukazivala na to da su neki državni vojni rukovodioci počeli da cene osnovni smisao generalštaba.

Po ovom nacrtu, što je veoma značajno, generalstab vojske se ne samo sastojao od načelnika štabnih odeljenja, već je i uključivao važnije štabne oficire divizija. Ovo bi mogao biti važan stepen u razvoju naše štabne istorije, pošto je to značilo da je neko uvideo da generalstab ne čine samo oficiri koji se nalaze na čelu administrativnih odeljenja vojske, kao i to da su glavni oficiri trupnih štabova deo šireg štabnog sistema. Iako je ovaj nacrt dosta obećavao, on je obuhvatio i neke odredbe koje su jasno pokazale da su tvorci zakona bili daleko od toga da ostvare potpunu koncepciju generalštaba, pošto je akt sasvim pre-

nebregao da prizna nužnost školovanja i profesionalnog uvežbavanja oficira za štabnu službu: oni su smatrali da se štabni oficiri mogu određivati ili »iz trupnih jedinica vojske ili iz građanstva«.

Mekoumova formalna žalba

Ma šta obećavao zakon od 1815 godine, predviđeni razvoj štaba nije se nikada ostvario, pošto su štabna odeljenja postojala sve više i više nezavisna od komandanta vojske, dok nisu 1831 godine uslovi postali tako nepodnosači, da je general Mekoum uložio formalnu žalbu ratnom sekretaru u kojoj je rekao da izgleda kao da štabna odeljenja jedva pripadaju istoj službi.

Generalštabu je 1836 godine dato jedno sveobuhvatno i neodrživo značenje, pošto pravila, izdata te godine, ovako definišu štab: »Generalštab obuhvata sve oficire koji se bave regulisanjem pojedinosti službe i snabdevanja vojske potrebnim sredstvima za njeno održavanje, udobnost, pokretljivost i akciju.«

Ratovi od 1812 godine do Meksikanskog rata (1846—1847)* stvorili su nekoliko dobrih, praktičnih taktičara i usavršili utamanjivače Indijanaca, ali je ovaj period nacionalne vojne istorije malo doprineo razvoju štabnog znanja ili prakse. Praktično, čitavo tadašnje zakonodavstvo bavilo se pitanjem povećanja ili smanjenja broja takozvanih štabnih oficira, koji su ustvari bili odeljenjski administratori. Sastav pukovskih štabova ostao je praktično nepromenjen. Uspešne operacije u Meksikanskom ratu bile su rezultat više visoke discipline trupa i sposobnih oficira, nego bilo kakve promene u štabnom sistemu.

Napredak koji je postojao u štabu nije se mogao prisati činjenici da je sistem bio poboljšan, već prvenstveno tome što je postojeći sistem bio korisno upotrebljen od

*) Meksikanski rat (1846—1847), vođen između SAD i pri-pajanjem Kalifornije i Novog Meksika — čime je stabilizovan veći deo granice SAD prema Meksiku. — Prim. prev.

strane izvežbanog oficirskog sastava, a mnogi tadašnji štabni oficiri su kasnije postali vojni rukovodioci u Građanskom ratu (1861—1865). Štabna efikasnost koja se ostvarila u trupnim komandama nije bila nadahnuta štabnim sistemom Ministarstva rata. Da je ministarstvu rata nedostajao mehanizam za izradu generalštabnih ratnih planova videlo se iz priznanja generalnog kvartirmajstora koji je u decembru 1845 pisao:

»Što se tiče žalbe u pogledu nedostatka kopnenog transporta, opravdano je primetiti da u Vašingtonu nije bilo nikakvih podataka, ukoliko sam ja bio obavešten, koji bi meni ili Ministarstvu rata omogućili da odredim da li se vagoni mogu upotrebiti u Meksiku.« Vojska koja nije mogla raspolagati neophodnim obaveštenjem da li se vagoni mogu upotrebiti u susednoj zemlji — mogućnoj neprijateljskoj teritoriji — imala je Generalštab koji je to bio samo po imenu.

VII

Kada je bio ispaljen prvi metak u For Samteru, vojska SAD je u suštini imala isti štabni sistem koji je postojao u godinama posle rata za nezavisnost SAD. Mada su neposredno posle početka rata bile učinjene manje promene u organizaciji ili teoriji. Aktom od 22 juna 1861 određeni su svakoj komandi pešadijskog puka po jedan: pukovnik, potpukovnik, major, adutant, kvartirmajstor, vojni lekar, lekarski pomoćnik i vojni sveštenik. Komandi svake brigade bili su određeni: 1 brigadni general, 2 adutanta, 1 pomoći generalni adutant, 1 vojni lekar, 1 pomoći kvartirmajstor i 1 komesar za snabdevanje. Pod pritiskom ratne nužde obraćena je izvesna pažnja problemu štabnih odeljenja, ali umesto da se preduzme akcija koja bi pokazala da su državni vojni rukovodioci znali za razvoj štaba u pruskoj vojsci, celokupna štabna priprema za veliki rat pretstavljala je neznatno povećanje broja oficira određenih u razna štabna odeljenja.

Ustvari, ipak je postojalo makar malo opravdanja što vojska nije imala štabni sistem kroz koji bi se bar do-

nekle odrazile napredne misli Prusa. U aprilu 1855 ratni sekretar, Džeferson Devis, odredio je tri oficira vojske — majore Delefelda i Mordekaja i kapetana Džordža B. Mek Klelana da obrazuju vojnu misiju na evropskom ratištu (Krim). Ova misija je provela skoro dve godine putujući po čitavoj Evropi i ispitujući razne faze vojnog razvoja svih većih vojski. Po povratku u SAD pripremili su izveštaj. Ovaj je objavljen 1861 godine u vidu velike knjige sa naslovom *Ratna veština u Evropi* (*The Art of War in Europe*) i detaljno je razmatrao različite vrste oružja i fortifikaciju. Čak je obuhvatio i crteže specijalno konstruisanih stolica na kojima su ranjenici sedeli za vreme amputacija, zatim skice mreža za spavanje na brodovima prilikom prevoženja trupa kao i crteže konjušnica.

Pruski sistem ignorisan

U čitavoj ovoj masi podataka koji su se odnosili na materijalne ratne potrebe nije postojao nijedan kratak opis velikog pruskog štabnog sistema koji je možda predstavljao najznačajnije vojno dostignuće na evropskom kontinentu. Iz ovoga se može izvući verovatno tačan, ali ne sasvim laskav, zaključak o stepenu američkog vojnog intelekta, jer je istraživanje Delefeldove komisije bilo gotovo u potpunosti posvećeno materijalnim aspektima rata. Da su članovi komisije utrošili manje vremena analizirajući metode vešanja mreža za spavanje na brodu, a upotrebili ga za prodiranje u organizacijski i školski sistem pruskog štaba, američka vojna misao bi mogla na lak način napredovati bržim tempom u preostalom delu stoljeća. Ali, Delefeldova komisija je ispustila iz vida značaj evropskog štabnog razvoja i štabni sistem u vojsci SAD ostao je suštinski nepromenjen u Građanskom ratu. Kapetan Mek Klelan, kao član Delefeldove komisije, nije možda bio zainteresovan za organizaciju i rad štaba, ali general Mek Klelan, komandant Potomačke armije*) bio

*) Po reci *Potomak* (*Potomac*) koja protiče kroz Vašington i uliva se u Atlantski Okean. — Prim. red.

je kasnije duboko zainteresovan za takve stvari.

Pravila od 1861 godine predviđala su organizaciju štaba koja nije sadržala nikakva važnija otstupanja od prethodne vojne doktrine. Po ovim pravilima su bili organizovani unionistički i konfederalni štabovi. Ova štabna doktrina bila je dobra za borbu protiv indijanskih patrola ali se pokazala nepodesnom za zadatku koji joj je bio postavljen na početku operacija 1861 godine. Mek Klelan je osetio smetnju koju je stvarao nezadovoljavajući štabni sistem gotovo odmah kada je primio komandu nad Potomačkom armijom. Povodom nedostataka u štabu on je pisao u svojim memoarima:

»Jedan od najvećih nedostataka našeg vojnog sistema je pomanjkanje temeljito obučenog ŠTABNOG KORA (generalštabne struke) iz koga bi se određivali načelnici štabova armija, armiskih korpusa i divizija, generalni adutanti, adutanti i oficiri za regrutovanje. Možda je najveća teškoća sa kojom sam se suočio u radu na stvaranju Potomačke armije iznikla iz oskudice solidno obučenih oficira i moram iskreno potvrditi da sam svakoga dana osećao oskudicu onog temeljnog teoriskog i praktičnog obrazovanja koje su dobili oficiri nemačkog Generalštaba.«

Mek Klelana ometaju nedostaci

Ne bi bilo mnogo pogrešno zaključiti da su mnoge nesreće koje je iskusila Potomačka armija bile neposredan rezultat nezadovoljavajućeg štabnog sistema. Vojni istoričari nisu bili suviše blagi u svojoj kritici Mek Klelanove neodlučnosti i nedostatka sklonosti napadanju u početnim fazama rata. Trebalo bi da ti kritičari isto tako usmere svoju pažnju na njegove prethodnike u Vrhovnoj komandi vojske koji nisu obratili pažnju na opomene Štojbena i Vašingtona i koji su, prema tome, propustili da stvore štabni sistem koji bi mogao efikasno upravljati formiranjem, obukom, snabdevanjem i ratnim operacijama tako krupnih snaga kakva je bila Potomačka armija. Mek Klelanov položaj na početku neprijateljstava bio je isti

kao i Vašingtonov 1775 godine. Obojici su date trupe, ali ne i potreban štab uz komandu.

Makakva bila kratkovidost Mek Klelana kao ratnog komandanta, postojala je jedna tačka gde je on pokazao svoju razboritost i koja ga je stavila daleko iznad njegovih savremenika. Uočivši da tradicionalni štabni sistem nije pogodan za tako veliku komandu, on je izvršio neke izmene koje su pretstavljale početak podizanja štabova Severnjaka na visinu naprednije evropske doktrine. Naimenovanje načelnika štaba za Potomačku armiju bilo je jedno od prvih njegovih poboljšanja. Kao prvog oficira za taj položaj, on je izabrao pukovnika R. B. Mersija, koji je stupio u štab kao generalni inspektor. Ovim postavljanjem začela se izvesna klica štabnog rada u Mek Klelanovoj komandi, pošto je načelnik štaba izdavao obično sva naređenja za pokrete i operacije. Iako je ovaj organ postao priznati deo štaba armiske komande, ni u jednoj nižoj komandi u armiji nije bilo izvršeno slično naimenovanje. U nižim komandama, od divizije do puka, glavni štabni oficir bio je još uvek ađutant ili generalni ađutant. Snabdevanjem su upravljali oficiri raznih štabnih odeljenja, kao što su odeljenje za snabdevanje hranom, odeljenje tehničke službe itd. koja su pridavana raznim komandama. Prema Spoldingu, kvartimajstor jedinice je ispoljavao glavni uticaj po svim pitanjima snabdevanja, vodeći brigu ne samo o odevanju, furaži i svem ostalom snabdevanju koje nije bilo pod specijalnim odeljenjem, već je upravljao i transportom.

Mek Klelanovo politici su uglavnom sledili i drugi viši komandanti Severnjačke vojske. Grantov štab u Virdžiniskom pohodu sastojao se od 1 načelnika štaba, 2 vojna sekretara, 7 ađutanata, 2 pomoćna generalna ađutanta, 1 generalnog inspektora, 1 glavnog kvartirmajstora, 1 pomoćnika kvartirmajstora, 1 komesara za snabdevanje hranom, 1 pomoćnika komesara za snabdevanje hranom, 1 načelnika inžinjerije, 1 načelnika vojne policije i 1 pomoćnika načelnika vojne policije.

Vrednost obaveštajne službe ignorisana

Mada su operativnim poslovima rukovodili načelnik štaba u višim komandama i ađutant ili generalni ađutant u nižim, u početku rata bilo je malo znakova da je vrednost štabne obaveštajne službe bila shvaćena. Verovatno zato što nije imao obučene štabne oficire, Mek Klelan nije imao ni dobru obaveštajnu službu u svome štabu. Nema-jući obaveštajni otsek, on se gotovo isključivo oslonio na Pinkertonovu detektivsku agenciju. Pinkertonovi agenti su možda bili korisni za hvatanje obijača kasa i drumskih razbojnika, ali su pretstavljeni slabu zamenu za uvežbane obaveštajne oficire. To je bila takva vrsta obaveštajne službe koja je pružala dezinformacije, na osnovu kojih je Mek Klelan u julu 1862 procenio da snage Lija prelaze 200.000 ljudi. U isto vreme general Megz, generalni kvar-tirmajstor, posle sistematskog pregleda južnjačkih novina, procenio je da se snage Lija kreću između 105.000 i 60.000 ljudi. Konfederalni izveštaji su otkrili da je stvarna jačina snaga Lija bila ispod 90.000 ljudi. Greška za više od 50% u proceni neprijateljske jačine bila je direktni rezultat loše štabne organizacije koja, uprkos Mek Klelanovim naporima, nije mogla da se blagovremeno popravi.

Slabosti štaba i dalje su bile uzrok većine zbrka tokom sledećih godina rata. Usled nužde i zbog povećanja isku-stva raznih štabnih organizacija, štabni sistem je postao efikasniji kroz školu rata. Iako su štabovi postali upotrebljiviji sticanjem stalnog borbenog iskustva štabne teškoće nisu bile potpuno otklonjene.

Postoje mnoga objašnjenja zašto Mid nije gonio Liju posle severnjačke pobede kod Getisburga. Jedno od objašnjenja za Midovu grešku u eksplorisanju svog uspeha odnosi se na pitanje štaba. Sistem komandovanja zasnivao se u najvećoj meri na sasređenosti u ličnosti komandanata, pri čemu je on upravljaо većim delom planiranja. U zadnjoj fazi bitke kod Getisburga Mid je bio besumnje umoran i fizički i duhovno. Njegova nepodeljena i intenzivna pažnja bila je usmerena neposredno na bitku. Ova prezauzetost tekućim taktičkim problemima sprečila ga je

da projektuje svoj operativni plan u cilju izdavanja potrebnih naređenja za gonjenje neprijatelja. Da je Mid imao pravilno izvežbani štab, naređenja za gonjenje bila bi pripremljena i čekalo bi se samo na komandu koja bi ih stavila u pokret čim je otpočelo povlačenje konfederalaca. Blagodareći tome što Mid nije imao takav štabni sistem, Liju je bilo umnogome olakšano da izvrši pokret ka jugu i umakne u Virdžiniju bez dodira sa severnjačkim snagama.

Konfederalni sistem podražava severnjake

Štabovi konfederalne vojske bili su organizovani prema Pravilima vojske SAD od 1861 godine, dakle, istim pravilima koja su služila kao osnova za severnjačke štabove. Stoga je južnjački štabni sistem bio u suštini isti kao i severnjački. Imajući približno istu organizaciju i istovetni predratni razvoj, južnjački štabovi su iskusili gotovo iste teškoće. U pogledu nadležnosti konfederalnih štabnih oficira nije postojala jedinstveno prihvaćena doktrina. Ovaj nedostatak, naprimer, bio je uzrok mnogih neprilika između Stounvola Džeksona i A. P. Hila. Jednom prilikom, najzad, sukob u pogledu položaja njihovih štabnih oficira iznesen je pred Lija, kako bi on doneo odluku po tom pitanju.

Imajući u vidu ovakve incidente, razumljivo je zašto je Daglas Frimen, u svom izlaganju o stvaranju štabnog sistema u Konfederalnoj vojsci, rekao: »To je dugačka i zamršena priča u kojoj funkcije štaba, onako kako ih mi danas poznajemo, nisu bile jasno shvaćene«. Potpuno je očigledno da snage Unije nisu imale nikakav monopol na štabne teškoće. Na taj način, sa izuzetkom nekolicine izuzetnih pojedinaca, Jug, kao i Sever, nikada nisu u potpunosti uvideli pravu koncepciju generalštaba.

Štabni sistem koji se razvio kroz ratno iskustvo pokazao se prilično dobrim. On je imao neke odlike štabnog sistema, kao što je prenošenje nadležnosti, pravo nadzora i u manjem stepenu kanalisanje štabnih poslova. Ali ko-

risti ratnog iskustva nisu postale deo štabnog znanja naše vojske, pošto taj sistem nije bio zasnovan na prvenstvenoj neophodnosti pravog generalštaba — na temelju obrazovanja. Bez toga je ovaj sistem samo toliko trajao koliko i pamćenje i karijera oficira koji su sačinjavali štab.

Mek Klelan koji je verovatno imao više štabnih teškoća nego ijedan drugi severnački komandant i koji je, prema tome, više mislio o tom problemu nego većina njih, tačno je prorekao rezultate koji će nastupiti zbog nepoštovanja štabne škole. On je u svojim memoarima pisao:

»Za vreme rata u pojedinostima se poboljšala administracija štabnih odeljenja ali, nažalost, nisu učinjene nikakve promene u organizaciji, a ono do čega se jedino došlo tokom rata bilo je ustvari lično iskustvo oficira na službi u štabu. Kada budu oni otišli, ostaće vrlo mali ili nikakav trag ratnog iskustva.

Naše sopstveno i iskustvo ostalih vojski slažu se u utvrđivanju nužnosti efikasnog i sposobnog štaba. Da bi se ovo postiglo, naš štab trebalo bi da se zasniva na ispravnim principima i da odgovara potrebama službe, a trebalo bi da obuhvati sistem štabnog i trupnog obrazovanja.«

Tačno prema ovom proročanstvu, štabno znanje koje se steklo za vreme četvorogodišnjeg rata između Severa i Juga, brzo je nestalo kad je prestala ratna potreba za vojskom i štabom. Jedan po jedan izvežbani štabni oficir obeju vojski umirao je ili odlazio u penziju, dok nije, posle kraćeg vremena, problem uvežbanog štaba prestao da bude briga zvaničnih krugova. Indijanska borba zamenila je sjajne manevre armija, korpusa, divizija i brigada, koji su odlikovali borbu završenu kod Apometoksa. Indijanska borba zahtevala je dobre vođe patrola, a intelektualno obučeni štabni oficiri nisu bili potrebni. Prema tome, posle nekoliko godina nije ih više bilo.

VIII

Dok je pruski Generalstab pripremio svoje armije za munjeviti rat 1870 godine protiv Francuske, a Engleska

započela da preduzima zvanične mere za poboljšanje svog štabnog sistema, SAD su nastavile sa istim sistemom koji je postojao pre Građanskog rata. Kako je naše štabno znanje iz Građanskog rata postepeno iščezavalo, a evropska štabna doktrina napredovala, Sjedinjene Države su brzo zaostale iza vojnih sila Evrope u svim pitanjima koja se odnose na štab. Čak i Francuska, čiji će se sistem pokazati nesposobnim pred savršenim pruskim štabnim planovima, raspolagala je sistemom koji je u osnovi bio daleko ispred štabne doktrine SAD.

Mnoge rasprave tokom posleratnih godina potezale su staro pitanje o odnosima i nadležnostima raznih načelnika odeljenja sekretara za rat i vrhovnog komandanta. Načelnici odeljenja podnosili su izveštaje i radili neposredno pod sekretarom za rat, koji je bio građansko lice na čelu vojske. Ovaj čudni sistem koji datira od revolucionarnog Ratnog odbora, odrazio se u jednom trougaonom rukovodstvu koje se sastojalo od sekretara za rat, vrhovnog komandanta i načelnika raznih biroa (uprava); ovi načelnici su se netačno i pogrešno smatrali »generalštabom«.

Pravilno upravljanje vojskom počivalo je, prema tome, na koordinaciji, a ne na logičnom komandovanju. Postojali su svetli, ali neuspešni pokušaji u godinama neposredno posle završetka rata da se reorganizuje ovaj haoični sistem. Jedan odbor koji se sastojao od general-potpukovnika V. T. Šermana, general-majora P. H. Šeridana i general-majora za generalštabne poslove C. G. Ogera pripremio je 1867 godine sistem propisa koji bi, da su bili usvojeni, raščistili konfuzni sistem komandnih i štabnih odnosa. Pravila, koja je pripremio ovaj Odbor, postavljala su komandanta na čelo vojske, a načelnike biroa pod njegovu komandu. Međutim, ova nova pravila nisu bila usvojena, a Generalštab je i dalje postojao samo po imenu.

Vinsentov zahtev za štabom odbačen

Brigadni general Tomas M. Vinsent, pomoćnik generalnog ađutanta, objavio je 1870 godine jedan pamflet pod

naslovom *Zahtev za štabom u vojsci SAD (A Plea for the Staff of the Army of the United States)*. U njemu je Vinsent želeo da ukaže na neophodnost ustrojavanja dobro organizovanog štaba. Veliki deo pamfleta bio je nadahnut Žominijem, pošto je Vinsent u mnogim pojedinostima navodio nekadašnjeg Nejovog načelnika štaba. Opće je štabni razvoj Napoleonovog perioda ispoljio svoj uticaj. Nadahnut više Žominijevim isticanjem intelektualne pripreme za štabnu službu, nego savremenim pruskim sistemom — o kome nije bio dobro obavešten — Vinsent je ubedljivo ukazivao na potrebu specijalnog obrazovanja štabnih oficira u vojsci SAD, pišući: »Ne uzdajte se u to da za štab nisu potrebne posebna škola i struka u našoj vojsci.« U drugom delu eseja on je izneo potrebne kvalitete štaba primećujući da »njegovi članovi moraju biti ljudi ne samo sa velikom profesionalnom i opštom kulturom, već i moraju imati temeljitu specijalnu obuku, kakva se može postići u školama ustrojenim izričito za tu svrhu.«

Vinsentov zahtev za dobrom štabnim sistemom nije privukao pažnju i štabni sistem trupnih komandi, kao i sistem štaba Ministarstva rata, ostali su bitno nepromenjeni. Američka vojna misao zaostajala je sve više i više za savremenim evropskim razvojem.

IX

Tako je uprava Ministarstva rata, sa više glava kao u hidre, pošla u rat protiv Španije. U vreme potapanja broda *Maine* naš štabni sistem bio je gotovo isti kao što je bio za vreme Banker Hila i For Samtera — nepodesan za zadatke koji su stajali pred njim. Kada je konačno otpočeо rat protiv Španije, bilo je mnogo trupa, ali veoma malo kvalifikovanih štabnih oficira. Grozničava zbrka u ukrcnim pristaništima lako se može uporediti sa iskrcavanjem vojske na južnu obalu Kube. Opće su Sjedinjene Države, koje su težile da postanu svetska sila, ušle u rat bez dobrog štaba koji pomaže stvaranje moćne države u vojnom pogledu. Da je dezorganizovani ratni napor 1898 godine bio

upravljen protiv Francuske, koja je imala podmlađeni štab, ili protiv Nemačke i njenog Glavnog generalštaba, rezultati bi bili mnogo drugačiji od pobeđe koja je konačno postignuta protiv opadajuće vojne moći iscrpene španske monarhije.

U svom eseju o *Evoluciji Generalštaba* (*The Evolution of the General Staff*), general-major Hju A. Gram govori o velikoj neefikasnosti načelnika biroa tog vremena u sledećoj opasci: »Situacija se može bolje sagledati kroz izjavu tadašnjeg generalnog komesara da je njegov štab savršeno radio, sve dok ga rat nije razbio i dezorganizovao.« Proteklo je više od stotinu godina otkako se Washington zalagao za efikasan generalštab, a oko dvadeset pet godina otkako je Mek Klelan upozorio na posledice koje bi mogle nastati ako se ne stvori dobar sistem obrazovanja štabnih oficira; skoro isto toliko vremena je prošlo otkako je Šermanov odbor dao potstrek za logičniju organizaciju Ministarstva rata. Ukupni rezultat svih ovih prethodnih napora pretstavljao je vojni sistem pripremljen za mir, umesto za rat. Potreba za štabnim znanjem još uvek se nije shvatila na ovoj strani Atlantika.

X

Generalštab vojske SAD razvijao se uporedo sa britanskim štabnim sistemom. Oba su sistema delimično proizlazila iz haotičnog ratnog napora poslednjih godina XIX veka. Burski rat je definitivno potvrdio sumnju, koja se pojavila u Krimskom ratu, da britanski štab ne odgovara savremenom ratu. Rat sa Španijom snažno je podvukao pouke iz ranijih nedostataka štaba SAD. Postoji još jedna sličnost u razvoju oba štabna sistema a ta je da je intelektualni potstrek za reformu vojnih štabova u obe zemlje došao od nevojnog lica. U Engleskoj je Spenser Vilkinson snažno i uspešno pokrenuo zamisao o reformi štaba. U Sjedinjenim Državama je Elihu Rut (1845—1937) postavio temelj modernog štabnog sistema.

Rut, sposoban advokat i revnosten proučavalac isto-rije, postao je sekretar za rat u avgustu 1899. On je bio najpodesniji za ovaj položaj, pošto je došao — kako pri-mećuje Dram — neopterećen »skandalom sa konzervisa-nom govedinom« odeljenja za snabdevanje hranom; sani-tarnim ispitivanjima Čikamoga i drugih logora; kvartir-majstorovim transportnim nedostacima kod Tampa i dru-gim teškoćama, od kojih nije bila najmanja otvoreno neprijateljstvo između sekretara za rat i vrhovnog koman-danta« (sve u vezi sa ratom protiv Španije). Sa takvom pozadinom nije bilo veliko čudo što je on došao u svoj novi ured sa odlukom da u ovoj zemlji stvori vojni štab sposoban da upravlja ratnim naporima zemlje.

Rut je bio potpuno svestan da je obrazovanje osnova za generalštабni sistem koji je želeo da ustanovi. Jedan od prvih njegovih koraka bilo je preduzimanje akcije za ustanovljavanje ratne škole. 19 februara 1900 bio je obra-zovan jedan odbor pod pretsedništvom brigadnog generala Viljema Ludlova u cilju »preduzimanja prethodnih mera za organizovanje ratnog koledža za kopnenu vojsku«. Lu-dlov je bio čovek naročito podesan da prokrči put nacio-nalne vojne misli ka višem vojnom obrazovanju. Nekoliko godina ranije on je bio po specijalnom naređenju u Evropi da ispita pruski štabni sistem.

Dok je bio u Londonu, došao je u dodir sa velikim britanskim pobornikom školovanog štaba, Spenserom Vil-kinsonom, koji mu je dao jedan primerak svoje knjige *Mozak vojske (The Brain of the Army)*. Naučni argumenti za efikasan generalštab načinili su dubok utisak na Ludlova, što se vidi iz činjenice da je, pre no što je otpu-tovao za Njujork, telegrafisao piscu i tražio da ga vidi pre svog odlaska za Sjedinjene Države. Bilo je očigledno da je Ludlov dobro proučio knjigu, pošto je olovkom stavio mnogobrojne primedbe na marginе stranica, i kada je Vilkinson stigao, oni su raspravljali o pitanjima koja su interesovala Ludlova. Imajući preimcućstvo direktnog kontakta sa glavnim britanskim pobornikom uvežbanog ge-neralštaba, bilo je logično da Ludlov postane pretsednik odbora za ratni koledž.

Sledeće godine Elihu Rut postiže svoj prvi cilj pošto je 27 novembra 1901 Ministarstvo rata izdalo generalno naređenje br. 155, kojim se uvodi vojno obrazovanje koje je imalo konačno da obezbedi ovoj zemlji oficire obučene visokoj ratnoj veštini. Po ovom istoriskom naređenju, ranija Pešadijska i konjička škola u For Leenvortu (Kanzas) bila je proširena i razvijena u Školu opšte i štabne službe (*General Service and Staff College*). Danas je ova ustanova poznata pod imenom *Komandna i generalštabna škola (Command and General Staff College)*. Odeljak br. 7 ovog naređenja određuje: »Ovim se ustanovljava koledž za viši tečaj vojnih studija oficira kopnene vojske, pod imenom *Ratna škola kopnene vojske (Army War College)*«. Sada je to *Nacionalna ratna škola (National War College)*, koja služi za kopnenu vojsku, mornaricu, vazduhoplovstvo i sekretarijat spoljnih poslova.

Svift postavlja temelj

Temelj za sistem obrazovanja već je postojao, pošto je nešto pre izbijanja rata sa Španijom jedan od nastavnika u For Leenvortu, kapetan Eben Svift, uveo tečaj za sastavljanje taktičkih naređenja. Svift je brižljivo proučio komandovanje i štabnu proceduru u Građanskom ratu i otkrio mnoge ozbiljne greške, nastale zbog nedostatka jasnih i razumljivih naredenja i instrukcija. On je očigledno bio pod dubokim utiskom jednog naređenja izdatog konfederalnim trupama pre bitke kod Šiloha. Ovo naređenje, koje je Svift upotrebio kao ilustraciju u toku jednog svog predavanja, sadržalo je ukupno preko 1.500 reči. Ono je ulazilo u takve detalje koji su danas neumesni u pravilno sastavljenom operativnom naređenju. To naređenje na jednom mestu potseća jednog general-majora da treba »pravilno raspodeliti artiljeriju duž borbene linije, prisećajući se da topovi imaju veliki domet.« Drugom nekom general-majoru sa dvadesetpetogodišnjim iskustvom ukaživalo se na način kako će najbolje da rasporedi svoje

pukove. Naređenje se završavalo jednim uzbudljivim pozivom na patriotizam trupa i opominje ih »da slušaju naređenja, da gađaju polako, birajući cilj i da dosta upotrebljavaju bajonet.«

Potstaknut ovom vrstom vojnog otkrića, kapetan Swift je preuzeo izgradnju novog pravca praktične nastave. On je usvojio mnoge obrasce pruske vojske, a ovi su bili osnova za obrasce naređenja koji su postali važan deo obrazovanja svakog štabnog oficira. Međutim, Swiftovo nastojanje za pravilnim vojnim obrazovanjem nije se zaustavilo na pripremi obrazaca naređenja, već je svoju nastavnu tehniku usmerio i na brižljivu upotrebu ovih osnovnih uputstava. Pre no što se slušaocu-oficiru dozvoli da napiše naređenje, zahtevalo se da prouči kartu, izvrši procenu situacije i formuliše svoju taktičku odluku. Kao što Palmer ističe, ova procedura »bila je nešto više od akademskog obrazovanja. To je bio praktični ispit taktičke odluke i rasuđivanja. To je bila stvarna borbena praksa u mirno doba.

Ovde je slušalac primenjivao metod koji je Fridrik Veliki zamislio za svoje sopstveno uvežbavanje u ratnoj veštini. Kapetan Swift verovatno nije uvideo da je uveo metod uvežbavanja koji je pripremio Fridriha za Loften i Rozbah (pobede nad Austrijancima 1757 godine). On se pripremao da uči svoje slušaoce — oficire isto onako kao što je Fridrik učio barona Štajbena pri kraju Sedmogodišnjeg rata. Manje je važno što je on povratio američkoj vojsci ono što je Štajben doneo Vašingtonu. Eben Swift nam je, kao i Elihu Rut, u pravom smislu dao naš moderni Generalstab.«

Ovaj je kurs taktičkih naređenja ne samo značio važnu novinu sa gledišta unošenja jednoobraznih metoda i jasnoće misli u našu štabnu proceduru, već je označavao i početak metoda primenjene nastave u vojnim ustavovama SAD. Takav metod je danas osnovna forma nastavnih metoda u svim vojnim školama.

XI

Cilj Elihua Ruta bio je efikasan generalštabni sistem. Takav plan bio je napredan i zahtevao je promene u postojećem sistemu komandovanja vojskom. Zbog toga je naišao na jako suprotstavljanje, naročito od strane načelnika biroa i general-potpukovnika Nelsona A. Majlza (1839—1925), komandanta kopnene vojske. Ova grupa se suprotstavila predlogu da se izmeni postojeći sistem stvaranjem generalštaba namesto nezavisnih načelnika biroa i ukidanjem ureda komandanta kopnene vojske koga je trebalo da zameni ured načelnika štaba.

Zakon o stvaranju generalštaba bio je podnesen Kongresu 14 februara 1902. Blagodareći bujici opozicije načelnika biroa i generala Majlza, zakon je ostao još godinu dana neusvojen. Za to vreme je Odbor za vojne poslove Kongresa razmatrao predlog. Jednogodišnji zapisnici pružaju živopisnu sliku sukoba između bojažljive opozicije Majlza i njegovih jednomišljenika i odlučnosti Ruta i njegovih pristalica.

General Majlz, najagresivniji od svih protivnika, nije mogao uvideti prednost takve vrste generalštaba kakvu je predviđao Rut. Izgrađen kroz staru školu prakse, on očigledno nije mogao oceniti potrebu za jednim mozgom koji rukovodi državnim vojnim naporima. Argumenti generala Majlza na raspravi pred Odborom (29 marta 1902) posebno su zanimljivi, pošto pokazuju da Rutovi protivnici nisu shvatili prednosti koncepcije generalštaba protiv koje su bili. Jednom prilikom, upitan za mišljenje o postojanju pripremljenih ratnih planova, general Majlz je odgovorio: »Što se tiče plana bitke, on mora zavisiti od okolnosti i ako neki komandant nije u stanju da *odmah* (kurziv pisca) načini i izvede plan, onda on nije sposoban da komanduje armijom, divizijom ili korpusom.« Drugi Majlzov argument izražavao je bojazan da bi generalštab mogao stalno da teži sve većoj moći dok konačno ne bi postao opasna sila u vlasti. Posmatran u odnosu na istoriju pruskog Generalštaba, ovaj pravac rasuđivanja nije mogao tako lako da se odbaci kao drugi Majlzovi argumenti.

Rutova logika savlađuje protivnike

Sekretar Rut žestoko se borio za usvajanje zakona o

Generalštabu. Mnogi argumenti u prilog Generalštaba bili su sadržani u *Godišnjem izveštaju sekretara za rat za 1902 godinu* (*The Annual Report of the Secretary of War for the Year 1902*). Snažna logika njegovog rasuđivanja pokazala je nešto više nego samo borbu sa protivnicima. Njegovi argumenti u prilog Generalštaba bili su monumentalno delo američke štabne literature. Navode se izvodi iz izveštaja za 1902 godinu:

»Najvažnija stvar koju sada treba učiniti za regularnu vojsku jeste stvaranje generalštaba...

Naš vojni sistem je, pri svem tom, još uvek krajnje nesavršen na vrhu. Mi imamo ljudstvo koje niko nije prevazišao i stanovništvo spremno da poveća vojne efektive u slučaju potrebe, do granice do koje je moguće transportovati i izdržavati vojsku. Mi raspolažemo bogatstvom i spremni smo da ga razumno iskoristimo u cilju obezbeđenja ratnih potreba tako obilno i tako valjano, kao ni jedna druga zemlja. Imamo različite grane vojne službe dobro organizovane za izvršenje svojih dužnosti, svaka u svom okviru. Naš administrativni štab i snabdevačka odeljenja, kao po pravilu, imaju na svom čelu dobre i sposobne ljude, odane svojim dužnostima i svaki od njih brižljivo vodi računa o radu svog odeljenja...

Ali kada dođemo do koordinacije i upravljanja svim ovim sredstvima i organima ratovodstva, tako da svi delovi mašine rade zajedno, tada smo slabi. Naš sistem ne obezbeđuje odgovarajuće mere za rukovodeći mozak koji mora imati svaka vojska da bi mogla uspešno dejstvovati. Opšte iskustvo je pokazalo da ove poslove ne može vršiti pojedinac bez pomoćnika, i da je nužno jedno telo oficira koji bi radili zajedno pod rukovodstvom jednog načelnika i sasvim posebno i samostalno od administrativnog štaba jedne armije (kao što su ađutanti, kvartirmajstori, komesarji itd., od kojih se svaki uneo u dužnost svog specijalnog odeljenja). Ovo telo oficira, za razliku od administrativnog štaba, nazivalo bi se Generalštab. Postoje mnoga

nerazumevanja u odnosu na prirodu i dužnosti Generalštaba.

Lako je pretdsedniku, ili nekom komandantu koji dejstvuje pod njegovim rukovodstvom, da naredi da 50.000 ili 100.000 ljudi krene ka Kubi i zauzme Havanu. Da bi sastavio naređenje koje bi se moglo izvršiti, on mora da učini mnogo više. On mora odrediti koliko ljudi će se uputiti, kako će biti podeljeni između raznih rodova, kako će biti naoružani i opremljeni i da se postara da dobije sve moguće podatke o odbrani mesta koje se ima zauzeti — i o jačini, karakteru i naoružanju snaga sa kojima će se sukobiti. On mora odrediti na kojim mestima i kojim pravcima će prići i na kojim tačkama će iskrcauti svoje trupe na Kubi; zato on mora biti obavešten o raznim pristaništima na ostrvu i dubini njegovih kanala; koje klase brodova mogu ući u njih; kakvi uređaji za iskrcavanje postoje; kako će se napasti na njih; karakter te zemlje i higijensko-epidemiološki uslovi; kakve će biti vremenske prilike za vreme pokreta; raspoloženje i naklonjenost stanovnika; mogućnost snabdevanja na terenu i još mnogo drugog na osnovu čega će se odrediti da li je bolje približiti se sa jedne ili druge tačke i šta će biti potrebno vojsci da ponese sobom u cilju omogućivanja pokreta, života i borbe.

Dobaviti i staviti na korišćenje ove podatke — to je posao Generalštaba. Verovatno je da bi u takvom slučaju postojao izvestan broj alternativnih planova, od kojih bi svaki imao svoje prednosti i nedostatke, i trebalo bi svaku alternativu temeljno razmotriti sa razlozima za i protiv, a tada ih staviti na raspolaganje pretdsedniku ili komandantu radi odluke. Ovo bi trebalo da učini Generalstab. Sve ovo se ne može učiniti za 1 sat. To zahteva da štab radi dugo na prikupljanju, sređivanju i obradi podataka za podnošenje. Tada, u zemlji gde se izvode pripreme za ekspediciju, naređenje mora biti zasnovano na znanju ljudi i raspoloživom materijalu za njeno izvršenje; koliko ima ljudi koji se mogu odrediti u tu svrhu, odakle ih treba povući, koje jedinice treba obuhvatiti za nameravanu ekspediciju; ima li dovoljno brodova za njihovo transportovanje; gde

se mogu oni dobiti; da li odgovaraju nameni; šta još treba učiniti na njima; kakve su raspoložive zalihe odeće, oružja i municije, inžinjeriskog materijala, konja i kola i svih mnogobrojnih sledovanja i potrebne municije za jednu opsežnu ekspediciju; kako će se doturiti sredstva koja nisu gotova, a koja su neophodna i koliko vremena će biti potrebljano da se ona doture.«

Uzroci zbrke 1898 godine

»Sve ove i mnoge potrebnije podatke treba da obezbedi Generalštab. Kada se sve ovo učini, naređenje je sastavljeno sa svim raspoloživim podacima o svim okolnostima od kojih zavisi uspeh pokreta. Tada je zadatak Generalštaba da obezbedi da svaki pojedini oficir, od čije akcije zavisi uspeh pokreta, razume svoj ideo u njemu i da ne izostane u obavljanju svog udela; da obezbedi da se trupe i brodovi, životinje, oružje i municija, hrana i odeća itd. iz stotinu izvora sjedine u pravo vreme i na pravim mestima. To je tegoban, složen i težak posao koji zahteva znatan broj ljudi vičnih tom poslu i koji nisu opterećeni drugim dužnostima.

Nedostatak takvog tela koje obavlja ovaj posao doveo je do zbrke koja je pratila ekspediciju za Santijago u leto 1898 godine. Zbrke kod Tampe i na bilo kom drugom mestu nastale su kao nužna posledica velikog raspoloživog broja ljudi od kojih je svaki izvršavao svoj posao što je bolje mogao, ali bez odgovarajućeg broja oficira čiji bi zadatak bio da obezbede da svi oni vuku zajedno, prema detaljnomy, ranije sastavljenom planu. Takvo telo koje izvršava generalštabne dužnosti, upravo je neophodno da bi pravilno pripremilo vojsku za rat, u mirno doba kao i za vreme samog rata. To nije izvršno telo; to nije administrativno telo; ono dejstvuje samo preko autoriteta drugih. Ono omogućuje inteligentno i uspešno izvršenje naređenja, upoznavajući sve posebne organe sa ulogama koje oni imaju da odigraju u opštem planu . . .«

Nepobitna razboritost rasuđivanja Elihua Ruta ubedila je Kongres te je predlog, podnesen 1902 godine, postao zakon 14 februara 1903. Zakon je ukinuo ured komandanta kopnene vojske zamenjujući ga uredom načelnika štaba koji je, radeći pod rukovodstvom pretsednika i sekretara za rat imao pravo nadzora ne samo nad trupom, već i nad odeljenjima štaba koja su ranije bila neposredno odgovorna sekretaru za rat. Kao pomoć načelniku štaba, zakon je stvorio telo od 44 oficira koji su bili oslobođeni svih drugih dužnosti. Najzad su Sjedinjene Države imale svoj Generalštab. Rutova koncepcija uloge takve organizacije jasno se videla u tekstu zakona, a funkcija nove organizacije brižljivo je opisana: Evo odlomka:

»Dužnosti generalštabne struke sastoje se u tome da pripremi planove za nacionalnu odbranu i mobilizaciju vojnih snaga za rat; da ispituje i izveštava o svim pitanjima koja se odnose na efikasnost vojske i njeno stanje u pogledu priprema za vojne operacije; da pruži stručnu podršku i pomoć sekretaru za rat i komandantima, kao i drugim višim vojnim rukovodiocima, i da deluje kao njihov organ u uobičavanju i koordiniranju dejstva svih raznorodnih oficira koji su potčinjeni, u smislu odredaba ovog zakona, nadzoru načelnika štaba; i, najzad, da obavlja druge vojne dužnosti koje nisu propisane ovim zakonom, već ih može s vremena na vreme propisati pretsednik.«

Kopirali smo Šelendorfa

Koliko se štabna misao ove države zasnivala na evropskom razvoju jasno pokazuje činjenica da je spisak specijalnih generalštabnih dužnosti kako ih je propisao odeljak II zakona od 1903 godine bio gotovo tačna kopija generalštabnih funkcija koje je Šelendorf nabrojao u svojoj knjizi *Dužnosti Generalštaba (Duties of the General Staff)*.

Po zakonu od 1903 godine, načelnik Generalštaba, potčinjen pretsedniku i sekretaru za rat, dobio je pravo nadzora nad odeljenjima: generalnog ađutanta, generalnog

inspektora, vrhovnog tužioca, kvartirmajstora, za snabdevanje, medicinskim, finansiskim i tehničkim, kao i nad inžinjerijom i službom veze. Zakon je takođe ustanovio da je načelnik obalske artiljerije dopunski član Generalštaba.

Po ovom zakonu, Generalštab Ministarstva rata bio je organizovan po otsecima i odborima, a svaka od ovih organizacionih jedinica bila je pod nadzorom jednog generalstabnog oficira. Upočetku je Generalštab bio organizovan u 3 odeljenja. Prvo je imalo zadatak da vrši nadzor nad svim što se odnosi na *operativnu vojsku*, izuzev škola. Drugo je imalo vojnu obaveštajnu službu, a treće, čiji je glavni deo bio Ratni koledž, bilo je odgovorno za: vojno obrazovanje svih vrsta, nadzor školskih sistema, planove operacija, kao i za poslove koji se odnose na utvrđivanje morskih obala.

General-major Bel (načelnik Generalštaba) izvršio je 1908 godine promenu u organizaciji spajajući 2 i 3 otsek u jedan. Ove promene su trajale samo 2 godine, dok nije general Leonard Vud (1860—1927) reorganizovao Generalštab u 4 otseka. Prvi se nazivao Odeljenje mobilne vojske i bio je odgovoran za sva pitanja u vezi sa mobilnim snagama. Drugi se nazivao Odeljenje Ratnog koledža i zadržao je sve ranije funkcije sa izuzetkom poslova koji se odnose na utvrđivanje morskih obala. Treći, nazvan Odeljenje obalske artiljerije, imao je funkcije koje odgovaraju njegovom imenu. Četvrti otsek se zvao Odeljenje za miliciske poslove (*The Division of Militia Affairs**) i bavio se pitanjima čija je priroda sadržana u nazivu. Bez materijalnih promena organizacija ostvarena 1908 godine ostala je na snazi do Prvog svetskog rata.

XII

Donošenjem zakona o Generalštabu, 1903 godine, ostvaren je neposredni cilj Elihua Ruta. Ipak, još nije bio

*) Poslovi za mobilizaciju ljudstva, jer su SAD u to doba imale stalnu plaćeničku vojsku. — Prim. prev.

stvoren savršeni generalštab, pošto sistem, ustanovljen zakonom, nije bio bez nedostataka, a za njihovo otkrivanje i ispravljanje bilo je potrebno vreme. Kao i u mnogim drugim stvarima, pri stvaranju Generalštaba bio je najteži i najvažniji prvi korak. Ustanavljanje Generalštaba koji će se popuniti obučenim oficirima iz štabne škole u For Levenvortu i Ratne škole kopnene vojske, konačno je obezbedilo ovoj naciji osnovu za onaku vrstu štabnog sistema, kakvu je predviđao Štojben i nekoliko drugih prosvetnih oficira posle njega. Pojava Generalštaba prestatvljala je ostvarenje sna Elihua Ruta, dalekovidog ali praktičnog sekretara za rat, koji nije dopustio da ga obeshrabri suprotstavljanje nekih vojnih rukovodilaca nacije. To je prestatvljalo kulminaciju uspeha zajedničkog napora naprednih vojnih mislilaca, kao što su bili Ludlov, Karter i Swift, koji su pomogli da se stvari sistem obrazovanja za ovakvu strukturu štaba. I, što je zanimljivo, stvaranje Generalštaba može se u znatnoj meri pripisati u zaslugu jednoj veoma poštenoj, odlučnoj ličnosti, koja je, pokušavajući da pokaže svojoj naciji put ka efikasnom višem vojnom rukovođenju, napisala knjigu *Mozak vojske* (*The Brain of the Army*). Taj čovek je bio Spenser Vilkinson. Primerak knjige koji je on dao generalu Ludlovu, prešao je iz ruku Ludlova u ruke Elihu Ruti, koji ju je brižljivo proučio pre nego što je preuzeo odlučnu borbu za stvaranje generalštaba. Obim u kome je Spenser Vilkinson stvorio intelektualni potstrek koji se odrazio ne samo u organizaciji britanskog Generalštaba, već i Generalštaba SAD, jasno se pokazuje u pismu koje je Elihu Rut napisao Vilkinsonu 15. oktobra 1919. Naš raniji sekretar za rat pisao je u svom pismu:

Pohvala Vilkinsonu

»... Iskreno rečeno, bilo bi nemoguće i Engleskoj i Americi da odigraju svoje uloge u spasavanju naših zemalja od nemačke dominacije, da nije postojao General-

štab čiji je zadatak bio da misli, planira i obezbeđuje podatke.

Ja ne zaboravljam, mada se usuđujem reći da to mnogi drugi čine, veliku ulogu Vaše knjižice *Mozak vojske* koja je omogućila pojavu Generalštaba u obema zemljama tako da su oni već postojali kada je naišla neočekivana nužda.«

Elihu Rut, otac našeg Generalštaba, zauzima jedinstveno mesto u vojnoj dvorani slave naše zemlje. Taj granan je imao snažnu moć zapažanja i vrlo zdrav razum, koji su mu omogućili da razume nešto što neki vojni rukovodioci nisu mogli shvatiti — činjenicu da mi nismo imali štabni sistem koji bi bio sposoban da vodi ovu zemlju u jednom većem ratu. U tom smislu, on je usmerio svoje napore da ubedi neraspoložene generale i oprezni Kongres da bez takve ustanove ne bismo bili u stanju da odbranimo našu nacionalnu tekovinu — demokratiju. Pošto je postigao uspeh, mi smo bili u stanju da uđemo u Prvi svetski rat raspolažući vojnim rukovodstvom takve intelektualne vrednosti, kakvu nikada ranije nije posedovalo naše visoko vojno komandovanje. U svojoj knjizi *Stvaranje američkog Generalštaba* (*Creation of the American General Staff*), general-major Viljam Harding Karter, bliski saradnik Rutow u borbi za usvajanje Generalštaba, ovako odaje priznaje velikom sekretaru za rat.

»On je žrtvovao priliku da postane potpremstednik i premstednik da bi završio delo koje je preuzeo kao sekretar za rat. Bez njegovog dobronamernog, ali čvrstog, nastojanja za reformu u našem vojnem sistemu, vojska bi se suočila u Prvom svetskom ratu sa istim nezgodama i obeshrabrenjima kao u 1898 godini.«

Dajući našoj državi Generalštab, Elihu Rut je sprečio ponavljanje konfuzije koja je žigosala rat protiv Španije. Sprečavajući takvo ponavljanje grešaka, koje nisu bile kobne u sukobu sa slabim neprijateljem kao što je to bilo 1898 godine, ali koje bi bile porazne u ratu protiv Nemačke 1917 godine on je omogućio državi da organizuje svoje vojne napore, bez kojih je pobeda nemogućna u svremenom ratu.

XIII

Iako je Generalštab vojske bio stvarnost, ostalo je još mnogo da se učini. Nacionalno vojno obrazovanje nije se moglo stvoriti zakonima Kongresa, niti se mogao ostvariti krajnji domet organizacijske i funkcionalne efikasnosti bez iskustava koja se stiču samo vremenom. Pored početnih teškoća, uzgrednih pri stvaranju novog sistema, stajala je još jedna prepona na putu novostvorenog Generalštaba. Ova pretnja opstanku sistema iznenadno se pojavila uletu 1916 godine kada je vrhovni tužilac vojske, brigadni general Enoch H. Krauder, koji je ubrzo učinio veliku uslugu sprovođenjem Zakona o regrutovanju, podneo jedno mišljenje, zasnovano na Zakonu o narodnoj odbrani od 1916 godine. Da je sekretar za rat usvojio ovo mišljenje, generalštabni sistem bi bio poremećen smanjivanjem autoriteta načelnika Generalštaba.

Ovaj spor oko autoriteta Generalštaba Ministarstva rata, poticao je iz ograničenja Generalštaba, koje je Kongres ustanovio u Zakonu o narodnoj odbrani od 1916 godine. Odeljak ovog Zakona koji se odnosio na nedavno pre toga ustanovljeni Generalštab Ministarstva rata iz 1903 godine pokazivao je težnju Kongresa da se spreči novoosnovani Generalštab u preuzimanju onoga što je Kongres smatrao nezgodnom silom. Vrhovni tužilac vojske izrazio je mišljenje da Generalštab obavlja dužnosti koje se sukobljavaju sa odredbama Zakona o narodnoj odbrani usvojenog od strane Kongresa 3. juna 1916 godine. Ove odredbe ograničavale su nadležnost Generalštaba Ministarstva rata na neadministrativne dužnosti. Treba uočiti da se čak i u ovo rano vreme, Kongres bojao porasta moći Generalštaba. Podnoseći svoje mišljenje, vrhovni vojni tužilac je delimično tvrdio:

»On (zakon) najjasnije pokazuje ubeđenje Kongresa da Generalštab ranije nije bio potpuno pravilno upotrebљavan u skladu sa svojim dužnostima. Prvenstveni cilj zakona je bio da se jasno ispravi ono što je smatrano da je otstupanje od ustanovljenih organskih funkcija, da se

ponovo ustanove takve funkcije i da se spreče dalja prisvajanja prava... Nabranjem dužnosti u nedavnom zakonu jasno su se potcrtaла ograničenja i zabrane sadržane u istom odeljku, koji služi da dà tačnu definiciju dužnosti, koje stari zakon (1903) nije dao... Kongres... nije štedeo truda da ograniči nadležnost i dužnosti Generalštaba... Ovo on čini neprestanim ponavljanjem koje se može opravdati samo strepnjom da, ako bi se manje isticala, namera Kongresa bi mogla biti potcenjena.«

Očigledno, složiti se sa ovim mišljenjem značilo bi uništiti sve što je Generalstab Ministarstva rata ostvario u proširivanju svog autoriteta. Pored toga, pokoravanje mišljenju vrhovnog vojnog tužioca izložilo bi opasnosti buduća dostignuća Generalštaba u pogledu prvenstva u okviru Ministarstva rata.

Posledica Bejkerovog odlučnog rešenja

Sekretar za rat Njutn D. Bejker, odbio je da prihvati mišljenje vrhovnog vojnog tužioca po ovoj stvari. Odbacujući ovo mišljenje, Bejker je izdao sledeće rešenje, zasnovano na svom tumačenju zakona:

»Prema tome, politika Ministarstva rata ostaće kao i dosada: načelnik Generalštaba, kada dejstvuje uime sekretara za rat, koordiniraće i nadgledaće razne biroje, uredje i odeljenja Ministarstva rata; on će davati savet sekretaru za rat; on će se sam obaveštavati o svim pojedinostima, koliko bude smatrao da je to nužno da bi bio u stanju da pruži savet sekretaru za rat. Ako budu potrebna bilo kakva naređenja ili propisi da se odredi ono što je ovde tačno formulisano, načelnik Generalštaba će ih pripremiti za moj potpis.«

Rešenjem sekretara Bejkera odbačeno je mišljenje vrhovnog vojnog tužioca, ali je sukob bio daleko od okončanog. Do kraja 1916 godine i za vreme rata problem je tinjao. Makakve bile kasnije posledice Bejkerove akcije u odbacivanju mišljenja vrhovnog vojnog tužioca po pi-

tanju nadležnosti Generalštaba, ostaje činjenica da je Bejkerov stav omogućio dalji razvoj sistema, ustanovljenog zakonom od 1903 godine. Međutim, kao što će se kasnije videti, rasprava o nadležnosti Generalštaba na osnovu zakona, preneta je na kongresno razmatranje posleratne vojne reorganizacije, kada je Bejkerova akcija postala važan problem.

Od svog početka pa do rata u Evropi, novi štabni sistem imao je prilike da položi ispit u jednom ratu. Izvesno iskustvo se dobilo zauzimanjem Kube 1906 godine kojim je uglavnom rukovodio načelnik Generalštaba. U Peršingovojoj kaznenoj ekspediciji u Meksiku 1916 godine nije bilo članova Generalštaba, ali je njegova komanda pokazala da pravilno gleda na štab, pošto je imala načelnika štaba i potrebne oficire za obavljanje generalstabnih poslova. U ovim predratnim godinama izgleda da je sva pažnja bila usretsređena na Generalstab Ministarstva rata, a rezultat je bio da je znatan deo njihovih oficira apsorbovao Generalstab u Vašingtonu, dok su pretstavnštva Generalštaba u trupnim komandama bila u odgovarajućoj meri smanjena.

Zakon od 1903 godine ustanovio je Generalstab, koji je u Prvom svetskom ratu postigao zrelost. Ulazak SAD u Prvi svetski rat omogućio je stvaranje efikasnog Generalštaba za našu operativnu vojsku.

XIV

Kada je general Peršing otplovio za Francusku 28. maja 1917 imao je pred sobom neke od najtežih vojnih zadataka u istoriji, od kojih nikako nije bio najmanji stvaranje štabnog sistema koji će odgovarati zahtevima rata. Ni naš Generalstab Ministarstva rata niti štabovi trupnih komandi, nisu bili provereni u nekom većem vojnom poduhvatu. Prema tome, nije bilo iznenađujuće što je jedan od prvih problema koji se imao rešiti, predstavljalo stvaranje neophodnog štaba koji bi rukovodio Američkim ekspedicionim korpusom koji je u Francusku imao

stići uskoro za generalom Peršingom i njegovom malom grupom pomoćnika. Peršing je odredio grupe izabralih oficira koje su imale da prouče štabove francuske i britanske vojske, koji su odgovarali njihovim stvarnim borbenim potrebama.

Kada je konačno donesena odluka po tom pitanju, naš štabni sistem za trupne jedinice (AEF*) odražavao je i britanski i francuski uticaj, kako to general Peršing kaže u svom izveštaju sekretaru Bejkeru: »Birajući između njihovih (britanskih i francuskih) obeležja ona koja bi mogla najbolje odgovarati našoj osnovnoj organizaciji i utvrđen našim ranijim ratnim iskustvima, razvoj našeg velikog generalštabnog sistema bio je završen.«

U štabu, kako je bio konačno organizovan, postojao je samo trag britanskog uticaja, dok je francuski uticaj očevidno preovladivao. Pošto je AEF bio potčinjen maršalu francuske vojske Fošu i pošto je bilo neophodno održavati tesnu koordinaciju i vezu sa višim i susednim francuskim štabovima, bilo je logično da bi organizacija slična francuskoj olakšala sadejstvo dveju vojski.

Kakav je štab imao AEF

Štabni sistem AEF predviđao je Generalštab u svakoj komandi zaključno sa divizijom. Generalštab Vrhovne komande AEF (kao i štabovi armiskih komandi) bio je podeljen na 5 otseka, a svaki otsek je bio pod jednim pomoćnikom načelnika štaba. Prvi otsek, pod oficijerom označenim sa G-1, bio je administrativni i bavio se prekoceanskim transportom, prioritetom prekomorskih posiljki, popunom ljudstva i stoke, organizacijom i vrstom opreme za jedinice, smeštajem ratnih zarobljenika, vojnom policijom i moralom.

Drugi otsek, na čelu sa G-2, bio je odgovoran za obaveštajnu službu. G-3 je rukovodio trećim otsekom — ope-

*) American Expeditionary Force (Američki ekspedicioni korpus). — Prim. prev.

rativnim — uključujući pripremu strategiskih razmatranja i planova, kao i upotrebu borbenih jedinica. Četvrti otsek, pod G-4 (za snabdevanje) odgovarao je za koordinaciju snabdevačkih službi, uključujući građevinski, transportni i medicinski otsek. Peti otsek, kojim je rukovodio G-5, rukovodio je obukom i uvežbavanjem čitavog Ekspedicionog korpusa.

Pored Generalštaba, razne komande su imale tehničke i administrativne oficire koji odgovaraju oficirima današnje grupe specijalnog štaba koji su pomagali izvršenje planova pripremljenih od strane generalstabnih otseka. Kao što se iz ovoga može videti, organizacija štabova AEF, ustanovljena jednim opštim naređenjem od 16 februara 1918 stvorila je osnovu štabne doktrine današnje vojske SAD.

Između AEF štabnog sistema i štabnog sistema koji je danas u upotrebi u našim ratnim jedinicama postoji razlika u pogledu dužnosti prvog otseka. Prema podeli štabnih dužnosti AEF, G-1 je rukovodio ne samo personalnim, već i nekim logističkim poslovima. Današnji prvi otsek bavi se personalnim pitanjima, a svi pozadinski poslovi pripadaju četvrtom otseku.

Još jedna razlika postoji u pogledu petog otseka. Mada se na ovaj otsek još uvek može slučajno naići u nekim višim komandama gde postoje naročiti problemi, on nije standardan štabni otsek. U AEF on se smatrao važnim, pošto je obuka novopristiglih jedinica bila važan zadatak, različit od ostalih problema generalstabnih otseka.

Dok su generalštabovi Vrhovne komande i armije bili organizovani u 5 otseka, niži generalštabovi su imali 3 otseka. U diviziji, gde je postojao štab od 3 otseka, prvi otsek bavio se personalnim i snabdevačkim poslovima, drugi otsek obaveštajnom službom, a treći operativnom službom i obukom.

Francuska misao očigledna

Potpuni francuski uticaj može se otkriti gotovo u svim štabnim organizacijama AEF. Treba se potsetiti da su štabovi francuskih divizija u početku rata bili podeljeni na tri otseka, sa istom opštom raspodelom štabnih dužnosti između raznih otseka — kako je bilo usvojeno i u štabnim organizacijama AEF.

U višim komandama francuske vojske bio je primenjen štab sa četiri otseka. Kako Francuzi nisu imali isti problem uvežbavanja i školovanja — kao AEF — peti otsek im nije bio potreban. Još jedno obeležje francuskog štaba koje se probilo u doktrinu AEF bilo je da je načelnik štaba postojao u štabovima zaključno sa diviziskim. Na taj način, sa izuzetkom petog otseka, dodatog zbog specijalnih potreba jedinica SAD, štabni sistem SAD bio je u osnovi istovetan sa francuskim.

Pored toga što je francuski sistem bio ispitivan u borbi, konačno usvajanje štabnog sistema u osnovi sličnog francuskom materijalno je doprinelo uspostavljanju i održavanju uspešnog usklađivanja dejstva vojski. Blagodareći organizacijskim sličnostima, na svakog generalštabnog oficira AEF, izuzev G-5, postojao je odgovarajući oficir u francuskom štabu, kao što je i na svakog francuskog štabnog oficira postojao odgovarajući oficir u štabovima AEF.

Dok je organizacija štabnog sistema u AEF predstavljala težak problem, obezbeđenje potrebnog broja izvežbanih štabnih oficira koji bi imali da služe u novom sistemu predstavljalo je isto tako težak problem. Štabna škola u For Leenvortu nije radila toliko dugo da bi mogla obezbediti veliku rezervu štabnih oficira, potrebnu za veliku vojsku. Većina diplomiranih oficira brzo se našla na ključnim štabnim položajima i nije bilo mogućnosti da se rasporede u niže komande. Da bi se obezbedio potreban broj štabnih oficira, u Langru (Francuska) je osnovan, novembra 1917, jedan štabni koledž. Više od 500 brižljivo izabranih i uvežbanih štabnih oficira diplomiralo je na ovom napornom i kratkom kursu.

Običaj označavanja generalštabnih oficira sa »G« potiče iz Langra. Radi olakšice prilikom rešavanja zadataka, bio je usvojen britanski običaj po kome su se članovi njihove generalštabne struke označavali sa »G«. Ovakav način je u AEF bio ozvaničen, a 1921 godine, po preporuci Harbordovog odbora, ove oznake su bile primenjene na sve generalštabne organizacije u vojsci.

Štabni sistem AEF, popunjeno ovim oficirima, pokazao se potpuno podesnim za rukovođenje snabdevanjem, administracijom, planiranjem i operacijama u AEF. Uspeh američkog oružja u Francuskoj definitivno je opravdao argumente i napore pionira našeg generalštabnog sistema. Istina, štab koji je postojao za vreme ulaska u rat nije potpuno odgovarao operacijama sa kojima se susreo u Evropi. Zbog sistema obrazovanja koji se razvio tek u godinama neposredno pred naš ulazak u rat raspolagalo se malim brojem izvezbanih štabnih oficira sposobnih ne samo za obrazovanje jezgra AEF, već i za ustrojavanje i rukovođenje štabnom školom u Langru.

Sistem otelovljuje više činilaca

Možda je štabni sistem sa kojim smo ušli u rat bio nepodesan u mnogim crtama, ali je za nas bio od neočekivane vrednosti jer je obezbeđivao bazu za dalja usavršavanja i širenja štaba. Činjenica da je Generalštab uopšte postojao značila je da je jedna od najvećih prepreka stvaranju efikasnog AEF uklonjena, a rezultat toga je bio da se više nije primećivala grozničava konfuzija koja je nepromenljivo pratila naše mnoge napore na stvaranju Generalštaba. Usvajanjem osnovnih crta francuskog štabnog sistema, izmenjenog prema našim naročitim potrebama, Sjedinjenje Države su raspolagale štabnom doktrinom koja se pokazala valjanom u ratu.

Sistem koji je konačno izbio na površinu u Prvom svetskom ratu bio je proizvod mnogih činilaca. On je zadržao znatan deo britanske štabne nomenklature koja je

postojala gotovo od Revolucije. Ovome su dodata osnovna obeležja francuske štabne doktrine koja je bila nadahnuta od tako velikih štabnih oficira Napoleonove epohe kao što su bili Bertije, Tibo i Žomini. Intelektualna obeležja sistema kao i osnovna koncepcija bili su većinom po poreklu pruski, a preko spisa Spensera Vilkinsona, učenja Ebena Swifta i napora Elihua Ruta, dospeli su u našu štabnu misao. Računajući sa svim ovim elementima, ova država je na kraju mogla polagati pravo da ima Generalštab koji u potpunosti poseduje nužna obeležja predviđena pravom koncepcijom modernog štabnog sistema — vojno obrazovanje za oficire određene na štabnu službu, prenošenje vlasti, pravo vršenja nadzora i kanalisanje napora.

To je pretstavljalo tekovine koje su pre više od veka i po Džordž Vašington i baron Štojben želeli da dadu Sjedinjenim Državama. Za žaljenje je što zemlja nije prihvatile njihov savet, jer bi se uštedelo mnogo tegoba.

XVI

Potpuno je prirodno što se štabno iskustvo AEF brzo odrazilo i na organizaciju Generalštaba kao celine. Od 1917 do 1920 godine bilo je ne manje nego 11 naređenja Ministarstva rata koja su menjala organizaciju Generalštaba. Osnovne štabne pouke iz rata bile su obuhvaćene Zakonom o narodnoj odbrani od 1920 godine. Ovome je sledila dalja izmena 1921 godine kada je general Persing obrazovao odbor oficira radi proučavanja i preporuke neophodnih promena u organizaciji Generalštaba.

Ovaj odbor, obrazovan specijalnim naređenjima od 7. jula 1921, sastojao se od general-majora Džemsa G. Harborda, general-majora Viljema G. Hana, brigadnog generala Henrika Džervija, brigadnog generala Foksa Konera, pukovnika Džona Mek A. Palmera, pukovnika Roberta C. Devisa i pukovnika Džona L. Devita. Odbor je ovo pitanje proučavao oko dva meseca i podneo izveštaj u avgustu. Izveštaj je sadržavao preporuku da Generalštab Ministarstva rata usvoji organizaciju od četiri otseka,

koja bi se sastojala od personalnog (G-1), obaveštajnog (G-2), operativnog (G-3) i otseka za snabdevanje (G-4). Odbor je takođe preporučio da, pored četiri G otseka, može postojati još jedan koji bi bio odgovoran za izradu ratnih planova. Ovaj otsek, zvanično nazvan Odeljenje ratnih planova (*War Plans Division — WPD*), bio je izdvojen od tekućih mirnodopskih administrativnih problema, kojima su se bavila ostala četiri G otseka. Jedan od značajnijih ciljeva WPD bio je da obezbedi, zajedno sa osobljem Ratne škole kopnene vojske, jezgro generalštabnog osoblja potrebno za popunu štaba Vrhovne komande za vreme rata. U Generalštabu Ministarstva rata izvršene su izvrsne osnovne izmene pošto je on upočetku bio organizovan prema preporukama Harbordovog odbora. Uporeće 1942 godine ukinuto je Odeljenje ratnih planova, a na mesto njega je stvoreno Operativno odeljenje (*Operation Division — OPD*), namenjeno da radi kao »komandno mesto« načelnika štaba.

Sledeća izmena u strukturi Generalštaba Ministarstva rata proistekla je iz preporuke odbora obrazovanog od strane sekretara za rat avgusta 1945. Upočetku je na čelu odbora bio general-potpukovnik Aleksander A. Peč. Posle njegove smrti bio je nimenovan novi odbor sa general-potpukovnikom Simsonom kao starijim članom. Izveštaj odbora pretstavljaо je osnovu za ukaz od 11 juna 1946, po kome je izvršena reorganizacija Ministarstva rata i kopnene vojske u celini.

Prema ukazu od 11 juna 1946 ukoliko se odnosio na Generalštab Ministarstva rata (*WDGS — War Department General Staff*), učinjene su sledeće osnovne izmene: Operativno odeljenje Generalštaba Ministarstva rata je bilo ukinuto, a Generalštab Ministarstva rata bio je organizovan u šest odeljenja: personalno i administrativno; obaveštajno; organizaciono i nastavno; službi snabdevanja i nabavki; plansko i operativno, i odeljenja za istraživanje i usavršavanje. Ova reorganizacija, u krajnjoj analizi, pretstavljala je novu orijentaciju Generalštaba Ministarstva rata u skladu sa podelom generalštabnih dužnosti na

osnovna funkcionalna područja koja su — ako se pristimo — pretstavljala osnovnu koncepciju štabnog sistema sa četiri otseka, zvanično ustanovljenog posle izveštaja Harbordovog odbora.

Po ovoj reorganizaciji, personalno i administrativno odeljenje odgovaralo je ranijem G-1 (WDGS); obaveštajno je produžilo funkciju G-2; a odeljenje službi, snabdevanja i nabavki obavljalo je dužnosti G-4. Normalne dužnosti G-3 u trupnim komandama bile su podeljene između dva generalštabna odeljenja — »organizacijskog i nastavnog« i »planskog i operativnog« u Generalštabu Ministarstva rata. Ovo izdvajanje normalnih dužnosti G-3 proizшло je umnogome iz toga što se funkcija organizacije i nastave na nivou Ministarstva rata isticala u široj i različitijoj formi nego u trupnim komandama, gde se obavlja zajedno sa operativnim planiranjem, pod G-3. Postojala je još jedna razlika između Generalštaba Ministarstva rata (koja je proizila iz odbora Peč—Simpson) i normalnog generalštaba trupne komande, a ona se sastojala u ustanavljanju odeljenja za istraživanje i usavršavanje u prvom. Dodavanje ovog odeljenja odražavalo je u to vreme spremnost da se istakne važnost aktivnosti istraživanja i usavršavanja na vojnem polju.

Ukidanje operativnog odeljenja imalo je bar jedan zanimljiv i značajan rezultat. Dok je postojalo operativno odeljenje je obavljalo, između ostalog, i pozadinsko planiranje. Ovo je očigledno bila unekoliko nenormalna situacija pošto je Generalštab Ministarstva rata istovremeno imao i odeljenje G-4. Kada je operativno odeljenje ukinuto, pozadinsko planiranje je postalo — što je potpuno pravilno — funkcija odeljenja za službe, snabdevanje i nabavke, koje je bilo ekvivalent Generalštaba Ministarstva rata prema otsecima G-4 u nižim komandama. Ova promena pretstavljala je važan korak ka ponovnom izjednačivanju sa štabnom procedurom predviđenom od strane Harbordovog odbora. Mora se uvideti da je položaj Generalštaba Ministarstva rata kao vrhovnog štabnog organa Ministarstva rata obuhvatao mnogobrojne probleme spe-

cifične za takav vrhovni organ, a to je sprečavalo da se Generalštab Ministarstva rata tačno izjednači sa osnovnom organizacijom štaba od četiri otseka u trupnim komandama.

Iz rada Peč-Simpsonovog odbora proizišla je još jedna izmena koja se odnosila na naziv oficira određenih za načelnike odeljenja Generalštaba Ministarstva rata. Pre ukaza od 11 juna 1946 (koji je proistekao iz rada Peč-Simpsonovog odbora), svaki načelnik odeljenja Generalštaba Ministarstva rata bio je naznačen za pomoćnika načelnika štaba, tj.: pomoćnik načelnika štaba G-1, pomoćnik načelnika štaba G-2 itd. Po reorganizaciji od 1946 godine ovi načelnici odeljenja nazivaju se direktorima. Naprimer, G-1 (WDGS) postao je »direktor personalne i administrativne službe«. Ova promena naziva nije pokazivala toliko veliku izmenu u položaju ili funkciji, koliko isticanje izvršnog karaktera načelnika Generalštaba Ministarstva rata. Sa tehničkog gledišta, autoritet oličen u direktoru malo se razlikovao od autoriteta ranijeg pomoćnika načelnika Generalštaba Ministarstva rata na koga se takođe prenosio autoritet načelnika Generalštaba.

Kao posledica usvajanja Zakona o nacionalnoj bezbednosti od 1947 godine izvršena je još jedna reorganizacija kopnene vojske po raspisu Ministarstva kopnene vojske br. 64 od 10 marta 1948. U skladu sa zakonom, izraz Ministarstvo rata je ukinut i zamjenjen sa »Ministarstvo kopnene vojske«. Pored mnogobrojnih opštih izmena koje se tiču organizacije kopnene vojske, jedan deo raspisa se odnosio specijalno na izmene u Generalštabu kopnene vojske SAD (ne više Generalštabu Ministarstva rata). Raspis br. 64 ukinuo je naziv direktora za službe, snabdevanje i nabavke, zamениvši ga nazivom direktora logistike (pozadinske službe). Drugom izmenom ukinuto je u Generalštabu odeljenje za istraživanje i usavršavanje, a njegova funkcija je poverena direktoru logistike. Ovo smanjivanje direktora u najvišem štabu od šest na pet dovelo je Generalštab kopnene vojske SAD u veći sklad sa osnovnom organizacijom, razrađenom od strane Harbordovog odbora.

Dalje izmene u organizaciji Ministarstva kopnene vojske, izvršene 15 novembra 1948 objavljene su raspisom Ministarstva kopnene vojske br. 342 od 1948 godine. Ovim je bio ustanovljen: zamenik načelnika Generalštaba (Vice-Chief of Staff) kopnene vojske SAD i (verovatno odražavajući britansku doktrinu) dva pomoćnika načelnika štaba, pomoćnik načelnika Generalštaba za planove i operacije i pomoćnik načelnika Generalštaba za administraciju. Tim raspisom je ustanovljen i odnos Generalštaba prema administrativnim i tehničkim službama i po tome su administrativne službe bile stavljene neposredno pod nadležnost direktora personalne i administrativne službe, a tehničke službe pod direktora logistike.

Dopune u Zakonu o nacionalnoj bezbednosti, usvojenom 1949 godine, ozakonile su mnoge preporuke Huverovog komiteta za reorganizaciju vlade. Izmene su ojačale Zakon o nacionalnoj bezbednosti od 1947 godine obezbeđujući dalje ujednačivanje oružanih snaga, naročito u finansiskom upravljanju, i povećanjem vlasti sekretara odbrane, kome je data puna odgovornost za upravljanje, vlast i kontrolu vojnih snaga. Po izmenama od 1949 godine ministarstva kopnene vojske, mornarice i vazduhoplovstva izgubila su svoj status izvršnih ministarstava i postala vojni departmani Ministarstva odbrane, svaki pod svojim odgovarajućim sekretarom. Na taj način Kongres je još jednom potvrdio osvešteni američki princip grandanske kontrole oružanih snaga. Izmenama od 1949 godine izmjenjen je naziv »Državna vojna ustanova« u »Ministarstvo odbrane« (*Department of Defense*) i ustanovljen je predsednik *Zajedničkog odbora načelnika Generalštabova* (*Joint Chiefs of Staff*), jedan zamenik sekretara odbrane i tri pomoćnika sekretara odbrane, jedan kontrolor Ministarstva odbrane i jedan politički savet oružanih snaga.

Današnji Generalštab kopnene vojske SAD, kao i njegov prethodnik Generalštab Ministarstva rata — WDGS iz 1921 godine, razlikuje se po organizaciji od Generalštaba u trupnim komandama. Naročiti položaj i uloga Generalštaba Ministarstva kopnene vojske i dalje će zahtevati

vati razlike u organizaciji u odnosu na štabove trupnih komandi.

Ipak bi trebalo da se uvidi prednost prilagodavanja, što god je više mogućno, od najvišeg do najnižeg štabnog sistema, standardnom štabu od četiri otseka. Ovaj sistem, proizvod vekovnog štabnog razvoja, stvarao je jednostavno ali razumljivo grupisanje komandnih i štabnih funkcija. Zbilja, teško je zamisliti jednu funkciju koja ne bi spadala pod jedan od četiri generalštabna otseka. Međutim, kako nijedan sistem ne može potpuno odgovarati svim situacijama, standardni štab sa četiri otseka se može povremeno, po potrebi, menjati tako da bi više odgovarao neuobičajenim zahtevima koji se postave pred komandanta.

Najobičnija promena se može izvršiti dodavanjem još jednog generalštabnog otseka, koji bi bio otsek G-5. Dodavanje takvog izuzetnog generalštabnog otseka obično proizilazi iz izvanrednog povećanja obima aktivnosti jednog od ovih otseka. Iz tog razloga su, za vreme Drugog svetskog rata, na Evropskom ratištu, u višim komandama civilni poslovi iz G-1 prešli u novoobrazovan dopunski generalštabni otsek.

Pri pravilnoj primeni naše štabne doktrine takva se otstupanja od ustaljenog sistema svode na minimum i pribegava im se samo onda kada se pozitivno utvrdi da je normalna štabna organizacija i procedura nepodesna za odgovarajuću situaciju. Ovakve modifikacije jedne isprobane i obično podesne štabne doktrine moraju se smatrati izuzetnim ili će, na kraju, izuzeci istisnuti ustaljeni sistem i sistema uopšte više neće biti.

GLAVA ŠESTA

RUSKI I SOVJETSKI GENERALŠTAB

Sličnost sadašnjeg štabnog sistema Crvene armije sa štabnim sistemom stare carske vojske pokazuje koliko su duboko ukorenjene vojne tradicije i ustanove prošlosti u životu jedne nacije.

I

Ruski Generalštab, kao i mnoge druge trajne ruske tekovine, potiču od Petra Velikog. Kao i sve drugo što je ostvario Petar, koji je bio obožavalac zapadnoevropskih ostvarenja i misli, nosio je pečat Zapada tako da je, ruski Generalštab, čak i u prvim danima postojanja, bio sličan tadašnjim štabovima Zapadne Evrope.

Prema obrascu švedskog i nemačkog štaba

Petar je 1701 godine obratio pažnju na organizaciju Vrhovne komande i izdao naređenje u kome je prvi put odredio generalnog kvartirmajstora. Prema tome, pisana istorija Vrhovne komande potiče od prvih godina XVIII veka. Ova, kao i druge rane Petrove reforme, pretstavlja samo uvod u Pravila vojske, objavljena 1716 godine. U ovim pravilima Petar je izvršio osetne promene u ruskoj

vojnoj organizaciji i proceduri. Ugledajući se potpuno na Zapad, on je vojne reforme izvršio po obrascu švedskog i nemačkog sistema. Potpuno je razumljivo što se to tako desilo, pošto se treba potsetiti da su tek posle smrti Gustava (1632) njegovi metodi produžili stvaranje zajedničke ustanove za evropske vojske. Međutim, zajednička štabna doktrina, zasnovana na sistemu Gustava, počela je pri kraju XVII veka da se zamjenjuje štabnim sistemima koji su nosili individualna nacionalna obeležja.

Ne treba izgubiti iz vida da je jedan od prvih modernih evropskih štabnih sistema, koji je izbio na površinu, bio pruski. Upadljivo obeležje pruskog, kao i brandenburškog štaba koji mu je prethodio, bio je položaj generalnog kvartirmajstora koji je uglavnom radio kao glavni štabni oficir, dok konačno nije, u Pruskoj, štab generalnog kvartirmajstora postao pravi Generalštab. Na taj način, rano usvajanje koncepcije pruskog generalnog kvartirmajstora znatno je doprinelo davanju pravca razvoju ruskog štabnog sistema, pošto to pokazuje da, iako je švedska doktrina uglavnom stvorila osnovu za Pravila vojske od 1716 godine brandenburško-pruska misao je preovlađujuće uticala na stvaranje ruskog Generalštaba.

Međutim, pruski uticaj na Petrov štabni sistem nije se ograničio samo na usvajanje ideje o uvođenju generalnog kvartirmajstora. Deo ruskih reformatorskih pravila, izdatih 1716 godine, koji se odnosi na organizaciju štaba, ustanavljuje sledeće — tada smatrane pravilnim — funkcije generalnog kvartirmajstora: »On mora biti hrabar i intelligentan, vešt u geografiji i fortifikaciji, pošto ima da planira marševe i vrši izbor položaja za poljsku i stalnu fortifikaciju. On mora poznavati i svoju i neprijateljsku zemlju, a u isto vreme mora dobro poznavati obe vojske. Za vreme marševa mora biti sa svojim potčinjenima, sa prethodnicima ili pretstražama.«

Očigledno je da je, prema ovakvim uputstvima, ruski generalni kvartirmajstor, kao i njegov pruski dvojnik, imao operativne i obaveštajne poslove, pored tradicionalnih inžineriskih dužnosti kvartirmajstora. Skoro tri veka

ova tesna povezanost operativnih i obaveštajnih dužnosti u ličnosti kvartimajstora bila je obeležje pruskog, a kasnije nemačkog štabnog sistema. Isto obeležje ostalo je i osnovni atribut ruskih štabova.

Fon Šelendorf primećuje da se čitav štab ruske vojske u to doba sastojao od oko 300 oficira »obuhvatajući svakoga, od vrhovnog komandanta do vojnog policijaca koji stvarno nije vršio pukovske dužnosti.« Što se, pak, tiče štaba generalnog kvartirmajstora, prema fon Šelendorfovom proceni, taj deo štaba bavio se celokupnim rukovođenjem aktivnostima vojske. 1720 godine grana generalnog kvartirmajstora bila je proširena, a oficiri štaba generalnog kvartirmajstora imali su vlast nad dvema ratnim armijama koje su tada postojale. Svi štabni oficiri tog vremena dolazili su na takve dužnosti pravo iz pukova.

Petar je postavio temelje vojnog školskog sistema

Petar Veliki je bio veoma obdaren, a za njegovu veštinu kao vojskovode nikako se ne može reći da je bila najslabija između njegovih mnogih sposobnosti. On je komandovao ruskim armijama i pobedivao na široko razdvojenim frontovima, protiv Turaka na jugu i Švedana na severu. Petar je uvideo ne samo potrebu za usavršenom organizacijom štaba za svoje armije, već i da je potrebna neka vrsta školovanja za one koji su imali da postanu oficiri. On otvara 1700 godine u Moskvi *Školu navigacije i matematike*. Za direktora škole postavljen je Škotlanđanin Henri Fergvarson. Kada se, 1715 godine premestila u Petrograd (danasa Lenjingrad), škola je dobila ime *Pomorska akademija*. Mada je namenjena specijalno za pomorsko i naučno obrazovanje i, prema tome, nije bila od veće važnosti za uvežbavanje oficira kopnene vojske, ova škola je ipak označavala početak vojnog školovanja u Rusiji. Možda je od izvesnog interesa napomenuti da je Friedrich Veliki tek 1765 godine otpočeo sa školovanjem oficira, kada je otvorio *Academie des Nobles*. Logično je prihvati

da se Petrovom interesu za vojno obrazovanje može u velikoj meri pripisati zasluga za pojavu vojne škole za pripremanje oficira za dužnosti u vojsci koja je otvorena 1730, pet godina posle njegove smrti.

Petar Veliki je postavio temelj velikoj ruskoj državi. Pri tome on nije prevideo nužnost oružanih snaga i štaba koji će odigrati veliku ulogu u uspehu ili neuspehu budućih ruskih vojnih težnji. Pri kraju njegove vladavine postojala su bar najbitnija obeležja vojnog štaba. Međutim, nije bila Petrova greška što su mnogi njegovi sledbenici na ruskom prestolu bili nesposobni da uvide, kao on, nedoložnu potrebu za stalnim usavršavanjem rukovodstva ruske vojske.

II

Opadanje vojne moći posle Petrove smrti

Između smrti Petra Velikog i krunisanja Katarine II proteklo je četrdeset godina. Neposredni period posle Petrove smrti, lišen svega što bi se moglo nazvati naprednim vojnim razvojem, bio je ipak značajan sa gledišta istorije vojnih ustanova. Već smo napomenuli da je smrti Fridriha Velikog sledila izopačena reakcija u vojnim poslovima Pruske, a slična letargija zavladala je i u vojnoj misli posle pada Napoleona. U Rusiji se, posle Petrove smrti, desila skoro ista reakcija.

On je vojsku načinio prvorazrednom silom ruskog života i, prema tome, nema sumnje da je njome i rukovodio. Posle njegove smrti, vojskom su — a naročito gardiskim pukovima — komandovali i popunjavali njen kadar samo plemići koji su, oslobođeni Petrove dominacije, odmah otpočeli da ispoljavaju svoju moć u rešavanju nevojnih vladinih poslova. Ovaj vojni uticaj postao je tako jak, da je bio u stanju da u tom međuvremenu postavlja i zbaciće ruske vladaoce sa prestola. Sa dosta razloga je Džordž Vernadski u svojoj knjizi *Istorija Rusije (History of Russia)* opisao gardiske oficire kao »pretorijansku grupu

koja je imala moć da upravlja ruskim prestolom kako je htela.« Usled toga su jake vojne ustanove Petrovog stvaralaštva, pošto su se oslobostile stege, oštro krenule sa vojnog na militaristički put. Ono što je pretstavljalo Petrovog slugu, postalo je gospodar njegovih sledbenika.

Katarina II, iako su je na presto doveli gardiski oficiri, nije imala namjeru da bude njihov pion, pa je pomoću lukavih političkih manevara težila, u velikoj meri, da se oslobodi od njihovog tutorstva i ograniči moć militarističkih elemenata, koja se ispoljavala nakon Petrove smrti.

Uticaj Baura pod Katarinom II

Katarina, čija se vladavina odlikovala agresivnom spoljnom politikom, oslanjala se na jake oružane snage, jer je jedino tako mogla postići rezultate. Ona je vodila ratove velikih razmera na široko razdvojenim ratištima i to u Poljskoj, na severu, i protiv Turske, na jugu. Da bi se mogli voditi takvi ratovi većim snagama, bilo je neophodno da se usavrši ruska štabna organizacija i delatnost. Kao i njen prethodnik Petar, i Katarina se okrenula Zapadu radi pomoći da bi podigla kvalitet svoga visokog komandovanja. Tada je ponovo pruska štabna doktrina ispoljila svoj uticaj na rusku vojnu organizaciju.

Za vreme Katarine štab je koraknuo napred. Tražeći na Zapadu nekog talentovanog vojnika, ona je primila u službu generala Teodora Baura. Njegovo vojno znanje i spremnost bili su dobrodošli Rusima. Po običaju tog vremena, Baur se vrlo rano odao vojnom pozivu služeći u henskoj vojsci, koja je bila pod pruskim uticajem. Istakao se u Sedmogodišnjem ratu i, po završetku neprijateljstva, unapređen je u čin pukovnika. Godine 1769 prešao je u Katarininu vojsku.

Stranci — oficiri kao, naprimjer, Baur, nisu bili najamljivani u rusku vojsku zbog oskudice u ljudstvu u Rusiji, niti usled nedostatka hrabrih vojnih komandanata. I jedno i drugo moglo se naći u dovoljnom broju u toj ze-

mlji. Radi se, međutim, o tome da su bili potrebni intelligentni, izvežbani i iskusni štabni oficiri koji će uneti visokokvalifikovano rukovođenje u rusku vojnu organizaciju. Izbor Baura je bio logičan, pošto se on izgradio u toku nemačkih ratova. Po prijemu službe u ruskoj vojsci, dobio je čin generala. Te iste godine, učestvujući u Prvom turskom ratu*) kao generalni kvartirmajstor 1-ve armije, on je mnogo doprineo uspehu ruskog oružja.

Pošto je bio na takvom položaju, Baur je očigledno mogao da uoči mnoge mogućnosti za poboljšanje ruskog štabnog sistema, te je upotrebio svu svoju energiju za postizavanje tog cilja. Sledеće, 1770 godine, njegove ideje su se iskristalisale i on je podneo plan za korenitu reorganizaciju ruskog Generalštaba. Dekretom od 1 marta 1772 predlog je bio konačno odobren. U suštini, plan se zasnivao na pruskoj štabnoj doktrini. Ovde iznosimo neke od značajnijih promena koje su proistekle iz Baurovog predloga.

Grana generalnog kvartirmajstora bila je izdvojena od štaba koji se, praktično, sastojao od svih oficira koji nisu obavljali dužnosti u pukovima. Ovo izdvajanje je bilo istaknuto time što su oficiri koji služe u toj grani imali pravo da nose naročite uniforme. Odluka o tome da grana generalnog kvartirmajstora bude slično organizovana i u ratu i u miru, omogućila je stalnost te organizacije. Jedna od njenih glavnih mirnodopskih dužnosti bila je stvaranje obaveštajne službe za potrebe rata. Sama ova funkcija pretstavljala je važan deo Baurovog plana, pošto je premisljena miernodopska vojna priprema za rat zahtevala generalštab. Ovo pokazuje da je Baurova reorganizacija štaba predviđala jedan organ koji će delati u skladu sa tadašnjim najnovijim dostignućima pruske štabne misli.

Kao i njen pruski dvojnik, Baurova grana generalnog kvartirmajstora dobila je status praktične nezavisnosti od normalnog lanca komandovanja u vojsci. Ovaj široko autonomni status, bar u odnosu na štabno osoblje, ilu-

*) Ovde se misli na Rusko-turski rat od 1768—1774 godine.
— Prim. red.

struje se činjenicom da je generalni kvartirmajstor imao pravo da postavlja oficire u svojoj grani, a da u tome nije bio zavisan od vrhovnog komandanta vojske.

Baurov program nije se zaustavio na organizacijskoj i funkcionalnoj reformi. Pokazujući da je cenio imperativnu potrebu školske pripreme za štabnu službu, on je težio da uvede nešto što je bar značilo početak sistema obrazovanja oficira na službi kod generalnog kvartirmajstora. Upočetku je ovaj program obrazovanja bio elementaran, a naročita pažnja obraćala se mirnodopskom uvežbavanju osoblja izabranog za izvršenje štabnih zadataka u svojstvu vodiča kolona. Ovakvom obukom je rukovodio generalni kvartirmajstor.

Čist efekat Baurove reforme štaba sastojao se u tome da je grana generalnog kvartirmajstora, sa svojim posebnim statusom, posebnim aktivnostima u pogledu obrazovanja i dodeljivanja generalštabnih dužnosti — postala generalštab ruskih vojnih snaga. Ovaj razvoj je bio na istoj liniji sa svojim pruskim prethodnikom, pošto smo već ranije ukazali da se slična pojava desila i u tadašnjoj pruskoj organizaciji štaba.

Zavodenje generalštabne koncepcije u ruskom vojnem sistemu zasluga je Baura verovatno više nego moga drugog. I, sa šireg gledišta ruske istorije, ne može a da se ne primeti kako je — skoro paradoksalno — štab ruske vojske, u drugoj polovini XVIII veka, bio organizovan po obrascu pruskog štaba, koji je, sa druge strane, bio intelektualni i organizacijski preteča štabnog sistema Nemačke u dva velika rata protiv Rusije.

General Baur je ostao u ruskoj službi sve do svoje smrti u Petrogradu 1783 godine. Ali, i pored svega njegovog doprinosa ruskom vojnom napretku, štabni sistem koji je on stvorio ubrzo je pretrpeo nazadne uticaje. Kao što se često dešavalo u toku razvojnog perioda drugih štabnih sistema, usavršavanje štaba zavisilo je u velikoj meri od voćstva i rukovođenja pojedinaca, te je posle smrti te ličnosti nastajao period besciljne reakcije i pada. Takav je, naprimjer, bio slučaj u Pruskoj posle smrti

Fridriha Velikog, u Engleskoj posle Malboroa i, kasnije, posle Velingtona; slična reakcija je odlikovala period posle Napoleonog »zlatnog doba« francuskih vojnih dostignuća.

III

Jedna od prvih povreda Baurovog sistema, koju su izvršili njegovi sledbenici, bilo je ukidanje znatnog dela autonomije generalnog kvartirmajstora, čime je, kao što fon Šelendorf tužno primećuje — generalni kvartirmajstor »izgubio celokupnu kontrolu nad raspoređivanjem i obukom generalštabnih oficira«. Ipak, uprkos procesu rascepavanja Baurovog sistema, zamisao pridavanja generalštabnih funkcija osoblju generalnog kvartirmajstora, naročito funkcija koje su se odnosile na obaveštajnu i operativnu službu, ostale su kao osnovno obeležje ruskog štabnog sistema.

Uticaj Suvorova

Gotovo od samog početka Baurove službe u ruskoj vojsci, njegova nastojanja u pogledu reforme štaba zamračio je porast vojničke slave Aleksandra Suvorova (1730—1800). Suvorov, čije se ime poštuje čak i danas u Sovjetskom Savezu, zadobio je priznanje kao jedan od najvećih vojskovođa u istoriji. On je bio, besumnje, jedan od najspasobnijih vojnika koje je dala carska Rusija. Slično mnogim drugim pravim vojskovođama njegovog vremena, njegovo komandovanje je bilo sasređeno u jednoj ličnosti, a njegovi uspesi se umnogome mogu pripisati njegovom nenadmašnom komandantskom daru, njegovom neprekidnom nastojanju na ofanzivi i snažnom preziru prema svemu što je smatrao formalizmom ratovodstva. Nikada nije nijedan komandant tako jasno pokazao, kao Suvorov, kako se komanduje »umešnošću komandanta« (»grip of the commander«). Međutim, Suvorov

nije potcenjivao potrebu za štabom, mada je — kao i drugi veliki komandanti njegova vremena — osećao malu potrebu za pomoćnicima koji bi mu olakšali izvršenje komandnih dužnosti. Štabno znanje stekao je prvih dana svoje karijere, dok je obavljao svakodnevnu snabdevačku dužnost. Takva dužnost mu se nije dopala i nije štедeo napore da »brašnarsko putovanje« napusti što je moguće pre. Nema nikakvih znakova da je on imao štabnog iskustva u grani generalnog kvartirmajstora pre no što se uzdigao na položaj visokog komandanta. Ali, i pored svoje ograničene štabne izvežbanosti i svojih personalizovanih komandnih metoda, Suvorov se, naročito u svojim poslednjim bitkama u Italiji, oslonio u izvesnoj meri na pomoć štabnih oficira.

Njegova vojna karijera se nije završila smrću njegovog zaštitnika, Katarine II, 1796 godine već se nastavila i za vreme njenog sledbenika, cara Pavla koji je od svoje desete godine čekao na priliku da nasledi presto. Čekajući 34 godine da ostvari svoj san, on je stvorio mišljenje o tome kako treba vladati Rusijom, a naročito interesovanje je pokazao za vojne poslove. Ubrzo pošto je postao car, izvršio je niz drastičnih izmena u vojsci. Njegovu pažnju odavno je privlačio ruski štabni sistem i jedan od prvih njegovih koraka bio je da razdrma štab, što je i učinio carskim dekretom od 13 novembra 1796. Cilj ovog naređenja bio je da se uklone mnogi oficiri iz generalštadne službe i pošalju na druge dužnosti u vojsci. Takva promena verovatno nije bila, u izvesnom smislu, nerazboračita, pošto se može verovati da je za 24 godine, otkako je Baur izveo reorganizaciju, Generalštab u potpunosti prestavljaо kliku. Ustvari, takva težnja se pokazala u svim štabnim sistemima u kojima nije postojao stalni, razumni napor da se spriči takav proces. Težnje ka zatvaranju naročito su bile očevidne u »zatvorenim« štabnim sistemima, gde se obrazovala posebna štabna struka u kojoj su oficiri stalno služili.

Tri dana pošto je razdrmao ruski vrhovni štab, Pavle ga je ponovo ustanovio kao »Pratnju Njegovog veli-

čanstva za kvartirmajstorske dužnosti». Iako je nazvao »pratnjom«, ova organizacija je i dalje obavljala funkcije koje je obavljao njen prethodnik, struka generalnog kvartirmajstora. Ustvari, između »pratnje« i njenog prethodnika postojala je tako bliska veza, da je u proleće 1797 godine na njeno čelo bio postavljen generalni kvartirmajstor, a raniji oficiri generalnog kvartirmajstora određeni su u »pratnju«.

Crtanje i topografsko premeravanje, sa naglaskom na prikupljanju i pripremi karata, bio je važan deo štabnog rada. Carevo interesovanje za ove tehničke poslove pokazalo se time što je ustanovio štabne organe pod nazivom »Crtačnica Njegovog veličanstva« i »Lično skladište karata Njegovog veličanstva«. Izmene u organizaciji štaba prestavljale su samo deo Pavlovih vojnih »reformi«. Dok je čekao da stupi na presto, on je postao učenik Fridrihovih vojnih metoda, a kada je nasledio presto, otpočeo je program prusizacije ruske vojske. Nametanje Fridrihovih metoda Rusiji dobilo je bezbrojne oblike od kojih nije bilo malo onih koji su se odnosili na spoljašnje i materijalne aspekte vojske.

Uvedene su nove uniforme, skrojene prema pruskim modelima i, kao posledica toga, mekane čizme, široke pantalone i dugačak kaput — tako podesni Suvorovlevim veteranima — zamenjeni su uskim pantalonama, kaputima sa dugačkim peševima, lakovanim čizmama, pudерисаним главама и перчинима са две траке. То су били видљиви знаци Pavlove склоности за пруске обичаје. Не заустављајући се на промени uniforme и обуке, car је извршио строго прочиšćavanje oficirskог сastava. Vulkan-ska priroda ovakvih oblika njegove aktivnosti види се и из тога што је за време своје владавине од четири године и три meseca пензионисао или отпуштио из službe 7 маршала, preko 300 generala i više od 2.000 štabnih i drugih oficira viših činova.

Suvorovljevo neslaganje sa carem Pavlom

Svoj program prusizacije Pavle je isticao primenom grubog i oštrog kažnjavanja pojedinaca i jedinica i za najlakše povrede njegovih mnogobrojnih propisa. Osipov, u svojoj izvanrednoj biografiji Suvorova, iznosi događaj sa jednim pukom koji je, pošto u nečemu nije bio zadovoljio cara na jednoj paradi, odmarširao sa vežbališta pod komandom: »U Sibir — napred marš!«

Veteran, Suvorov, bio je, besumnje, najpostojaniji protivnik prusizacije ruske vojske. Karakteru Suvorova nije ležalo da krije svoje mišljenje po pitanjima koja je smatrao izvanredno opasnim za bezbednost ruske nacije, pošto je on više nego ma ko drugi iz njegovog vremena osećao prirodu ruskog vojnika i dobro znao da su mnogi običaji, koji odgovaraju Fridrihovoj Pruskoj, nenormalni za ruskog vojnika. Njegovo tvrđenje da »puder za kosu nije barut, kopče nisu puške, perčini nisu plotuni, a ja nisam Nemac već pravi Rus«, nije moglo poboljšati sve zategnutije odnose između Pavla i njegovog čuvenog, ali ekscentričnog i veoma nepokornog maršala. U svom suprotstavljanju Pavlovom programu, Suvorov je bio sve otvoreniji, ali neposredni uzrok Suvorovljeve profesionalne nesreće ležao je u pitanju njegove nadležnosti nad članovima svoga štaba.

Štabne teškoće Suvorova

Težeći da lično rukovodi čak i najsitnjim pojedinstima trupne službe, Pavle je pored drugih naređenja u vezi sa štabom — propisao i stroga ograničenja dužnosti na kojima se mogu upotrebiti štabni oficiri u trupi. Međutim, Suvorov je imao isto tako određeno mišljenje o svojoj nadležnosti kao maršal i, nasuprot Pavlovim uputstvima, naredio je jednom od svojih nižih štabnih oficira da odnese neka njegova lična pisma u Petrograd zbog čega je ovaj morao da otputuje iz svoje baze u Tulčinu. Car je brzo reagovao na ovaj prekršaj, premestivši nedu-

žnog štabnog oficira — kurira u drugu komandu, a Suvorovu je uputio strogi ukor. Ali, pre no što je ukor mogao stići u njegovu komandu, razdražljivi maršal je opet izazivao carevo nezadovoljstvo i ponovo se postavilo pitanje u kojoj je meri Suvorov bio nadležan da naređuje štabnim oficirima svoje komande. U ovom poslednjem slučaju, Suvorov je odbio da se saglasi sa naređenjem da se general Isajev premesti iz njegovog štaba i zahtevao je od cara da povuče naređenje. Ovo, zajedno sa drugim sličnim postupcima koji su se ticali vlasti Suvorova nad oficirima pod njegovom komandom, dovelo je sukob do vrhunca. Suvorov, pošto je bio opomenut carevom zapovešću, a primio je i lični prekor, zatražio je penziju. Uместо toga, car ga je jednostavno otpustio iz vojske. U širem smislu, Suvorov je bio takođe pao kao žrtva Pavlove ljubavi ka prusizmu.

Pavlu je bilo, čak i za ruske prilike toga vremena, malo ravnih u lošem postupanju sa ljudima koji su pali u njegovu nemilost. Ovu svoju sposobnost naročito dobro je pokazao u svom postupanju prema Suvorovu za vreme progonstva maršala na njegov posed, gde je bio stavljén pod strogu policisku prismotru. Dok je gomilao poniženja Suvorovu, Pavle je na širem planu bio mnogo zauzet i pokušajem da spreči pretњu rastuće moći francuske vlade Direktorijuma. Car je odgovorio na pretњu francuske revolucionarne vlade time što je postao saveznik Austrije i Engleske u ratu protiv Francuske.

Ratno komandovanje Suvorova

Genije Suvorova bio je dobro poznat Austriji i zato je austrijski dvor tražio da se Suvorovu predala komanda nad austrijskim i ruskim kombinovanim snagama na italijanskom frontu. Očigledno je da je bio potreban vojskovodja visokog ranga, ako su saveznici želeli uspeh protiv snažne i podmlađene vojske nove Francuske, vojske kojom su komandovali Sen Sir, Makdonald, Moro i Žuber — imena koja su postigla trajnu vojničku slavu.

U skladu sa austrijskim željama, Pavle je pozvao Suvorova iz sramnog progona i uputio ga u Beč da primi savezničku komandu.

Austrijanci su poštovali individualne vojničke sposobnosti Suvorova ali zato nisu imali bogzna kakvo mišljenje o ruskom štabu. I, kao jedan od zahteva u pogledu naimenovanja Suvorova za vrhovnog komandanta, bio je da se Suvorovu prida jedan austrijski štab. Dalje, austrijsko mišljenje o ruskoj snabdevačkoj proceduri nije bilo bolje od njihovog mišljenja o štabu u celini, pošto su oni rado prihvatili odgovornost za snabdevanje savezničke vojske.

Markiz fon Hasteler, načelnik austrijskog štaba, bio je naimenovan za Suvorovljevog načelnika štaba. Između Suvorova i njegovog načelnika štaba, koji se potpuno pokazao na visini svoga zadatka, ubrzo je došlo do čvrstog prijateljstva i uzajamnog poštovanja. Neprekidno napadajući, ruski maršal gonio je francusku vojsku ispred sebe, prešao je Adu, ušao u Milano, porazio Makdonalda kod Trebije i potukao Sen Sira kod Novija. Štab kojim je rukovodio Hasteler pretstavljao je podlogu i olakšicu u izvršenju Suvorovljevih smelih planova. Obim u kome je Hastelerov rad doprineo pobedama Suvorova bio je znatan, pošto se efikasno štabno planiranje i koordinacija ispoljilo u blagovremenom stvaranju borbene veze između hitnih marševskih kolona Suvorova. Međutim, treba primetiti da se ovi trijumfi ruskog ratovodstva nikako ne mogu pripisati ruskim štabovima, pošto Suvorov, podigavši vojni prestiž svoje nacije na njenu najvišu tačku, nije upotrebljavao ruski štab.

Takav vojnički genije, kao što je Suvorov bio, verovatno nije osećao veliku potrebu za štabom pri vršenju komandantskih dužnosti, kao što je to slučaj sa manje sposobnim komandantima, ali kada se obratio nekom štabnom oficiru za obaveštenja, očekivao je i pouzdane odgovore. U svojoj knjizi *Nauka pobeđivanja**) Suvorov je pokazao svoja shvatanja po tom pitanju, predviđajući

*) *Наука побеждатъ*, Petrograd, 1806 godine. — Prim. red.

pritvor za one štabne oficire koji ne budu pravilno odgovarali na pitanja.

Povratak Suvorova u Rusiju 1800 godine bio je neprekidna trijumfalna povorka sve dok nije stigao u Petrograd. Pavle je nekako saznao da je maršal kod svog štaba u Italiji držao dežurnog generala, a to je bilo suprotno Pavlovim instrukcijama. Opet je pitanje odnosa Suvorova prema štabu postalo skrivena opasnost za njegove odnose sa carem; međutim, pre nego što je bio u stanju da iznese zašto nije poštovao careve instrukcije, Suvorov je umro. Prema Peresu, pogreb Suvorova bio je, uprkos Pavlovim naređenjima, dan nacionalne žalosti.

I pored svega Pavlovog interesa za ruski general-štabni sistem, on nije izvršio nikakvo bitnije poboljšanje osnovnog sistema koji je zatekao kada je stupio na presto. Ustvari, pre bi izgledalo da je njegovo stalno mešanje u sitne štabne probleme više usporilo nego ubrzalo napredak. Baur je posejao seme intelektualne koncepcije generalštaba u ruskoj vojsci, ali Pavle nije stekao poverenje da produži njegovo delo.

IV

Posle ubistva Pavla u jednoj od manje-više uobičajenih dvorskih zavera (u martu 1801), na ruski presto je stupio njegov sin, Aleksandar I. Lično zagonetan kao i njegov otac, Aleksandar I je ipak u svom stavu prema vojnim pitanjima pokazao zdrav razum tako da čak i takav autoritet, kao što je bio fon Šelendorf, kaže da je Aleksandrova vladavina bila »u svakom pogledu značajna za napredak ruskih vojnih snaga«.

Aleksandar nije zanemario »Pratnju Njegovog veličanstva za kvartirmajstorove dužnosti«, koja je nasledila dužnosti ranije službe generalnog kvartirmajstora i, prema tome, pretstavljala onakav generalštak kakav je u to vreme bio uobičajen. »Pratnja« još uvek nije imala ustaljeni oficirski sastav i jačina joj je rasla i opadala prema okolnostima. »Pratnja« je 1803 godine ukupno

brojala 106 oficira. Pošto je Aleksandar I uvideo potrebu za savršenijim štabom, a i usled iskustva proizišlog iz ruskog učešća u Napoleonovim ratovima, broj oficira u »pratnji« povećao se 1811 godine na 152.

Jedan od vidnih obeležja relativno prosvećene Aleksandrove vladavine bilo je njegovo proširenje sistema obrazovanja. On je potpuno i realistički shvatio da preno što bi se mogla izvesti bilo kakva bitna reforma, mora da se podigne nivo obrazovanja u zemlji. Veoma nizak nivo obrazovanja odražavao se ne samo u političkom već i u vojnem pogledu. Međutim, da bi se podigao kvalitet vojske nije bilo dovoljno samo opismeniti narodne mase već je bilo nužno školovanje oficira za štabnu službu.

Značajan napor u pronalaženju rešenja za vapijuću potrebu u pogledu poboljšanja nivoa obrazovanja štabnih oficira učinjen je 1810 godine kada su preduzete mere da izabrani štabni oficiri dobiju tehničko obrazovanje na Moskovskom univerzitetu. Ovaj program obrazovanja odnosio se uglavnom na one koji su bili određeni na dužnost vodiča kolona i, prema tome, nastava se prvenstveno odnosila na kartografiju i druge topografske rade. Ovo pokazuje da je ruski štabni sistem još uvek bio u ranom stadiju razvoja, jer je to jedno od opštih obeležja štabova drugih zemalja, da je obavljanje tehničkih funkcija povezano sa sticanjem geografskih znanja bila jedna od glavnih dužnosti u vreme njihovog početnog razvoja. Tehničko obrazovanje koje su dobili štabni oficiri na Moskovskom univerzitetu bilo je u tesnoj vezi sa Moskovskim matematičkim društvom, čiji je najvažniji osnivač bio Nikolaj Muraviov.

V

Muravjovljev doprinos štabnom obrazovanju

Muraviov je bio jedan od malog broja ljudi toga vremena koji je uvideo potrebu škola za štabne oficire i pokušao da učini nešto ne bi li se kako otklonili najosnovniji

nedostaci ruskog vojnog sistema. Rođen je 1768 godine, školovao se na univerzitetu u Strazburu. Godine 1789 studio je u rusku mornaricu. Pokazujući veliko interesovanje za poboljšanje razvoja ruskog školskog sistema, on je preuzeo vodeću ulogu u osnivanju Moskovskog matematičkog društva. Međutim, 1812 godine, Muraviov je poklanjao sve više pažnju problemima kopnene vojske, tako da je najzad prešao u nju sa činom pukovnika. Posle stupanja u kopnenu vojsku postavljen je odmah za načelnika štaba divizije.

Uloga ruske vojske nije bila beznačajna u velikim bitkama između 1812 i 1815 godine kada je Napoleon bio konačno poražen. Ove godine Napoleonove epohe jasno su pokazale potrebu za dobro organizovanim, pravilno uvezbanim i efikasnim štabovima komandi raznih stepena. Koncentracija snaga na kritičnom mestu u najpovoljnije vreme bila je bitno obeležje Korzikanskih borbenih metoda, kao i onih koji su želeli da ga pobede. Zastupanje doktrine pravilne koncentracije snaga zahtevalo je štabove sposobne da pripreme detaljne planove i naređenja kako bi doveli često veoma razdvojene kolone do spajanja u željeno vreme. Da bi se ovo postiglo bio je neophodan štab visokog kvaliteta. I Napoleon i Wellington su posedovali štabove sposobne da pretvore njihove planove u naredjenja, a Bliher, komandant pruskih snaga kod Vaterloa, imao je sposobnog načelnika štaba Gnajzenaua.

Ruske pobeđe nad francuskim carem, naročito 1812 godine, više se mogu pripisati vremenu, rastojanjima i Aleksandrovoj odlučnosti nego načinu na koji su štabovi Barklaja de Tolija i, kasnije, Kutuzova pomagali u rukovođenju ruskim snagama. Kao načelnik štaba divizije Muraviov je bio u stanju da lično sagleda potrebu za efikasnim štabnim sistemom. Što je bilo još važnije on je jasno uvideo potrebu da se obezbedi viši nivo vojnog obrazovanja ruskih oficira, a naročito štabnih.

Podizanje vojnog obrazovanja postao je Muravjovljev glavni cilj. Svestan letargije koja je dugo držala ruski vojni duh po svim pitanjima koja su se ticala intelektual-

nog napretka, on je 1815 godine napustio vojsku i, prema njegovom biografu u *Velikoj ruskoj vojnoj enciklopediji*, »potpuno se predao proučavanju vojne nauke.« Na taj način, on je izabrao pravac delanja, upadljivo sličan još jednom velikom vojniku, Stounvolu Džeksonu, koji je posle Meksikanskog rata napustio vojsku Sjedinjenih Država da bi mogao proučavati svoj poziv. Preduzimajući ovakvu drastičnu meru, Muraviov je svakako zasnovao svoju odluku na saznanju u kakvom se lošem stanju nalazilo rusko vojno obrazovanje posle smrti Baura, i verovatno je imao malo razloga da se nada korenitoj promeni u neposrednoj budućnosti, jer ne treba smetnuti sa uma da je u vreme njegove ostavke, 1815 godine Aleksandar bio još u Zapadnoj Evropi i prezauzet posleratnom politikom sila. Žomini, koji se nalazio u ruskoj službi manje od dve godine, takođe je pratilo cara kao savetnik, i još nije bio obratio pažnju na problem vojnog obrazovanja i reforme štaba.

Usled takvog intelektualnog vakuma, Muraviov je preuzeo zadatak da obezbedi obrazovanje štabnih oficira za rusku vojsku. On je ponovo ustanovio Školu za vodiče kolona, koju je osnovao Baur. Muraviov je lično izdržavao ovu školu. Za vreme zime nastavu je održavao u sopstvenoj kući u Moskvi, a leti na svom seoskom dobru. Slušaoci su imali i teorisku i praktičnu generalštabnu obuku.

Vrednost Muravjovljevih aktivnosti na polju štabnog obrazovanja bila je ocenjena ranije nego što je on to mogao da očekuje. Kao što ćemo uskoro primetiti, Aleksandar je usmerio svoju pažnju reformi štaba pri kraju 1815 godine. Sledeće godine, knez Volkonski, načelnik štaba Vrhovne komande, preporučio je da svi slušaoci Muravjovljeve škole budu raspoređeni u štab generalnog kvartirmajstora. Car je odobrio preporuku Volkonskog i, pored toga, iste godine je odao priznanje Muravjovljevom doprinosu, vratio ga u vojsku i postavio ga u štab generalnog kvartirmajstora. Međutim, zvanično priznanje Muravjovljevih aktivnosti nije se proširilo i na finansisko polje, te je on nastavio da izdržava školu još nekoliko godina. Po-

red svega toga, dobio je Orden sv. Ane prvog stepena kao priznanje za njegov doprinos ruskom vojnom obrazovanju. Muraviov je penzionisan 1823 godine, a škola je produžila rad pod nadzorom njegovog sina, sve dok 1826 godine nije otpočeo Žominijev program vojnog obrazovanja.

Muravjovljeva škola nije postigla velike rezultate u davanju čitavoj ruskoj vojsci izvežbanih štabnih oficira. Zbilja, potrebe su bile tako velike, da ih ni više škola ne bi moglo zadovoljiti. Ipak je njegov napor bio značajan pošto je pokazao da je, uprkos svoje intelektualne letargije, ruska vojska stvorila i ljude koji su cenili potrebu školskih priprema za štabnu službu. Muravjovljeva lična predanost radu na unapređenju vojnog obrazovanja podigla ga je visoko među pionirima vojnog obrazovanja.

VI

Uticaj Napoleonovih ratova na ruski štab

Rusko učešće u Napoleonovim ratovima nije se odrazilo u bilo kakvoj neposrednoj značajnijoj promeni u strukturi ruskog štaba. Poraz koji je zadesio Napoleonovu Veliku armiju u njenom prodiranju do Moskve i za vreme desetkujućeg povlačenja preko snegom pokrivenih stepa, može se umnogome pripisati ličnim odlukama Aleksandra, dugotrajnoj niskoj temperaturi i ogromnom prostranstvu ruske države. Ruske akcije kod Ejlaua, Fridlanda pa i kod Borodina, nisu se odlikovale nekom izuzetnom štabnom efikasnošću. Ustvari, stanje ruskog vojnog snabdevanja — a mora se napomenuti da je odnos prema snabdevanju bio tačno merilo celokupne štabne efikasnosti — naročito posle bitke kod Fridlanda, bilo je u potpunom neredu, čak i po ruskim shvatanjima.

Iako neposredan efekat Napoleonovih ratova na rusku štabnu teritoriju, organizaciju i rad nije bio značajan, Napoleon je posredno izvršio značajan i dugotrajan uticaj na razvoj ruskog štaba.

Pre i za vreme Napoleonovih ratova su povremeni pokušaji evropeizacije ruskih vojnih snaga doveli do toga da su mnogobrojni strani oficiri stupili u službu ruske vojske. Za vreme Napoleonovih ratova lako se uvidela potreba za inostranom vojnog spremom. Naročito je Aleksandar uvideo takvu potrebu i politika preuzimanja u službu stranih oficira stvorila je od Rusije pribježište za vojнике čija je karijera bila uništena u toku Korzikančevih ratova.

Klauzevic o ruskoj vojsci

Jedan od onih koji su stupili u rusku vojsku bio je i Klauzevic, koji je kasnije stekao trajnu slavu kao vojni pisac i mislilac. Klauzevic je emigrirao u rusku vojsku 1812 godine pošto je ovo smatrao za bolje nego da ostane u pruskoj vojsci i bude vezan uslovima ugovora o miru između Fridriha III i Napoleona. Period službe Klauzevica u Rusiji bio je skraćen savezom između Aleksandra i Fridriha III kod Kališa, februaru 1813. Te godine je, prema I. D. Sitinu u *Ruskoj vojnoj enciklopediji*, Klauzevic bio nimenovan za carevog pretstavnika u štabu pruske vojske, a 1814 godine prekinuo je vezu sa ruskom vojskom, vrativši se Fridrihu. Ne postoje nikakvi tragovi koji bi ukazali na to da je Klauzevic, za vreme svoje kratke službe pod carem, ispoljio bilo kakav uticaj na razvoj ruskih vojnih snaga kao celine ili posebno na štab. Uticaj koji je pruski vojnik — pisac izvršio na rusku vojnu misao usledio je, uglavnom, posle njegove smrti. General G. A. Ler, jedan od vodećih vojnih pisaca carske Rusije, bio je pod dubokim uticajem Klauzevicevog dela *O ratu*. Ruski interes za prusku vojnu misao prestavlja još jedan značajan oblik jasno vidljive težnje, koja je postojala sve do Drugog svetskog rata, za poravnavanje ruske vojne misli sa pruskim i kasnije nemačkom doktrinom.

Žomini u carevoj vojsci

Još jedan emigrant u ruskoj službi za vreme Napoleonovog perioda bio je Antoan Anri Žomini, Nejov načelnik štaba, koji je u svojoj ranoj karijeri privukao Napoleonovu pažnju svojom vojnog inteligencijom. Napoleon nije bio jedini koji je zapazio Žominija. Ubrzo posle Tilzitskog mira (1807), Aleksandar se sastao sa Žominijem sa namerom da ga preuzme u rusku službu. Međutim, tek kada je osetio da su mu odnosi sa Bertijem, Napoleonovim načelnikom štaba, postali nepodnošljivi, Žomini je, posle Baucena (1813), konačno odlučio da prihvati raniju carevu ponudu i stupi u rusku vojsku.*)

Žomini je bio jedan od najpraktičnijih vojnih intelektualaca tog vremena. Bio je istaknuti proučavalac klasične vojne istorije i priznati pisac, mada još nije bio napisao svoja najveća dela. On je spajao sjajno poznavanje teorije sa sposobnošću da pretvori tu teoriju u rezultate na bojištu. I, što je od naročitog značaja, Žomini je služio gotovo isključivo u štabovima Napoleonovih snaga. Kao što pokazuju njegova kasnija dela, bio je veoma dobro upućen u štabnu teoriju i tehniku, potpuno uviđajući kako je podesna struktura štaba krajnje neophodna svakoj većoj vojnoj organizaciji.

Period Žominijeve službe u ruskoj vojsci — a on je bio dugačak — označava epohu napretka u razvoju ruskog Generalštaba. Ali, da bi se ocenio osnovni značaj Žominijevog doprinosa, bilo bi dobro malo se zaustaviti i ponoviti glavne crte razvoja ruskog štaba do Žominijevog ulaska u carevu službu.

*) Radi potpunosti u pogledu okolnosti pod kojima je Žomini napustio francusku vojsku, videti stranu 101, takođe pišeće knjige *Jomini's Art of War* (Žominijeva ratna veština) u izdanju Military Service Publishing Company.**)

**) Vidi naše izdanje: Žomini, *Pregled. ratne veštine*, str. 11-22. — Prim. red.

VII

Razvoj Generalštaba

Ruski Generalštab takav kakav je onda bio vodio je poreklo iz vladavine Petra Velikog. Od svog početka sistem je u osnovi bio jednak sa brandenburško-pruskom štabnom praksom. Za vreme Petrove vladavine i u prvim godinama pod Katarinom II, Generalštab se nalazio u začetku. Prvi veći napredak na stvaranju solidnog štabnog sistema ostvario je general Baur koji je uveo sistem blizak obrascu Prusa, ističući struku generalnog kvartmajstora, sve dok, kao i kod Prusa, nije postala sinonim generalštaba. Mi smo već ukazali na to da je Baur ustanovio izvestan, istina elementaran, program obrazovanja za generalštabne oficire. On je postavio ruski štabni sistem na čvrst organizacijski temelj, dao mu smisao i usmerio ga ka daljem razvoju. Car Pavle pokazao je veliki, ali i sitničarski interes za štab. On je razdrmao osoblje, upućujući mnoge štabne oficire na službu u puk i smanjio autoritet generalnog kvartmajstora prema oficirima te struke. Kao istaknuti zastupnik štabnog obrazovanja, Muraviov je nastavio Baurovu tradiciju. Samo njegovom odlučnošću i ličnim sredstvima održano je bledo svetlucanje baklje štabnog obrazovanja u periodu između Baurove smrti i Žominijevog uzdizanja do uticajnog položaja Aleksandrovog savetnika.

Aleksandar je bio toliko pametan da, kada je jednom primio Žominija u službu, dobro upotrebi njegovo široko znanje. Obim u kome je Žomini pomagao da Aleksandrova politika posle Napoleonovog poraza dobije određeni oblik, uticao je veoma mnogo na evropsku situaciju posle Napoleona. Mada nas se ovoga puta ne tiče ruska spoljna politika, ipak nam Žominijeva uloga uticajnog Aleksandrovog savetnika ukazuje da je Nejov bivši načelnik štaba brzo stekao carevo poverenje i poštovanje. Znajući ovo, lako možemo shvatiti u kolikoj je meri Žomini bio u stanju da odigra dominantnu ulogu u ostvarenju velikih poboljšanja ruskog štabnog sistema.

Posle nepune dve godine po stupanju Žominija u rusku vojsku, Generalstab je u organizaciskom pogledu bio vidno poboljšan. Aleksandar je izdao 12 decembra 1815 carski dekret kojim je stvorio logičniju organizacisku strukturu štaba umesto prilično konfuzne organizacije, proizišle iz Pavlove izmene Baurovog štaba generalnog kvartirmajstora i stvaranja »Pratnje Njegovog veličanstva za kvartimajstorove dužnosti«. Aleksandrovim dekretom ustanovljen je »Štab Vrhovne komande Njegovog carskog veličanstva«. Za načelnika novog štaba Vrhovne komande naimenovan je knez Volkonski. Ističući i dalje struku generalnog kvartimajstora, Volkonskom je istovremeno bilo stavljeno u dužnost i neposredno rukovođenje odeljenjem generalnog kvartimajstora. Organizacijska struktura je bila proširena nadole naimenovanjem generalnog kvartimajstora i direktora administrativnih poslova kao neposredno potčinjenih Volkonskom. Dužnosti koje je imao da obavlja pokazuju da je generalni kvartimajstor ustvari pretstavljaо načelnika generalštaba u ruskom štabnom sistemu, pošto mu je bilo povereno upravljanje svim poslovima u vezi sa marševanjem, stanovanjem i borbenim dejstvima trupa. Istim dekretom organizacija generalnog kvartimajstora podeljena je na podređena odeljenja u cilju raspodele rada.

Direktor administrativnih poslova nije obavljao никакве operativne dužnosti, pošto se prvenstveno bavio tekućim problemima. Neoperativni karakter njegovih dužnosti pokazuju neki poslovi koji su potpadali pod njegovu nadležnost: personalni poslovi i obračuni, štamparija štaba Vrhovne komande i osmatranje.

Dalja centralizacija uprave generalnog kvartimajstora bila je izvršena stvaranjem jednog organa pod imenom »Centralna administracija Generalštaba«. Prema fon Šelendorfu, ovaj organ, čvrsto organizovan kao deo štaba Vrhovne komande, bio je pod generalnim kvartirmajstrom. Izgleda da je ovaj organ ustanovljen kao centar operativne uprave za vojsku i izdavanje instrukcija koje su bile potrebne odeljenju generalnog kvartimajstora i direktora administrativnih poslova.

U osnovi, štab Vrhovne komande kakav je ustrojen 1815 godine može se uglavnom uporediti sa organom koji je u drugim zemljama bio poznat kao Ministarstvo rata. »Centralna administracija Generalštaba« pretstavljala je vrhovni vojni upravni organ i kao takav imala je mnoga svojstva generalštaba, a odeljenje generalnog kvartimajstora pretstavljalo je sredstvo za izvršenje njenih direktiva. Ustvari, odnos između ova dva organa bio je tako blizak zahvaljujući tome što je generalni kvartimajstor upravljao radom oba organa, te je teško povući razgraničnu liniju u pogledu specifičnih funkcija i statusa svakoga od njih. Tekući štabni poslovi su jasno pretstavljali funkciju direktora administrativnih poslova.

Posledica reorganizacije štaba bila je ponovno uvođenje jednog zvaničnijeg dostignuća Baurovog sistema, nadahnutog pruskim uticajem, naime, generalni kvartimajstor je ponovo dobio kontrolu nad oficirima svoje struke, pridatim Vrhovnoj komandi, korpusnim i divizijskim štabovima.

Na taj način je jedan od većih rezultata reorganizacije od 1815 godine bio taj da je generalni kvartimajstor ponovo postigao dominantan položaj u ruskoj vojsci. Kao načelnik svog odeljenja, kao direktor »Centralne administracije Generalštaba« i, imajući pravo da raspoređuje glavne (iz struke kvartimajstora) štabne oficire na razne niže stepene do, zaključno, divizije — on je posedovao veliku neposrednu i posrednu vlast. Posmatran sa ovakvog osnovnog stanovišta, razvoj ruskog štaba je opet išao uporedo sa tadašnjim pruskim razvojem.

Dekret o reformi štaba od 1815 godine može se s pravom smatrati velikim događajem u istoriji ruskog štabnog sistema. Ipak se ne sme zaboraviti da se ovaj dekret odnosio prvenstveno na organizacijske probleme, a pošto je polje organizacijskih reformi bilo praktično neograničeno u ruskoj vojsci, ma koliki bio broj dekreta, ne bi se mogao odmah popraviti osnovni nedostatak ruskog vojnog sistema — nepostojanje bilo kakve ustanove za redovnu štabnu obuku. Ovo je Baur dobro uvideo, a Muraviov je težio da to popravi čak i o svom sopstvenom trošku.

Žomini je i dalje zadržao veliko poverenje Aleksandra. Car je imao tako visoko mišljenje o bivšem Nejovom načelniku štaba, da mu je 1822 godine poverio vojno obrazovanje velikog kneza, koji će kasnije vladati kao car Nikola I. Za to vreme je Žomini stvarao planove za redovno školovanje štabnih oficira.

VIII

Školovanje štabnih oficira

Posle smrti Aleksandra, decembra 1825, Nikola je postao car. Sledеće godine (1826) general Žomini je caru podneo detaljan plan o ustanovljenju redovne štabne škole za rusku vojsku. Podnošenje ovog predloga pretstavljalо je značajan napredak u istoriji ruske vojske, pošto je označavalo početak niza događaja koji će dovesti do osnivanja prve redovne štabne školske ustanove u Rusiji. Od 1816 godine Muravjovljeva Škola za vodiče kolona bila je jedini izvor izvežbanih štabnih oficira. Kao što je ranije napomenuto, Muraviov je penzionisan 1823 godine, a daljim radom škole rukovodio je njegov sin. Očigledno je da se već tada uvidelo da je krajnje vreme za stvaranje redovne škole u ruskoj vojsci da u pogledu tako važne funkcije škola ne bude zavisna od Muravjovljeve filantropije.

Istovremeno sa podnošenjem Žominijevog predloga za ustanovljenje redovne štabne škole, pri komandi 1-ve armije u Mogiljovu otvorena je 1826 godine jedna škola koja bi privremeno služila za štabnu obuku u periodu između zatvaranja Muravjovljeve škole i otvaranja regularne ustanove kakvu je Žomini zamislio. Predlog, podnet 1826, odobren je tek 1829 godine. Ovakvo odugovlačenje se umnogomе može pripisati izbijanju rata protiv Turske u aprilu 1828. Rat je bio kratak i završio se u septembru iste godine. Kada je Nikola konačno odobrio predlog, 1829 godine odredio je uz odobrenje i komisiju za pripremu detaljnih planova radi ustanovljenja štabne akademije. Za

pretsednika komisije odredio je, što je bilo potpuno pravilno, svog ranijeg vojnog nastavnika, generala Žominija.

Žomini, kao pretsednik komisije, nije bio tako spor u izradi potrebnih planova, kao što je bio Nikola u odbrenju osnovnog predloga. Njegova komisija je 1830 godine završila rad, podnela planove i predložila program obuke — sve usmereno na uvežbavanje oficira za generalštabnu službu. Akademija je otvorena 28 novembra 1832. Za prvog načelnika određen je general I. O. Suhozanet, a klasa se sastojala od 27 oficira, izabralih od 37 kandidata.

Pojavom Nikolajevske akademije obrazovanje ruskih štabnih oficira nikako nije zaostajalo za onim u Zapadnoj Evropi. Prusko štabno obrazovanje bilo je u skladu sa programom koji je stvorio Šarnhorst, kao deo vojnih reformi posle Jene i, prema tome, prethodilo je samo za oko dvadeset godina Nikolajevskoj akademiji. U Francuskoj je štabno obrazovanje bilo usretsređeno u *École d'application d'État-Major*, koju je osnovao Sen Sir ubrzo po izgnanstvu Napoleona i, prema tome, ona je prethodila ruskoj štabnoj školi za oko petnaest godina. Zajednička crta francuske i ruske štabne škole je u tome što su obe bile proizvod Napoleonove epohe, koji je nastao potstrekom koji su štabnom razvoju dali Napoleonovi ratovi. Isto tako, obe štabne škole osnovale su ličnosti koje su imale važne položaje u francuskim imperijalnim snagama — Sen Sir je imao maršalsku palicu, a Žomini je pre stupanja u rusku službu bio Nejov načelnik štaba. To je još jedan primer koji pokazuje u kojoj je meri Napoleonova epoha uticala na razvoj vojnog štaba.

Osnivanje Nikolajevske akademije postavilo je rusko štabno obrazovanje daleko ispred tadašnjeg štabnog obrazovanja u Engleskoj i Sjedinjenim Državama. Kao što smo već napomenuli, tek 1857 godine Savet za vojno obrazovanje vojvode od Kembridža otpočeo je sa proučavanjem problema redovne obuke štabnih oficira, a britanski kolodž otvoren je tek sledeće godine. U pogledu štabnog obrazovanja, Sjedinjene Države su daleko zaostajale čak i iza Engleske, s obzirom na to da je tek 1900 Ludlovlev

odbor otpočeo prethodno proučavanje ovog važnog problema u našoj zemlji.

Tako je, odlučnošću generala Žominija i po njegovoj zamisli, 1832 godine Rusija dobila regularnu ustanovu za obrazovanje štabnih oficira. Žomini je dao Rusiji sredstvo za štabno obrazovanje, nešto što je postojalo sve neophodnije vojskama svih velikih sila. Nikolajevska akademija je dugo pretstavljala srce i dušu ruskog vojnog obrazovanja. Međutim, iako se ne postavlja pitanje koliko je štabna škola učinila u podizanju nivoa vojnog obrazovanja i štabne prakse u ruskoj vojsci, problem postizanja minimuma opštег standarda bio je veliki i izvan mogućnosti bilo koje pojedine ustanove. Pravilan razvoj i iskorišćavanje sistema štabnog obrazovanja, osnovanog 1832 godine sprečavao je niski nivo obrazovanja ruske nacije i, pošto su državne oružane snage proizvod i odraz te države, intelektualni manjak oružanih snaga omemoao je ciljeve osnivača Nikolajevske akademije. Ali, i pored ovih prepreka, osnivanje Nikolajevske akademije pretstavljalo je događaj od velikog značaja za razvoj ruskog štabnog sistema i vojske u celini. Što Akademija nije popravila osnovne nedostatke ruskih oružanih snaga ne može se nikako pripisati osnivačima škole; inercija ruske vojne misli bila je zaista velika a, osim toga, Rusija nije bila nikada više u stanju da ponovo uveze jednog Žominija.

IX

Promene u organizaciji štaba

Kao što se moglo očekivati, sistematsko štabno obrazovanje ukazalo je na potrebu za daljom organizacijskom reformom. U skladu sa tim, 1836 godine — četiri godine po osnivanju Nikolajevske akademije — organizacija štaba po dekretu od 1815 godine pretrpela je veće promene. Štab Vrhovne komande, za koji smo naglasili da se u osnovi mogao uporediti sa Ministarstvom rata, bio je toliko izmenjen da je načelnik štaba Vrhovne komande dobio zvanje

koje mu je mnogo više odgovaralo — zvanje ministra rata. Ovakva promena je važna, jer ukazuje na to da se ruska vojna organizacija razvila do te mere da se uvidela razlika između ministarske ili vladine politike i administrativne uprave vojnih snaga, koja se izdvaja zbog svoje specifičnije vojne kontrole i uprave očitene u organu koji je imao odlike generalštaba. Šema organizacije od 1815 godine i dalje se prečišćavala. Prema fon Šelendorfu, Ministarstvo rata obuhvatalo je jedan centralni štabni organ čiji je načelnik bio generalni kvartirmajstor. Ovaj organ je, ipak, bio podeljen na tri otseka: prvi je rešavao probleme stanovaanja i kretanja trupa, drugi se nazivao otsekom za vojnu istoriju, a treći je bio računski otsek. Kao što se može zaključiti, prvi i treći otsek, kao i dominantan položaj generalnog kvartirmajstora, pretstavljeni su nastavak organizacije otseka kao organa najvišeg štaba u okviru Ministarstva rata. Istoriska funkcija štabova tog vremena obuhvatala je mnogo više od čistog prikupljanja i slaganja istoriskih dokumenata. Istoriska studija je bila u uskoj vezi sa proučavanjem i pripremom materijala koji je pripadao »vojnoj statistici«, ili podacima o vojnim izvorima i organizaciji drugih država. Istoriski otseci su, prema tome, obavljali funkciju koju danas pripisujemo najvišem obaveštajnom organu.

Još jedna važna crta reorganizacije od 1836 godine je povećana pažnja za generalštabove trupnih komandi. Svакome komandantu korpusa data su po četiri viša i niža generalštabna oficira, a svakom komandantu divizije dva niža generalštabna oficira. Ruska štabna misao tog vremena bila je u stanju da razlikuje glavni ili vrhovni štab i trupne generalštabove. Centralni štabni organ u okviru Ministarstva rata, kojim je rukovodio generalni kvartirmajstor, imao je položaj sličan nemačkom Glavnom generalštabu. Kao što je Irvin istakao u svom izvrsnom članku »Porekla glavnih štabova«, ovaj centralni štabni organ je ustvari bio »glavni štab« (*главный штаб*), za razliku od generalštabnih oficira u širem »generalštabu« (*генеральный штаб*). Kada bi se upotreba ovih termina proširila, a na nju se često nailazi jer postoje razni organi pod srod-

nim izrazom »generalštab«, mnogo bi se postiglo u cilju uklanjanja znatne zbrke koja nastaje korišćenjem ovog izraza sa tako širokim značenjem. Prema tome, tačno razumevanje ovoga što se podrazumeva pod »generalštabom« zavisi od smisla u kome je upotrebljen taj izraz. Upotreba određenog termina u ruskoj carskoj vojsci, u odnosu na centralni ili vrhovni štabni organ, predstavlja zanimljiv i koristan put u razvoju terminologije.

Štabne reforme posle Krima

Izuzimajući manje promene štab je, kakav je bio posle reorganizovanja 1836 godine, ostao i dalje nepromenjen sve do početka vladavine Aleksandra II, koji je nasledio od Nikole I — pored ostalih problema — vojsku koja je jedva preživela Krimski rat (1854—1855). U ovom sukobu Rusi su pretrpeli neuspeh zbog svoje hronične slabosti — lošeg snabdevanja. Međutim, ovaj nedostatak nije bio monopol Rusa, pošto su i Britanci i Francuzi takođe naišli na ozbiljne teškoće u pogledu snabdevanja. Krimski rat je pokazao da su sve države koje su u njemu učestvovalе, osetile da moraju poboljšati efikasnost svojih štabova. Britanci su obratili pažnju na svoje štabne nedostatke i preduzeli su ranije pomenute mere da ih otklone. Međutim, Francuzi nisu preduzeli nikakve određene ili značajnije mere i čekali su da ih razdrma još jedan rat i težak poraz, kako bi oživeli svoj štabni sistem koji su, posle Napoleonovog perioda, potpuno zanemarili.

U Rusiji su, posle Krimskog rata, štabne reforme obuhvatale veoma dug period koji se završio opsežnim pravilima, izdatim 1868 godine. Jedna od prvih promena koja je u ovom prelaznom periodu izvršena, odnosila se na Nikolajevsku akademiju. Za vreme Krimskog rata Akademija je, iz nekog nepoznatog razloga, izvučena iz nadležnosti kvartirmajstora i stavljena pod neposredni nadzor prestolonaslednika. Generalni kvartirmajstor je 1863 godine opet dobio pravo rukovođenja Nikolajevskom akade-

mijom i njegova uloga u obrazovanju štabnih oficira ponovo je podvučena. Merila za prijem slušalaca su pootstrena, a jedan od osnovnih zahteva je bio da svi kandidati, pre ulaska u školu, provedu bar četiri godine u trupi. Potreba za ovakvim propisom ukazuje na to da su neki raniji slušaoci stupili u školu pre no što su stekli neophodno trupno iskustvo. Usmeravajući pažnju na unapređenje štabne škole, reformatori su uvideli gde su koreninihovih teškoća.

Za duži period posle Krimskog rata ruski štabni sistem je bio podvrgnut mnogobrojnim promenama, od kojih se najveći broj odnosio na položaj generalnog kvartirmajstora. Ovaj prelazni period završio se 1865 godine izdavanjem niza osnovnih propisa čiji je cilj bio da postave ruske štabove na stalniju i logičniju osnovu. Ovi osnovni propisi koji su imali da usmeravaju organizaciju i rad ruskog štabnog sistema do kraja stoleća i predvečerja Rusko-japanskog rata, bili su: »Pravila o topografskoj struci«, izdata 24 decembra 1865; »Pravila o administraciji vojske u ratu«, od 17 aprila 1868; i »Pravila o Ministarstvu rata«, od 1 januara 1869. Izdavanjem ovih propisa, ruska vlada je težila da ispravi štabne nedostatke koji su se tako očigledno pokazali u krimskom slomu. Vladavina Aleksandra II se sa puno razloga nazivala periodom velikih reformi, a reforme koje su se odnosile na ruski štabni sistem između 1865 i 1869 godine nisu bile najmanje.

Pravila o reformi štaba dala su ruskom štabu određeniju organizacijsku strukturu od ranije, pa se mogu smatrati kulminacijom svih ranijih usavršavanja štaba. Ova tri osnovna pravila su pretrpela 1900 godine manje izmene, a ruska štabna doktrina je dobila oblik sa kojim je stupila u rat protiv rastuće vojne snage Japana. Kratak pregled ruskog štabnog sistema iz doba neposredno pre rata protiv Japana poslužiće nam da uočimo bitna obeležja ruskog sistema krajem XIX veka.

Organizacija štaba pre rata sa Japanom

Štab Vrhovne komande bio je prema pravilu od 1869 godine uključen u Ministarstvo rata kao posebno odeljenje. U cilju da se najviši štab učini sastavnim delom obimne organizacije Ministarstva rata, ovo pravilo je definitivno potčinjavalo načelnika štaba Vrhovne komande ministru rata. Značaj ovoga leži u činjenici da je, postavljajući stvar ovako, ruska štabna doktrina otstupala bar povremeno od pruske u ovom pogledu. Treba se potsetiti da su načelnici nemačkog Generalštaba, od početka XIX veka, težili emancipaciji od kontrole ministra rata. Fon Mifling je postigao takvu nezavisnost Generalštaba 1821 godine ali je tek Moltke, u ratovima 1866—1870 godine, potpuno iskoristio svoj položaj neposrednog opštenja sa carem. Ovo osnovno otstupanje od pruske doktrine moglo je da nastane samo posle obazrivog razmatranja, te takva akcija umnogome nagoveštava da se vođi ruske vlade — a oni su bili dostajni učenici vlade Aleksandra II — jasno videli kakvu je silnu snagu dobio tadašnji pruski Generalstab time što je bio potpuno nezavisan od ministarske kontrole, tako da se Pruska sve više bližila generalštabnoj državi. Očigledno je da Rusi, iako su težili jakom generalštabu, nisu ipak želeli da ovaj bude tako jak kao što je to bio pruski.

Mada je bio potpuno potčinjen ministru rata, načelnik štaba Vrhovne komande delao je kao njegov direktni zastupnik po svim vojnim pitanjima. Međutim, on nije bio ovlašćen da, u otsustvu ministra rata, pretsedava sastancima Ratnog saveta. Načelnik štaba Vrhovne komande bio je, po pravilima, odgovoran za obuku generalštabnih oficira i oficira vojnotopografske struke. On je bio isto tako odgovoran za rad svih generalštabnih oficira. Osim toga, nadgledao je Nikolajevsku akademiju, Vojnotopografsku i Kadetsku školu. Načelnik štaba Vrhovne komande imao je pravo određivanja oficira u Generalstab i regulisao je unapređenje generalštabnih oficira.

»Pravila o Ministarstvu rata« od 1869 godine, izmenjena »Pravilima o štabu Vrhovne komande« izdatim u

aprili 1903, delila su štab Vrhovne komande na pet uprava, od kojih se svaka sastojala od jednog do dva odeljenja; odeljenja su bila, zatim, podeljena na otseke, a svaki otsek na podotseke prema raspodeli dužnosti. Ove uprave, zajedno sa svojim glavnim dužnostima, bile su sledeće:

Uprava generalnog kvartirmajstora I bila je odgovorna za široko i raznovrsno polje delatnosti koje je obuhvatalo organizaciju, artiljerisko-tehničku službu, snabđevanje, stanovanje, operativnu službu, trupnu nastavu, obuku generalstabnih oficira i nadzor nad štabnom akademijom. Pored ovih generalstabnih funkcija, ova je uprava bila odgovorna i za takve probleme, kao što su: obuka oficira u istočnjačkim jezicima i pitanja koja se odnose na Sibir, provinciju Amur i okrug Kvantung.

Uprava generalnog kvartirmajstora II bavila se prvenstveno obaveštajnom službom, a njena unutrašnja organizacija bila je planirana tako da obezbeđuje logičnu funkcionalnu podelu rada. Obaveštajni poslovi bili su grupisani u vojnostatističkom odeljenju koje je, opet, bilo podeljeno na dva posebna otseka. Jedan od njih bavio se prikupljanjem, obradom i raspodelom vojnih statističkih podataka o Rusiji, a drugi se odnosio na inostranu obaveštajnu službu. Ovaj zadnji se dalje delio na podotseke za razne države. Iako nije sigurno da su ovi podotseci bili označeni rednim brojevima prema snazi raznih zemalja, možda je interesantno primetiti da je podotsek inostrane obaveštajne službe br. 1 bio odgovoran za Nemačku. Drugi otsek imao je pod sobom vojnoistorisku arhivu i biblioteku. Međutim, ova uprava nije se bavila samo obaveštajnom službom, pošto se njen ostali deo sastojao od posebnog otseka odgovornog za sređivanje statističkih podataka, potrebnim za koncentraciju i pokret vojske. Organizaciju Uprave generalnog kvartirmajstora II upotpunjavalо je mobilizacijsko odeljenje od dva otseka, od kojih se jedan bavio mirnodopskim regrutovanjem, rezervama i unutrašnjom odbranom, a drugi je bio odgovoran za popunu ljudstvom u ratu i mobilizaciju trupnih rezervi i stoke.

Uprava opšte službe bila je u suštini administrativnog karaktera i, između ostalog, odgovorna za sledeće funkcije: prijem i raspoređivanje oficira, premeštaje, unapredjenja, penzionisanje; pohvale i odlikovanja; vojno-sudske poslove i snabdevanje vojske.

Uprava vojnih komunikacija sastojala se od dva odeljenja, od kojih je svako bilo podeljeno na tri otseka, a svaki otsek se bavio izvesnim problemom koji se ticao planiranja ili pokreta trupa i materijala.

Vojno-topografska uprava bila je odgovorna za izradu i raspodelu karata (topografsko premeravanje Rusije otpočelo još 1816 godine).

Pored pet uprava, koje su sačinjavale osnovnu organizaciju, štab Vrhovne komande ili Glavni štab obuhvatao je i četiri stalna odbora koji su imali zadatku da vrše opšte koordiniranje generalštabnih funkcija. Prvi odbor, naprimjer, razmatrao je pitanja koja se odnose na tako osnovne probleme kao što je politika organizacije i obuke vojske. Načelnik štaba Vrhovne komande bio je stalni predsednik ovog odbora. Članstvo odbora sastojalo se od pet generala, koji su bili načelnici uprava, načelnika Nikolajevske akademije i deset generala koje je odredio načelnik štaba Vrhovne komande. Ostali odbori bili su: odbor za mobilizaciju, odbor za transportovanje zaliha i trupa i odbor za unutrašnja pitanja štaba Vrhovne komande. Sa izuzetkom zadnjeg, svakom odboru je predsedavao načelnik štaba Vrhovne komande. Na taj način, budući da je organizacija obezbedila da načelnik štaba Vrhovne komande bude predsednik glavnih odbora za štabno koordiniranje, on je predstavljao glavnog koordinatora vrhovnih štabnih funkcija i tako je mogao da bude potpuno upoznat sa svim važnijim problemima koje je razmatrala bilo koja uprava njegovog štaba.

Organizacija štaba Vrhovne komande, kakva je postojala pri kraju XIX i početkom XX veka, predstavljala je rezultat razvoja od skoro 200 godina, od Petra Velikog. Kako je ova organizacija štaba imala osnovno obeležje vrhovnog štaba vojske u Rusko-japanskom kao i za vreme učešća carske ruske vojske u Prvom svetskom ratu, samim

tim je opravdana njena kraća analiza. Jedno od osnovnih obeležja organizacije bilo je da su obaveštajne i operativne funkcije, u skladu sa ranijim ruskim pogledima kao i sa ranijom i tadašnjom pruskom praksom, smatrane dužnostima generalnog kvartirmajstora. Mada je postojalo izvesno poklapanje operativnih funkcija između uprava generalnog kvartirmajstora I i II, obaveštajna služba bila je u celini grupisana pod II, a glavni operativni zadaci pod I upravom. Ovo pokazuje da je ruska vojna misao napredovala do tačke na kojoj se, bar teorijski, uvidela razlika između operativnih i obaveštajnih štabnih funkcija. Činjenica da su ove poslove obavljale zasebne organizacione jedinice štaba Vrhovne komande od daleko-sežnog je značaja.

Važnost snabdevanja nije sagledana

U ruskoj štabnoj misli, kao i u većini štabnih doktrina tog vremena, još uvek se nije uvidela razlika između logističkih (pozadinskih) i personalnih poslova. Obim u kome su ti poslovi bili pobrkani i pomešani dobro se može prikazati činjenicom da je izvestan broj personalnih funkcija bio dodeljen svim upravama, sa izuzetkom Topografske uprave. Međutim, iako je većina personalnih (G-1) pitanja bila dodeljena Upravi za opštu službu, vidi se da je i ova veoma važna funkcija — snabdevanje vojske — bila samo jedan od problema dvanaestog otseka Uprave, koji je isto tako bio odgovoran i za regrutovanje, zatim regrutovanje dobrovoljaca i prijem vojnika na ponovni rok. Ovakav propust u sagledavanju važnosti snabdevanja bio je samo odraz tradicionalnog ruskog vojnog nedostatka; dodeljivanje funkcije snabdevanja hranom takvom, relativno malom, štabnom organu pretskazivalo je nedostatke u snabdevanju koji će postati veoma važan činilac u ruskom porazu u Mandžuriji i na Zapadnom frontu. Tako je ova vrhovna štabna organizacija samo odražavala i podržavala hroničnu manu ruske carske vojske — slabost u snabdevanju. Kako je moglo da se obavlja snabdevanje vojske,

kada štabni organ kome je poverena ova funkcija nije imao čak ni status zasebnog otseka kao što je dat otseku za oficirske penzije?

Dok je snabdevanje bilo organizacijski potisnuto na najniži stepen strukture štaba Vrhovne komande, problem transportovanja trupa i ratnih potreba pretstavljao je problem posebne uprave, što je ukazivalo da je važnost ovog pitanja bila potpuno sagledana.

Na kraju, u pogledu štaba Vrhovne komande, kakav je bio u predvečerje Rusko-japanskog rata, mogu se izvući sledeći zaključci: sagledavanje razlike između obaveštajne i operativne funkcije i njihovo postavljanje pod posebne štabne uprave pretstavljal je znak napredne štabne misli; važnost problema snabdevanja vojske hranom nije bila u potpunosti sagledana u štabnoj organizaciji; potreba za štabnom koordinacijom bila je uočena i bar teorijski obezbedena stvaranjem koordinirajućih odbora, od kojih su tri bila pod pretdsedništvom načelnika štaba Vrhovne komande. Iako je ovakva ruska organizacija zaostajala iza francuske i nemačke, malo je sumnje da ruski štab Vrhovne komande, početkom XX veka, nije odražavao intelektualno jaču organizacijsku koncepciju u odnosu na tadašnji britanski štab ili štab vojske SAD.

X

Krajem prošlog veka pravila su propisivala do pojedinosti dužnosti glavnih štabnih oficira trupnih jedinica od armiskog do diviziskog stepena. Po ovim pravilima, načelnik štaba armije ne samo što je bio odgovoran za koordiniranje koje je obično obavljao, već je imao i status koji je bio veoma blizak pomoćniku komandanta. Ovo je značajno zbog toga što je ukazivalo na stalno rusko poravnavanje sa nemačkom štabnom misli, koja je pretstavljala suprotnost francuskoj, i kasnije američkoj doktrini. Ne samo što je ruski načelnik štaba u diviziji, korpusu i armiji vršio uobičajene dužnosti koordiniranja i nadzora, koje su bile u vezi sa takvim položajem, već je

posle komandanta bio sledeći najstariji rukovodilac i, prema tome, njegovim dužnostima sledovala su i određena prava načelnika štaba armije. Kao primer autoriteta načelnika štaba možemo naći odredbe koje su propisivale da komandant potpisuje važna operativna naređenja, dok je načelnik štaba posebno ovlašćen da izdaje ostala naređenja pod svojim potpisom. Položaj načelnika štaba, kao sledećeg najvišeg starešine iza komandanta, dalje se naglašava činjenicom da je on bio pravilima određen za pretsedavajućeg oficira na konferencijama štaba i trupnih komandanata, čak i ako je bio mlađi po činu. U slučaju bolesti ili smrti komandanta, načelnik štaba je automatski preuzeo komandu sve do naimenovanja novog komandanta. Određivanju prava načelnika štaba armije bilo je posvećeno devet članova u pravilima i, osim jednog, svi su bili zasnovani više na isticanju vlasti oличene u ličnosti na položaju načelnika štaba, nego na njihovom proisticanju iz prenesenog autoriteta komandanta.

Štab generalnog kvartirmajstora u operativnoj vojski

Pošto je načelnik štaba obavljao dužnosti i uživao položaj mlađeg partnera komandanta u komandovanju, to je u armiji generalni kvartirmajstor bio ustvari stvarni načelnik štaba u smislu današnjeg shvatanja tog termina. Osnovna generalštabna služba obavljala se pod ličnim rukovođenjem generalnog kvartirmajstora koji je pod sobom imao četiri otseka: operativni, za izveštaje, izviđački i topografski, kao i generalštabne oficire namenjene za specijalnu službu.

Operativni otsek bavio se raspodelom trupa potčinjenim jedinicama, izradom fortifikacijskih objekata, pripremom naređenja za raspoređivanje trupnih jedinica, značima raspoznavanja, signalima i stanovanjem trupa. *Otsek za izveštaje* imao je zadatak pripreme borbenih izveštaja za više stepene, administrativnog rukovođenja, generalštabnim osobljem u armiji i vođenje operaciskog dnevnika ili »dnevničnog izveštaja«. Veći deo osnovnih funkcija koje

su danas u vezi sa obaveštajnom službom bio je grupisan u izviđačkom otseku, koji je bio odgovoran za: prikupljanje podataka o sastavu i rasporedu neprijateljskih snaga, određivanje neprijateljskih namera (treba uočiti upotrebu izraza »namera« koja je u suprotnosti sa obaveštajnom doktrinom SAD, gde se radi o »mogućnostima«), geografske podatke o ratištu, ispitivanje zarobljenika, procesu i raspodeli obaveštenja o neprijatelju; zatim, izviđački otsek ruskog štaba, kao i naš sadašnji G-2 otsek, bio je odgovoran za kontrolu ratnih dopisnika koji su bili priključeni komandi. Ovo, iako svakako nije od većeg značaja, opet ukazuje na to kako su različiti sistemi, koji su se razvijali pod veoma različitim okolnostima, došli do sličnih grupisanja funkcija, zato što su takva grupisanja bila u osnovi logična. Dužnosti *topografskog otseka* obuhvatale su mnoge tehničke poslove u vezi sa određivanjem topografskih elemenata, kao i pripremu i raspodelu karata svim potčinjenim jedinicama komande.

Osnovno logističko obezbeđenje armije nalazilo se uglavnom u nadležnosti načelnika vojnih komunikacija (pozadine) armije. On je bio neposredno potčinjen načelniku štaba armije, a njegov otsek nije bio uključen u štab generalnog kvartirmajstora, koji je pretstavljaо pravi generalstab u armiji. Između mnogobrojnih dužnosti, on je bio odgovoran i za pripremu planova za organizovanje komunikacijskih pravaca, zaštitu pozadinske prostorije, održavanje telegrafske službe, potrebe armiskog transporta i upravljanje zauzetom teritorijom. On je, takođe, imao opšti nadzor nad vojnom policijom koja se nalazila na komunikacijskom pravcu (pozadinskoj prostoriji).

Odvajanje snabdevačkog i operativnog planiranja

Trebovanja za snabdevanje armije podnosila su se načelniku vojnih komunikacija, a dotur iz slagališta vršen je pod njegovom kontrolom. Međutim, njegova snabdevačka funkcija nije bila ograničena na upravljanje snab-

devačkim slagalištima, već je obuhvatala i odgovornost za stvarnu isporuku potreba do odgovarajućih mesta za raspodelu. Pored svoje glavne funkcije snabdevanja, on je bio odgovoran i za evakuaciju ranjenika iz borbenih jedinica armije, kao i za rukovanje trofejima. Kao što se može videti, veći deo dužnosti koje je obavljao načelnik vojnih komunikacija imale su u suštini logistički karakter. Vredno je uočiti da je planiranje i nadzor nad snabdevanjem, mada je to bar teorijski bilo u nadležnosti načelnika štaba armije, obavljao isti oficir — načelnik vojnih komunikacija — koji je upravljao i komunikacijskim pravcem. Odvajanje snabdevanja od štaba generalnog kvartirmajstora moglo je da doprinese samo nepodesnom koordiniranju snabdevačkog i operativnog planiranja.

U korpusnoj ili diviziskoj komandi nije postojao никакav organ koji bi bio sličan načelniku vojnih komunikacija. Nedostatak ovakvih organa u većim potčinjenim komandama ukazuje na to kakav je bio obim u kome je rukovođenje logističkim (pozadinskim) funkcijama bilo centralizovano na nivou armije. Ovo je, naravno, bilo u skladu sa celokupnom ruskom koncepcijom štabne organizacije koja je obezbeđivala specijalnu i detaljnu organizaciju štaba samo za armiske komande i propise samo za glavne štabne položaje i funkcije u korpusnim i diviziskim komandama.

Pored svojih redovnih administrativnih poslova, otsek za izveštaje bio je odgovoran i za pripremu telegrama i prepiske koji su se odnosili na vođenje operacija. Prema tome, on je imao mnoge odlike štabnog otseka za vezu.

Pošto ruska štabna organizacija nije predviđala generalnog kvartirmajstora u komandama nižim od armije, funkcije koje su bile podeljene između načelnika štaba i generalnog kvartirmajstora u armiskom štabu, korpusima i divizijama bile su sasređene u ličnosti načelnika štaba. Čak i u ovim, relativno nižim stepenima komandovanja, štabna pravila su ulazila u znatne pojedinosti — mnogo detaljnije nego današnji štabni priručnici — propisujući

posebne dužnosti načelnika štaba. Da bi se nabrojale njegove dužnosti bilo je upotrebljeno devetnaest članova.

Funkcionalna podela štabova na nivou armiske komande, koja je ustanovljavala operativni, izviđački, otsek za izveštaje i topografski otsek, nije bila proširena na niže za korpusne i diviziske štabove. U ovim nižim stepenima su rad i organizacija štaba bili manje razrađeni, jer su bili usretsređeni oko načelnika štaba.

Ignjatijevljev opis diviziskog štaba

Prema Ignjatijevljevom prikazu svog štabnog službovanja u 2 gardiskoj diviziji, za vreme letnjih manevara 1902 godine, on je — kao stariji štabni adutant — imao noću da pripremi operativna naređenja, da ih umnoži na hektografu i uputi kuririma, da ih komandanti pukova prime rano izjutra. Da je ovakav rad štaba bio izuzetak, može se sasvim tačno zaključiti na osnovu primedaba komandanata pukova, jer su tada prvi put u svojoj karijeri »primili naređenja pre napuštanja bivaka, umesto posle«.

Razmatrajući rusku štabnu organizaciju i doktrinu kakva je bila pre Rusko-japanskog i Prvog svetskog rata, trebalo bi primetiti da, iako su operativni, obaveštajni, a u izvesnom obimu i tekući administrativni poslovi bili sagledani u ruskoj štabnoj misli i postali generalštabne funkcije, snabdevačka i logistička funkcija nisu dobile dovoljan značaj koji bi opravdao ustanovljavanje posebnog generalštabnog otseka pod generalnim kvartirmajstorom na nivou armije. Besumnje, ovaj nedostatak u štabnoj misli umnogome je pomogao da se održi hronično slabo snabdevanje koje je sapinjalo ruske ratne napore bar u ova dva veća rata. Nisu samo Rusi propustili da priznaju snabdevanje kao jednu od glavnih dužnosti i da mu daju odgovarajući generalštabni status. Setimo se da su i Francuzi tek u početku 1917 godine konačno stvorili četvrti biro za planiranje i koordiniranje snabdevanja.

Početkom XX veka ruski generalštabni sistem postigao je zrelost koja se odlikovala solidnom organizacijskom doktrinom. Regularna štabna služba mnogo je doprinela čvrstini ove doktrine. Ali organizacijska forma, združena sa doktrinom solidno izraženom kroz detaljne propise, kao i sa štabnom školom, pretstavljala je spoljašnja i vidljiva obeležja štabnog sistema, pokrivajući i sakrivajući njene nedostatke, kao što se fino izglačanom oblogom (furnirom) može sakriti nesavršenost drvene podloge.

Ne može se sumnjati da u ruskoj vojsci nije bilo sposobnih visokih komandanata i štabnih oficira, ali da su oni bili u manjini — to je tačno. Prost razlog ležao je u tome što upravo nije bilo dovoljno mogućnosti da se krene napred. Međutim, osnivanje i stalni rad Nikolajevske akademije pokazuju da je bar postojala svest o neophodnosti višeg vojnog obrazovanja.

Štabno obrazovanje pri kraju XIX veka

U svojoj knjizi *Jedan potčinjeni u staroj Rusiji*, general-potpukovnik Ignatijev daje podroban opis kursa nastave u Štabnoj akademiji neposredno pred početak Rusko-japanskog rata. Prema njemu izlazi da je nastava bila potpuno formalizovana, a prilikom prijemnih ispita pridavan je veliki značaj predmetima kao što su matematika, geometrija, pismena obrada raznih tema, astronomija i geodezija. Od presudne važnosti za slušaoce bilo je da navedu što više pravilskih odredaba iz taktike i administracije. Jedan nastavnik, Koljubakin, »visok, mučavi« veteran iz rata 1877 godine zahtevao je, na prijemnom ispitu iz taktike, da slušaoci objasne *namenu* raznih poredaka i manevara, umesto da navedu rastojanja i otstojanja propisana pravilom za različite manevre. Zbog njegovog otstupanja od ustanovljenog načina, većina slušalaca mislila je da je »u najmanju ruku sišao s uma«.

Nastava u starijoj godini obuhvatala je veliki deo vojnih predmeta, uključujući strategiju, vojnu statistiku,

vojnu geografiju, vojnu administraciju i jedan kurs o uporednoj organizaciji pozadnjih prostorija ruske, ne-mačke, austriske i francuske vojske. Letnji period nastave starije godine bio je posvećen premeravanju a kada je ono bilo završeno, slušaoci koji su dobili pozitivne ocene na kursu diplomirali su i dodeljivan im je srebrni znak u obliku dvoglavog orla okruženog lоворовим vencem.

Po završetku redovnog kursa štabne nastave, oda-brani slušaoci određivani su za slušaoce dopunskog kursa za višu generalštabnu obuku. Metod obuke u ovoj školi bio je u oštrot suprotnosti u mnogim osnovnim oblicima prema formalizovanoj pedagogiji na redovnom kursu. Od slušalaca se zahtevalo da pripreme monografije o vojnim operacijama. Prva i detaljnija studija imala je da se odbrani usmeno, a takva procedura je često pretstavljala veliki i ne uvek uspešan napor. Nešto srodnja primenjenom metodu uvedena je u sredini školovanja nastava u okviru jednog dopunskog kursa u kome su slušaoci imali praktične vežbe u štabnom radu. Tipičan način rada u učionici, na karti, izgledao je ovako: nastavnik bi izložio situaciju, a zatim zahtevao od svakog slušaoca, postavlja-jući ga u ulogu načelnika štaba korpusa, da izvrši »raz-matranja« koja će poslužiti kao osnova za pripremu ope-rativnog naređenja. Pod tim »razmatranjima« se podra-zumevalo približno ono što se danas naziva procenom situacije. Ukoliko su tadanji štabni propisi zahtevali da načelnik štaba pripremi takva razmatranja i sastavi na-ređenja u skladu sa komandantovom odlukom, ova viša obuka bila je prilagođena praktičnim zahtevima štabnih propisa.

Ignjatijev, koji je diplomirao na dopunskom kursu godinu dana pre izbijanja neprijateljstva sa Japanom, bio je mišljenja da je Akademija »i pored svih svojih mana, dala kvalifikovane oficirske kadrove, obrazovane i izvež-bane za štabni rad«. On je, takođe, osetio da je učinjen ve-liki napredak pod energičnim generalom Suhotinom (nai-menovan za načelnika Štabne akademije 1899 godine) čija je želja bila da razbije dugo uhodani sistem školovanja koji je stvarao pre generalštabne teoretičare no prak-

tične štabne oficire. Ignjatijev je tvrdio da se Suhotinov koristan uticaj ogledao u tome što je prva klasa koja je završila kurs pod njegovim rukovodstvom bila bolje izvežbana nego ranije klase. Poboljšanja koja je izvršio Suhotin u uvežbavanju štabnih oficira bila su, u krajnjoj liniji, od malog značaja, jer je na Dalekom Istoku izbio rat pre no što su rezultati njegovog rada mogli ispoljiti uticaj na čitavu vojsku.

XI

Rat sa Japanom pokazao je potrebu za poboljšanjem štaba

Rusko-japanski rat je pokazao da je ruskoj vojsci, za dobro organizovan i efikasan štab, potrebno više nego samo stvoriti niz propisa i jednu školu. Od mnogih ruskih vojnih nedostataka nije bio najmanji onaj koji se ticao neefikasnosti štaba. Vojni propisi su predviđali izviđački otsek u okviru armiskog štaba, ali je u Štabnoj akademiji bilo veoma malo nastave iz obaveštajne službe, tako da nije postojala solidna doktrina koja bi stvorila vojno-obaveštajnu službu.

Komandna procedura još nije bila sistematizovana, što je Kuropatkin, kao komandant ruskih snaga, dobro pokazivao. Vršeći pripremu za bitku kod Ljaojanga, on je formulisao svoje planove i pripremio naređenje uz pomoć samo jednog pukovnika iz svog ličnog štaba. Prema Ignjatijevu, posle poraza kod Ljaojanga, on je u potpunosti izmenio metod, sazivajući ratni savet, na kome je tražio od raznih oficira da mu podnesu svoja mišljenja i predloge. I, kao i obično, snabdevanje u ruskoj vojsci bilo je slabo planirano i nije odgovaralo zahtevima.

Funkcija komandnog mesta nije ni izbliza odgovarala potrebama u sistemu komandovanja. Naprimer, kod Ljaojanga, štab armije je bio tako dezorganizovan da se priča kako je generalni kvartirmajstor Karkevič, u kritičnoj fazi bitke, galopirao kroz mandžurski kukuruz da

pronađe Kuropatkina, komandanta armije. Nepovoljan razvoj ruske ratne sreće u ratu sa Japanom ponovo je dao primere lošeg štabnog rada. Tako se još jednom pokazalo koliko je velika praznina postojala između teoriskog proučavanja i praktičnog izvršenja.

Pokušaj da se ojača štab

Opečeni porazom od Japanaca, ruski vojni rukovodioci pokušali su da poprave svoje nedostatke mnogobrojnim promenama u organizaciji. Prema pisanju Nikonova u *Velikoj sovjetskoj enciklopediji*, Rusi su posvetili veću pažnju nemačkoj štabnoj doktrini. Jedna od prvih promena, koja je jasno odrazila nemački uticaj, ogledala se u tome što je Generalštab oslobođen podređenog stava prema ministru rata i načinjen odgovornim samo caru. Međutim, sloboda Generalštaba od ministarske kontrole bila je kratkog veka. Godine 1908 ponovo je Generalštab došao pod nadležnost ministra rata. Ranije je već bilo napomenuto da je ruska doktrina, u svom razvoju od početka XIX veka, povukla razliku između glavnog ili vrhovnog štaba vojske, nazivanog glavnim štabom (*главный штаб*), i generalstabnog sistema kao celine, koji se nazivao generalnim štabom (*генеральный штаб*). Prema štabnim propisima od 1865 godine, razlika između ova dva organa postajala je iz dana u dan sve nejasnija. Po reformama od 1865 godine *glavni štab* je apsorbovao *generalni štab* da bi obrazovao jednu štabnu celinu pod ministrom rata.

Jedna važna izmena u odnosu na postojeće štabne propise bila je 1905 godine izdvajanje *generalnog štaba* iz glavnog štaba. Otada je *glavni štab* prestao da radi kao takav, jer je imao pod sobom samo tekuća personalna pitanja, rukovođenje kozačkim jedinicama i administracijom nekih provincija u Aziji. *Generalni štab*, opet generalštad u pravom smislu reči, sa svojim potčinjenim upravama generalnog kvartirmajstora, i dalje je obavljao, sa

malim izmenama, dužnosti štaba Vrhovne komande, kao što je ranije bilo napomenuto.

Nasuprot ovim i drugim promenama koje su nastupile posle Rusko-japanskog rata, ruska štabna doktrina je u suštini ostala ista u vreme izbijanja Prvog svetskog rata kakva je bila i nešto ranije, pre i za vreme godina posrstanja, 1904—1905.

Golovin u velikoj meri naglašava kako je ruski Generalštab propustio da izvuče pouku ne samo iz svojih grešaka u Rusko-japanskom ratu, nego čak i iz svojih posleratnih vojnih manevara. Kao primer on ističe činjenicu da je veliki kijevski manevr poslednji od takvih pre izbijanja rata 1914 bio vođen bez razmatranja problema službi snabdevanja ili komunikaciskih pravaca. Načelnik Generalštaba nije izdao nikakvu ocenu manevra iz 1914 godine. Prema tome, nije nikakvo čudo što se Golovin osećao u pravu kada je tvrdio da »oficiri Generalštaba nikada nisu imali pravilnu obuku ni u Štabnoj školi ni kasnije u službi — u tehnici upravljanja višim jedinicama.«

Revizija štabnih propisa u 1914 godini

Nedostatke, koji su se pokazali u Rusko-japanskom ratu, mogli su lako uvideti pojedinci, kao što je bio Golovin, ali je revizija štabnih propisa završena tek 1914 godine. Izbijanje rata sa Nemačkom nije pružilo vremena da se novi propisi isprobaju i, prema tome, »Pravilo o ratnoj administraciji trupa za vreme rata« od 1914 godine bilo je proglašeno zvaničnim, iako je otštampano samo kao projekt. Ono je, u borbama na Istočnom frontu, postalo štabni priručnik carske vojske, a posle oktobra 1917 godine upotrebila ga je i Crvena armija. Iako su ovi propisi uglavnom odgovarali ranijoj doktrini, oni su uveli izvesne izmene u organizaciji štaba. Štab generalnog kvartirmajstora i dalje je ostao kao prvi generalštab, i prema odeljku 114 novih propisa, sastojao se od sledećih otseka: operativnog, izviđačkog, opštег (koji se bavio prepiskom i ve-

zom, personalnim pitanjima generalštabnih oficira komande kao i sastavljanjem i objavljivanjem naređenja), cenzure i topografskog otseka. Dok su dužnosti opštег otseka odgovarale dužnostima ranijeg otseka za izveštaje, vredno je zapaziti novi naglasak na organizaciji veza, koja je obuhvatala ne samo normalne funkcije veza, već i neke dužnosti u pogledu prepiske. Ove zadnje funkcije bile su, naravno, nastavljanje dužnosti, u pogledu prepiske, ranijeg otseka za izveštaje. Međutim, cenzura je pretstavljala novi otsek.

»Načelnik snabdevanja« obavljao je mnoge logističke dužnosti, koje su ranijim propisima bile dodeljene načelniku vojnih komunikacija. »Načelnik snabdevanja«, kao i njegov prethodnik, bio je neposredno odgovoran načelniku štaba i nije pretstavljao deo štaba generalnog kvartir-majstora.

Kao ni ranija, ni ova pravila nisu predviđala nikakvu šemu organizacije za korpusne i diviziske štabove, tako da su oni radili po neutvrđenom obrascu. Ovo pravilo od 1914 godine pretstavljalo je poslednje štabne propise koje je objavio carski režim. Kasnije usvojeni od strane Crvene armije, ovi propisi su pretstavljali opipljivo sredstvo pomoći koga je štabna doktrina starog režima prodrla u revolucionarne vojne snage.

Ruska vojska u Prvom svetskom ratu

Iako bi čak i opšti pregled ruskih ratnih napora na Istočnom frontu u Prvom svetskom ratu izlazio van okvira ove knjige, postoje mnogobrojni vidovi ruskih ratnih napora koji se neposredno odnose na proučavanje ruske štabne prakse.

Kao i uvek, ruske ratne napore na Istočnom frontu odlikovalo je i ometalo veoma loše planiranje snabdevanja od strane viših štabova. Činjenica da nisu bile predviđene niti obezbedene poljske radionice za opravku topova pokazuje jedan od takvih administrativnih nedostataka. Snabdevanje artiljeriskom municijom bilo je stalno

nedovoljno. Dezorganizacija železnice bila je glavna teškoća, uprkos činjenici da je štab Vrhovne komande već mnogo ranije obrazovao posebnu upravu sa specijalnim zadatkom planiranja pravilnog korišćenja železnica. Golovin iznosi kako je, jednom prilikom, Generalštabu bilo potrebno četiri meseca da bi odgovorio na francusko traženje u pogledu broja ruskih gubitaka. Ali, čak ni to nije bilo tako loše kao kada su se, 1916 godine, dva posebna izveštaja o brojnom stanju vojske razlikovala za više od dva miliona.

Golovinovi uspešni napor

Iako je u Prvom svetskom ratu, kao i ranije, neefikasnost pretstavljava poznato obeležje štabne prakse, postojao je izvestan manji broj prosvećenih i praktičnih oficira koji su, kao Šarnhorst kod Jene, »znali šta bi trebalo da se učini«, ali nisu bili u stanju da spreče ono što je imalo da se dogodi. Golovin, naprimer, dok je bio načelnik štaba 7 armije, organizovao je štabnu školu u kojoj su izvesne grupe oficira pohađale šestonedeljne kurseve za vreme zime 1915—1916. Golovinove sposobnosti kao načelnika štaba, kao i njegovo isticanje efikasnog štabnog rada, umnogome su doprineli uspešnoj ofanzivi 7 armije, 1916 godine koja je slomila neprijateljski front u Galiciji, zarobila blizu 80.000 neprijateljskih vojnika i zaplenila veliku količinu oružja. Ova operacija, koju je Golovin planirao, a uglavnom i rukovodio njome, pokazuje kolika je bila snaga ruskih trupa kada su imale sposobno rukovodstvo. Međutim, u celini, ruski štabni rad bio je šaren, ponekada obasjan primerima efikasnog štabnog rada ali, to je bilo izuzetno.

Golovin navodi mnogobrojna borbena naređenja i direktive koje su izdali razni komandanti korpusa i armija na Istočnom frontu. Proučavanje tih naređenja i direktiva je zanimljivo pri upoređenju sa obrascem operativnog naređenja u vojsci SAD. Veliki deo naređenja sastavljen je po opšte ustanovljenom iznošenju izvesnog

broja tačaka. Ona su, što je prilično iznenađujuće, sa gledišta forme, veoma slična našem operaciskom naređenju od pet tačaka. Naređenje br. 118, koje je izdao 3 korpus 19 avgusta 1914, tipičan je primer naređenja koja navodi Golovin. Tačke naređenja nisu bile označene brojkama, već su sadržale obaveštenja po sledećem redu: prva tačka odnosila se na situaciju sopstvenih jedinica, a njoj je sledila tačka u kojoj su dati izvesni vrlo uopšteni podaci o nemačkoj aktivnosti. U sledećoj tački iznosio se zadatak korpusa, a u podtačkama bili su zadaci potčinjenih komandanata. Posle ovoga sledio je niz kratkih tačaka koje su se odnosile na prednje granice pretstraža, utvrđivanje položaja, raspored korpusne konjice i mesto komande korpusa. U skladu sa propisima koji su predviđali da važnija naređenja potpisuju komandanti, ono je nosilo potpis samo komandanta korpusa.

Ovo naređenje, kao što se vidi, imalo je gotovo istu formu kao i naše uobičajene operativne zapovesti. Glavna razlika — a ona je važna — ogledala se u tome što zapovest nije sadržala nijednu tačku, sličnu američkoj četvrtoj, koja se odnosi na snabdevanje i ostala administrativna pitanja. Nepostojanje generalštabnog otseka za snabdevanje još uvek se ispoljavalo u tome što se propustilo da se logistički planovi spoje sa operativnim.

XII

Nedostatak ruskog sistema snabdevanja neprekidno je slabio carsku vojsku, dok je udarac koji ju je pogodio kod Tanenberga samo ubrzao njeno raspadanje. Razbuktali plamen revolucije doprineo je dvostrukom ratnom puštošenju — od neprijatelja spolja i od revolucije u zemlji. Carska vlada bila je srušena, Kerenski je oklevao i pao, a vlast je prešla na crvene zastave Lenjina, Trockog i Staljina.

Postoji veliki broj knjiga priznatih pisaca kao što su Vajt, Valenberg, Berčin sa Ben Horinom i Koul, u kojima je jasno opisana ruska vojna istorija od sloma Istočnog

fronta do konačnog učvršćenja nove vlasti. Ove knjige iznose u znatnim pojedinostima operacije građanskog rata, kao i tendenciju vojne politike posle izbijanja revolucije, a nijedna od njih ne govori potpuno i posebno o tome šta se desilo sa ruskim štabnim sistemom posle pada carske vlade. Prema tome, svaki pregled istorije ruskog štaba, počev od završetka Prvog svetskog rata, mora se zasnovati na fragmentarnim obaveštenjima iz mnogobrojnih izvora.

Štabna organizacija Crvene armije

Iako su Sovjeti težili fanatičnim žarom da izbrišu svaki trag monarchističkih vojnih ustanova, neizbežni zahtevi vojnih operacija prisilili su crvene vođe da svoj štabni sistem zasnuju na sistemu carske vojske. Ova protivrečnost teorije i prakse umnogome je posledica toga što se revolucionarnim snagama pridružio veliki broj carskih oficira, među kojima je bilo mnogo sa generalštabnom spremom. Očigledno je da su mnogi od ovih oficira koji su služili pod crvenom zastavom smatrali sebe više vojnim stručnjacima nego revolucionarima, a svoj postupak su opravdavali činjenicom da su služili ruskoj vladu.

Na kraju je ovaj priliv ranijih carskih oficira sovjetskim armijama uzeo takve razmere da je postao predmet rasprave između Staljina i Trockog, komesara rata. Trocki je realno ocenio da uspeh revolucionarne armije zavisi od sposobnih i kvalifikovanih oficira svih stepena. Rukovođen time, on je rado primio, pa čak i tražio ranije carske oficire. Staljin je o ovome obavestio Lenjina, a Lenjin je postavio Trockom pitanje u vezi sa bivšim carskim oficirima na komandnim položajima u jedinicama Crvene armije. Pošto se bojao takve politike, kaže se da je Lenjin ispitivao mogućnost »da ih sve otpusti«. Na ovo je Trocki istakao krajnju nemogućnost takve drastične akcije, iznosеći da u Crvenoj armiji ima više od 30.000 bivših carskih oficira. Međutim, Valenberg tvrdi da je u avgustu 1920

Crvena armija imala 48.409 oficira čina poručnika i na više. Ovaj broj nije obuhvatao 13.949 lekara i veterinara.

Treba primetiti da je Staljin, koji je bio nepoverljiv za vreme revolucije prema bivšim carskim oficirima, u prvim danima Drugog svetskog rata izabrao za načelnika Generalštaba bivšeg carskog oficira, Šapošnjikova. Na taj način, da je Staljin imao uspeha u svojim naporima da isključi bivše carske oficire, on ne bi bio u stanju da se za vreme nacističke agresije posluži sposobnim savetnikom, maršalom Šapošnjikovom.

Prema tome, čak i u njenom začetku, Crvenom armijom su rukovodili u iznenađujuće velikoj meri bivši carski oficiri. Ta grupa carskih oficira uslovila je da ne dođe do prekidanja niti vojne misli i metoda između armija starog i novog režima, ulivajući u sovjetske vojne snage doktrinu i ustanove carske vojske. Prema tome, bilo je potpuno prirodno da će štabni sistem, sa kojim je bio upoznat znatan broj bivših carskih oficira, biti korišćen kad oni preuzmu razne funkcije rukovođenja novom armijom. Broj carskih generalštabnih oficira koji su se pridružili Crvenoj armiji bio je veliki pa je, možda, dostizao i više od polovine brojnog stanja generalštabnog kora na početku Revolucije.

Činjenicu da je Vrhovna komanda Crvene armije uviđela potrebu za izvežbanim vrhovnim vojnim rukovodstvom, iznosi *Velika sovjetska enciklopedija*, u kojoj se tvrdi da su glavni organi Generalštaba produžili sa radom čak i posle Oktobarske revolucije (1917).

Bivši carski oficiri dobijaju visoke položaje

Neki od carskih generalštabnih oficira koji su stupili u Crvenu armiju ubrzo su dostigli visoke položaje i odrigli veliku ulogu u stvaranju nove vojske. Pukovnik S. Kamenjev se među prvima pridružio revolucionarnim snagama i 1919 godine naimenovan je za vrhovnog komandanta svih oružanih snaga Sovjeta. Kasnije je služio kao inspektor Crvene armije i kao načelnik Generalštaba.

Od ostalih štabnih oficira bili su: Vasetis, koji je postao nastavnik u Generalštabnoj ratnoj akademiji 1919 godine; Kork, bivši diplomirani slušalač Nikolajevske akademije koji je kasnije postao načelnik Ratne akademije Crvene armije; i Šapošnjikov koji je, kao što je pomenuto, postao načelnik Generalštaba za vreme prvih godina Drugog svetskog rata tako da je skoro bio Staljinov vojni savetnik. Staljinov vojni savetnik A. A. Svečin, bivši general-major carskog Generalštaba, bio je takođe uticajan bivši carski oficir. Svečin je postao dominantna figura u hijerarhiji Crvene armije, postavši načelnik Sovjetskog sveruskog Vrhovnog štaba (neposredni sledbenik carskog Generalštaba), a kasnije je bio počastovan naimenovanjem za načelnika katedre vojne istorije u Ratnoj školi.

Na stranu činjenica da je široko korišćenje bivših carskih oficira imalo važan opšti uticaj na prenošenje stare ruske vojne misli i metoda u sve delove Crvene armije, skoro neverovatno visoki položaji na koje su ovi raniji carski generalštabni oficiri došli u sovjetskoj Vrhovnoj komandi je od posebne važnosti pri pokušaju da se odredi pravac štabne misli za vreme istoriski isprepletenih godina Revolucije. Neposredni i kritični zahtevi ogromnih sukoba koji su ugrožavali revolucionarne snage nisu pružali vreme za pripremu nove štabne doktrine. Prema tome, carska štabna pravila bila su u opštoj upotrebi u Crvenoj armiji. Poslednja pravila ove vrste, treba se potsetiti, bila su iz 1914 godine, a ona nisu obuhvatala nikakva značajnija otstupanja od ranije doktrine.

Da su rukovodioci Crvene armije čak i želeli da odbacu staru i relativno dobru štabnu doktrinu i zamene je nečim novim, bila bi to samo prazna nada, jer nije postojala nikakva druga štabna teorija i metod na koji bi se oslonili. Fedotov Vajt, u svojoj knjizi *Uspon Crvene armije (Growth of the Red Army)*, ukazuje na sovjetsku zavisnost od carske doktrine, iznoseći u tom smislu da su »stara carska ratna pravila nesumnjivo prestatvljala moćan uticaj« u uobličavanju misli velikog broja komandanta Crvene armije.

Škole Crvene armije

Međutim, znanje bivših carskih oficira na komandnim položajima u Crvenoj armiji nije bilo jedina stvar koja je doprinela da se misao revolucionarnih vojnih snaga razvija u skladu sa tradicionalnom ruskom doktrinom. Trockom, kao komesaru rata, nije trebalo mnogo vremena da sagleda da nijedna vojska — pa čak ni Crvena armija — ne bi mogla postojati bez vojnički dobro obrazovanih kadrova. Ustvari, problem vojnog obrazovanja bio je uočen kao jedan od važnijih činilaca u stvaranju sile koja bi bila u stanju da obezbedi uspeh Revolucije pa je zato dekretom od 14 novembra 1917 ustanovljen položaj glavnog komesara ustanova za vojno obrazovanje. Iako je ova funkcija bila proizvod revolucionarne vlade, ona je gotovo u potpunosti zavisila od vojnog školskog sistema carske vojske. Prema Vajtu, komesar je nasledio ne samo zgrade i materijal škole starog režima, već i nastavničko osoblje. Ovi nastavnici očigledno nisu uviđali potrebu da izmene svoje nastavne metode ili predmete samo zato što su bili pod drugom vladom i, uprkos direktivi Uprave za vojno obrazovanje od 1918 godine da modernizuju nastavu, oni su i dalje težili da nastave proučavanje istih predmeta koje su predavali dok su bili u carskoj vojsci.

Koliku je važnost poklanjala školovanju Crvena armija pokazuje činjenica da je za oko 13 meseci posle pojave glavnog komesara za vojno obrazovanje pod njegovom kontrolom bilo 105 vojnih škola. Tako je sistem obrazovanja starog režima postao značajan činilac u prelivanju doktrine i procedure stare vojske u sovjetsku vojnu organizaciju. U prvim godinama novog režima rasplamsala se u Crvenoj armiji oštra borba po pitanju stvaranja nove i revolucionarne ratne doktrine koja bi odgovarala dinamičnom karakteru proleterske revolucije. Trocki je u ovoj veoma uzbudljivoj raspravi čvrsto zastupao klasičnu vojnu misao. Interesantno je, sa gledišta istorije štaba, da nema nikakvog znaka, ni u Valenbergovoj ni u Vajtovoj podbrobnoj studiji o sukobu oko doktrine, da je u ovoj

raspravi bilo obuhvaćeno pitanje štabnog sistema nasleđenog iz carske vojske.

Već smo naglasili da su pojedini vrhovni organi starog Generalštaba produžili da rade i posle Oktobarske revolucije. Ovi bivši carski generalstabni organi zauzimali su znatan broj mesta u starom Ministarstvu rata, koje se preimenovalo u Narodni komesarijat za vojne poslove. Komesarijat se prvenstveno bavio upravom nad osobljem stare vojske i materijalom koji je postao deo sovjetske vojne organizacije. U okviru starog Ministarstva rata ustavljen je u decembru 1917 Sveruski kolegijum za organizovanje radničke i seljačke Crvene armije. Ovaj organ, čije funkcije nisu jasne i svakako se ne mogu izvući iz naziva, zamenjen je Sveruskim vrhovnim štabom, ustavljenim 8. maja 1918 koji je, prema Berčinu i Ben Horinu, pretstavljaо začetak generalštaba Crvene armije. Njihovo mišljenje je potvrđeno u *Velikoj sovjetskoj enciklopediji*. Svečin, bivši carski generalstabni oficir, postao je načelnik ovog Vrhovnog štaba.

Korišćenje temelja carske vojske

Mada je Trocki izišao kao pobednik iz diskusije koja se odnosila na postavljanje bivših carskih oficira na viške komandne i štabne položaje u Crvenoj armiji, sovjetskom rukovodstvu je bila jasna paradoksalna situacija koja proizilazi iz ovakve politike. Zato je početkom 1919. godine Centralni komitet Partije odredio Mehonošina, prvrženog člana Partije, da ispita staru organizaciju Ministarstva rata koja je nastavila rad pod novim režimom. Mehonošin je ubrzo uvideo obim u kome je carska doktrina i organizacija prodrla u Crvenu armiju i, kako kažu, rekao Lenjinu: »Ova mašina se ne može prepraviti. Izgleda da će ona pre izmeniti nas, no mi nju.« On je preporučio da se iskoristi sve što je bilo od vrednosti u najvišoj štabnoj organizaciji carske vojske. Događaji koji su uskoro naišli ubedljivo su pokazali tačnost Mehonošino-

vljevog proročanstva, pošto su bivši carski generalštabni oficiri, koji su dostigli visoke položaje u Crvenoj armiji, zbilja ostvarili ustanove i metode svojih prethodnika.

XIII

Vojni komesar

Iako su bivši carski oficiri rado primani u Crvenu armiju, sovjetski rukovodioci su se ipak bojali da bi oni mogli pokušati protivrevolucionarnu delatnost. Ovaj paradox da su carski oficiri rukovodili sovjetskim vojnim snagama doveo je do još jedne neskladnosti — vojnog komesara. Svako proučavanje tadašnje ruske vojne organizacije, a naročito komandne i štabne procedure, dovodi ranije ili kasnije do sudara sa jedinstvenim i u vojnom pogledu nelogičnim sistemom komesara Crvene armije. Mada su komunisti u znatnoj meri prihvatali komandnu i štabnu doktrinu carske vojske, oni su joj dodali i komesare. Na taj način su stvorili sistem koji je dugo dovodio u zabunu zapadne vojne teoretičare. Štaviše, sasvim je očigledno da je komesarski sistem bio izvor zbrke i za Ruse.

Komesari su upočetku imali da otkrivaju i sprečavaju bilo kakvu protivrevolucionarnu delatnost bivših carskih oficira. Na osnovu postojećih dokumenata teško je odrediti tačan datum kada su komesari prvi put uvedeni. Međutim, kako Vajt ističe, iz zvaničnih sovjetskih publikacija vidi se da su se vojni komesari pojavili već u prvim mesecima posle rođenja Crvene armije. Naređenje narodnog komesara za rat datirano 6 aprila 1918 pretstavljalо je prvu direktivu, objavljenу od strane centralne sovjetske vlasti, koja se odnosila na određivanje položaja i dužnosti vojnih komesara.

Ovom direktivom naređeno je da komesari imaju obezbediti da vojska »ne postane posebno telо u odnosu na celokupni sovjetski sistem i da vojska ne postane žarište zavera ili oruđa protiv radnika i seljaka.« U njoj je,

zatim, podvučeno da komesari imaju brižljivo pratiti sve delatnosti »vojnih stručnjaka« (izraz koji se kao ublažavajući oblik primenjivao na bivše carske oficire). Sledeći delovi direktive davali su komesaru mnogo šira ovlašćenja tako da on nije bio samo starateljski organ. Oni su predviđali da komesar i komandant zajednički primaju celokupnu službenu poštu i, što je bilo naročito važno, komesar je premapotpisivao sva naređenja. Premapotpis komesara operativnih naređenja značio je potvrdu da se iza naređenja ne krije nikakav protivrevolucionaran cilj. Pored premapotpisivanja naređenja, komesar je odgovoran za ekspeditivnije izvršenje naređenja.

Oni koji su sastavili ovu prvu direktivu o položaju i dužnostima vojnih komesara morali su uvideti da su stvorili organ nelogičan u vojnem pogledu, pošto je očigledno da je učinjen niz pokušaja da se povuče razgranična linija između dužnosti komandanta i njegovog komesara. Ali, bez obzira na to što su se sovjetski rukovodioci naprezali da objasne kako je komandant odgovoran samo za odlučivanje o čisto vojnim problemima, da bi se tako izbegao sukob komesara i komandanta pri komandovanju, praktičan rezultat bio je da je komesar, zbog same prirode svojih dužnosti, jednovremeno postao i dvojnik komandanta i štabni oficir. Komesar, čiji je potpis bio neophodan da bi bilo kakvo naređenje postalo važeće, i koji je odgovarao za izvršenje tog naređenja, bio je, i pored suprotnosti u stručnoj terminologiji, de facto partner u izvršenju komandnih dužnosti.

Komesarov položaj kao dvojnika komandanta i štabnog oficira bio je sve više naglašavan u daljem periodu. Linija razgraničenja između komandantovih operativnih odgovornosti i nagoveštene neoperativne vlasti komesara, koju je pokušala da povuče direktiva od aprila 1918, ubrzo je postala maglovita. U jesen 1918 godine Trocki je u jednom pismu tvrdio da komesaru nije zabranjeno da se meša u komandantove nadležnosti.

U julu 1919, Trocki je dalje objasnio status komesara iako se nije računalo da takav organ zameni komandanta ili rukovodioca službom snabdevanja, da je »on pozvan

da ih *dopuni...* neposrednom inicijativom, neposrednim stvaralačkim naporom, ruku pod ruku sa komandantom ili rukovodiocem službe snabdevanja». Dvojna komanda i štabni položaj komesara još više su podvučeni od strane Osmog kongresa Komunističke partije u martu 1919 kada je snabdevanje postalo dužnost i komandanata i komesara. Opet je, u izvesnom smislu, izgleda zaboravljeno da između taktike i snabdevanja postoji neraskidiva veza. Tako je, tada kao i pod carem, ruska komanda i štabna doktrina propustila da ostvari združivanje logističkog i operativnog planiranja.

Kao što se moglo očekivati, u snabdevanju Crvene armije nije bilo nikakvog vidljivog poboljšanja, što je posledica preuzimanja zajedničkog rukovođenja ovom funkcijom od strane komesara. Sa malim izuzecima, borbene jedinice su se i dalje snabdevale na licu mesta. Čak 1927 godine dnevna norma kalorija crvenoarmejaca bila je još uvek ispod norme u zadnjim danima carske vojske. Neefikasnost snabdevanja ostala je hronična teškoća russkih vojnih snaga, bilo carskih ili sovjetskih.

Uloga komesara u sovjetskoj komandi i štabu

Podrobno razmatranje položaja i dužnosti komesara, kao organa Crvene armije, nije svrha ove studije, pošto nas naročito interesuje uloga komesara u sovjetskoj komandnoj i štabnoj doktrini. Za naš cilj biće dovoljno da uvidimo da su se 1919 godine komesari snažno ukorenili ne samo kao politički organi vojske, već i kao partneri u komandovanju. Ovlašćeni, pored ostalog, za zajedničko rukovodstvo po pitanjima snabdevanja, oni su predstavljali neuobičajen ali pri svem tom moćni dodatak štabu, kakav nije ranije postojao pod carskom vojskom. Uprkos česte promene uloga komesara, ova grupa političko-vojnih oficira starala se da zadrži neokrnjenom suštinu svoje nadležnosti kakva je bila 1919 godine. Doista, dekret od 15 avgusta 1937 koji se odnosio na položaj vojnih komesara, sadržao je umnogome ponavljanje nadležnosti koja

im je bila data skoro dvadeset godina pre toga. Status dvojnog komandovanja komandanta i komesara i dalje se nastavio komesarovim premapotpisivanjem svih naređenja. Isto tako, komesar je još uvek tesno povezan sa snabdevanjem jedinice.

Posle ne previše upečatljivog prikaza ruske vojne sposobnosti u ratu protiv Finske, komesari su, kao vojni organi, stvarno ukinuti dekretom od 12 avgusta 1940. Međutim, njihovo prividno otsustvo iz sovjetskih vojnih snaga nije dugo trajalo, pošto se sistem sa žurbom ponovo uveo posle Hitlerovog napada na SSSR.

Ponovno uvođenje komesara došlo je kao posledica sovjetskih neuspeha u početnim ratnim operacijama (1941—1942). Očevидно je sovjetska Vrhovna komanda osetila potrebu za komesarima da bi se sprečilo dalje opadanje morala i discipline. Iako ponovo ustanovljeni očevидno u neoperativne svrhe, u strogom značenju ove reči, komesarima je opet stavljeno u dužnost da premapotpisuju sva naređenja, što ustvari znači da su još uvek imali prava da stave svoj veto na komandantove planove. Pošto su bili u stanju da kažu šta *ne bi trebalo* učiniti, oni su ustvari imali pravo da kažu šta *bi trebalo* učiniti. Sa gledišta prakse, oni su još uvek uživali umnogome ono što je vredelo kao status dvojnog komandovanja.

Kako je Crvena armija i dalje trpela poraze, sovjetski rukovodioci su, u oktobru 1942 — očigledno uviđajući potrebu da se vojnim komandantima podigne autoritet — naredili, po treći put, da se ukinе sistem komesara. Kao i u svakoj ranijoj prilici, kada je ovakva mera bila naređena, komesari su izgubili funkcije zajedničkog komandovanja i postali pomoćnici komandanta za politička pitanja. U isto vreme, kada se prepostavljalo da će izgubiti svoj čisto vojni autoritet, komesari su dobili vojne činove.

Dodeljivanjem komesarima vojnih činova postignuta su dva cilja: očevidni problemi koji su proizilazili iz ranijeg statusa komesara kao partnera u komandovanju bili su ukinuti, a u isto vreme kontrola Partije nad oružanim snagama nije bila umanjena. Po novoj politici, poverlji-

vim članovima Partije mogli su se dodeliti visoki vojni činovi i jednostavnim određivanjem takvih pojedinaca na ključne položaje bila je obezbeđena kontrola Partije nad oružanim snagama.

I pored dekreta od oktobra 1942 teško je poverovati da su se komesari, kao politički oficiri, potpuno odrekli uticaja koji su ranije imali nad komandantovim komandnim funkcijama. ili, pak, da su prestali, sa političkog stacioništa, da vrše snažan uticaj na rad štabova.

XIV

Nemački uticaj na Crvenu armiju

Posle Građanskog rata sovjetski vojni štab i dalje je koristio osnovne oblike starih carskih štabova, u kojima su učinjene važne promene. Carska štabna doktrina zadržala se iznenađujuće dugo s obzirom na to da je tek 1926 godine učinjen veći napor da se pripremi Opšta ratna služba Crvene armije. Kao komesar rata, Vorošilov je odredio jednu komisiju, koju su sačinjavali Tuhačevski, Jakir, Borević, Bliher, Ajdeman i Primakov, da napiše novu Ratnu službu za čiju je izradu bilo potrebno dve godine. Možda je interesantno primetiti da su članovi ove grupe, koji su obavili tako važan zadatak za Crvenu armiju, svi — osim Blihera — bili osuđeni i pogubljeni juna 1937. Bliherova sudbina izgleda da se razlikovala samo u tome što je on posebno uklonjen i to na način koji je bio manje publikovan.

U celini, sovjetska vojna doktrina od 1922 do 1935 godine ustvari je produžila svoje tradicionalno usklađivanje sa nemačkom vojnom teorijom. 1922 godine fon Sekt, uspešno izigravajući Versaljski ugovor, sklopio je ugovor sa Trockim, po kome je Nemačka imala da uputi vojne instruktore Crvenoj armiji. Za uzvrat, Nemačka je imala pravo da koristi sovjetsku teritoriju za tenkovsku, vazduhoplovnu, artiljerisku i drugu ilegalnu vojnu obuku. Nemačko starateljstvo nad Crvenom armijom proširilo se

i na obuku viših oficira. Važnost ovog dela ugovora može se videti iz činjenice da su, prema Berčinu i Ben Horinu, »grupe od po 100 viših oficira Crvene armije bile upućivane svake godine u Berlin radi vojne obuke«. Praktično, čitav sastav Vrhovne komande Crvene armije uzeo je učešća u ovom programu obrazovanja. Nemačko-sovjetska vojna saradnja nastavljena je sve dok Hitler nije postao kancelar Rajha, kada je Vorošilov zatražio ukidanje ugovora od 1922 godine. Godine 1935 odnosi su bili konačno prekinuti. Posmatran naročito u pogledu uticaja na razvoj sovjetskog štaba, ovaj period vojne saradnje doveo je veliki deo komandnog sastava Crvene armije u blizak dođir sa nemačkom generalštabnom doktrinom posle Prvog svetskog rata. Što je veoma značajno, u ovom periodu su i nemačka i sovjetska štabna doktrina i dalje zadržale položaj generalnog kvartirmajstora u ratnim štabovima.

Ratna služba Crvene armije od 1936 godine

Ratna služba Crvene armije od 1936 godine odraz je sovjetske ratne doktrine pre Drugog svetskog rata. Deo Ratne službe koji se odnosio na štabove, zajedno sa doktrinom propisanom privremenim štabnim pravilima, ispoljio je izvesno otstupanje od štabne organizacije iz prvih dana Crvene armije. Međutim, izvršene promene nisu ukazivale da je ranija štabna struktura napuštena. Prema N. Švarcu, kako je pisao u časopisu *Военная мысль* od septembra 1938, štab armije sastojao se od sledećih otseka: operativnog, izviđačkog, organizacijskog i otseka veze (koji je obavljao mnoge dužnosti i u smislu prepiske). Pozadinske službe, koje očevidno nisu bile deo pravog štaba, pretstavljalje su glavni organ za logističko planiranje. Ovome se, naravno, moraju dodati načelnici raznih rodova vojske koji su obavljali dužnosti, unekoliko slične dužnostima naših oficira specijalnog štaba.

Ova organizacija, u predvečerje Drugog svetskog rata, odražavala je sledeće izmene u odnosu na raniju doktrinu: položaj generalnog kvartimajstora bio je ukinut,

a štabom je neposredno rukovodio načelnik štaba; dodat je organizacijski otsek; otsek za vezu i dalje je obavljao mnoge funkcije koje je imao raniji otsek za izveštaje; načelnik pozadinskih službi, sa logističkim dužnostima koje se uglavnom mogu uporediti sa dužnostima ranijeg načelnika komunikacija, bio je u mnogo tešnjoj vezi sa pravim štabom — napredak koji je omogućen ukidanjem položaja generalnog kvartirmajstora. Treba se potsetiti da po ranoj doktrini načelnik vojnih komunikacija nije bio član štaba generalnog kvartirmajstora, već je podnosio izveštaje neposredno načelniku štaba. Švarc nije jasan u pogledu položaja ranijeg topografskog otseka. Međutim, nije sigurno da je bio potpuno ukinut, pošto je, kao što ćemo ubrzo primetiti, kasnija štabna doktrina Crvene armije predviđala topografski otsek. Prema tome, može se reći da se osnovna razlika između štabne organizacije pre početka Drugog svetskog rata i štabne organizacije kasnijeg carskog, odnosno ranog sovjetskog perioda, sastojala u tome što je ukinut položaj generalnog kvartirmajstora i time uspostavljena neposrednija veza štaba sa načelnikom štaba kao i pozadinskih službi sa štabom. Izgleda da je ovakva promena pretstavljala logičan napredak. Međutim, osnovni oblik starog štabnog sistema ostao je i dalje jasno uočljiv.

Istovremeno sa ovim poboljšanjem štaba pre Drugog svetskog rata učinjeno je mnogo i u obaveštajnoj službi. Ovaj potez svakako odražava napredak u štabnoj misli, pošto obaveštajna služba nikada nije bila jaka strana niti u carskim, niti, pak, u štabovima Crvene armije. S. Zinovjev, u časopisu *Военная мысль*, piše o obaveštajnoj službi divizije. Prema ovom članku, diviziskom obaveštajnom službom (izviđačkim otsekom) rukovodio je načelnik otseka koji je imao sledeće dužnosti: sastavljanje plana izviđanja; određivanje izviđačkih zadataka potčinjenim organima (ako ih ne odredi lično načelnik štaba); pripremu i prosleđivanje zahteva za izviđanje iz vazduha; pripremu i održavanje radne karte; nadzor nad prikupljanjem i analizom podataka o neprijatelju; podnošenje obaveštajnih podataka načelniku štaba i komandantu; upući-

vanje podataka o neprijatelju: korpusu, susedima i nižim jedinicama.

Ono što bi trebalo uočiti kod obaveštajne službe Crvene armije je to što je ona, suprotno našoj štabnoj doktrini, bila podeljena između načelnika obaveštajnog otseka i političkog oficira jedinice (komesara). Načelniku obaveštajnog otseka stavljene su u dužnost funkcije obaveštajne službe više spoljnog karaktera, koji se na prvom mestu odnose na neprijatelja a politički oficir bio je odgovoran više za ono, što mi smatramo kontraobaveštajnom službom. Imajući ovo u vidu, lakše je shvatiti zašto su Sovjeti, da bi istakli ovu razliku, upotrebili izraz »izviđačka služba« za štabnu delatnost koja se odnosi na dobavljanje podataka o neprijatelju.

Stavka

Reorganizacijom od 1946 godine bila je ustanovljena *Stavka* ili Štab vrhovnog komandanta. Ona je obuhvatala 30 do 40 ključnih rukovodilaca iz kopnene vojske (ova uključuje i elemente avijacije) i mornarice, koji su obavljali dužnosti *Stavke*, pored svojih redovnih dužnosti. Kao savetodavni štab vrhovnog komandanta, ona je radila na krupnim strategiskim planovima. Da bi mogla planirati, *Stavki* je dat jedan mali sekretarijat. Za podrobitno operativno planiranje, koje je proizilazilo iz *Stavkinih* krupnih planova, bio je odgovoran Generalštab Crvene armije.

Pre ove reorganizacije, Generalštab je bio zakonom potčinjen Narodnom komesariju za odbranu. Prema tome, jedan od osnovnih rezultata reorganizacije bio je da je Generalštab izvučen ispod neposredne kontrole Komesarijata za odbranu i stavljhen pod vrhovnog komandanta i njegovu *Stavku*. U ovakovom položaju, Generalštab Crvene armije bio je odgovoran za detaljno pripremanje *Stavkinih* direktiva. Ovakvo planiranje zahtevalo je da Generalštab sarađuje, kao organ *Stavke*, sa ostalim delovima koji su još uvek bili pod Komesarijatom za odbranu, kao i da donosi neophodne uzgredne odluke. Kada bi Ge-

neralstab Crvene armije završio sa izradom operativnih planova, vrhovni komandant bi ih odobravao i kao svoja naređenja upućivao komandantima na izvršenje.

Sovjetska oskudica u kvalifikovanim visokim komandanima i štabnim oficirima za vreme rata dovela je do stvaranja jedne centralne grupe komandnog i štabnog osoblja pod neposrednim rukovodstvom *Stavke*. Ova je služila kao »leteća grupa« od koje su se obrazovale komandne i štabne grupe koje je *Stavka* određivala za rukovođenje većim operacijama. Ovakva grupa često bi se sastojala od dvojice do šestorice oficira visokog čina, kojima je obično rukovodio maršal. Po naređenju *Stavke* ova grupa bi se upućivala u komande fronta radi kontrole rukovođenja nekom operacijom. Ovaj sistem putujućih komandnih i štabnih grupa nije bio ograničen samo na više komande, već se, sa manjim izmenama, široko koristio za vreme Drugog svetskog rata u čitavoj Crvenoj armiji. Na komandnim stepenima nižim od onih koje je *Stavka* neposredno nadgledala pomoću svog osoblja leteće grupe, sistem se u ublažavajućoj formi nazivao »komandnom vezom«.

Potreba za primenom ovakvog sistema »prokonzulskih« komandanata i štabnog osoblja kako na višim tako i na nižim stepenima, jasno je pokazala potpuni nedostatak sposobnih štabnih oficira.

Mada očigledno potčinjen *Stavki*, Generalstab Crvene armije je bio u veoma bliskom odnosu prema njoj, kao njen funkcionalni deo. Pošto je imao zadatak pripreme planova za izvođenje odluka *Stavke*. Generalstab Crvene armije je samim tim izvršavao vlast srazmernu sa takvim zadatkom. Narastanjem autoriteta, usled njegove veze sa *Stavkom*, Generalstab se uzdigao na položaj sa koga je dominirao raznim drugim elementima oružanih snaga. Sa manjim izmenama ranije organizacije Generalštaba Crvene armije, ustvari je završeno preuzimanje svoga novog položaja od strane Generalštaba oružanih snaga. Ali, što je čak od većeg značaja, izvršene su manje promene u osoblju na taj način što su oficiri kopnenih snaga određeni za rukovođenje oružanim snagama.

Reorganizacija Vrhovne komande

Vrhovna komanda je u proleće 1946 godine pretrpela reorganizaciju što je, umnogome, rezultat iskustva iz Drugog svetskog rata. Do tog vremena kopnenom vojskom je upravljao Narodni komesarijat odbrane, a mornaricom Narodni komesarijat mornarice. Rezultat ove reorganizacije bio je stvaranje centralizovane vrhovne uprave nad oružanim snagama. Centralizacija uprave oružanih snaga s druge strane, predstavljala je, uglavnom, zakonsko priznanje centralizacije vojne vlasti koje je *de facto* izvršeno za vreme rata.

Značaj promene statusa Generalštaba Crvene armije možemo bolje shvatiti ako imamo u vidu da Generalstab Crvene armije zauzima u sovjetskim oružanim snagama položaj uglavnom sličan američkom Zajedničkom odboru načelnika generalštabova. Na taj način, Generalstab Crvene armije bio je u stanju da dominira sovjetskim oružanim snagama. Ovo je bio razvoj koji se, kada se posmatra iz istoriske perspektive, mogao otkriti samo uzimanjem u obzir situacije u ratu, kada je Generalstab Crvene armije dobio ulogu *Stavkinog* organa za planiranje, a *Stavka* je predstavljala preteču Generalštaba oružanih snaga. Kada je već jednom štab Crvene armije dobio takvu moć i takav položaj, bilo bi u suprotnosti sa istoriskim presedanom i ljudskom prirodom da posle rata dobrovoljno napusti svoj položaj. Umesto toga, izgleda da je Generalstab asimilirao *Stavku*, svoj prethodni pretpostavljeni organ.

Ovakva težnja ka progresivnom zadobijanju moći od strane vrhovnog ili nacionalnog generalštaba u Sjedinjenim Državama bila je sprečena time što za vreme poslednjeg rata nijedan štabni organ nije bio određen kao »odabрано oruђе« za sprovođenje direktiva Zajedničkog odbora načelnika generalštabova. Prema tome, svaki generalstab vidi oružanih snaga ostao je u odgovarajućem podređenom položaju prema Zajedničkom odboru načelnika generalštabova.

Iako je Zajednički štab, ustanovljen Zakonom o nacionalnoj bezbednosti od 1947 godine organ Zajedničkog odbora načelnika generalštabova, njemu nije data izvršna vlast niti je postojala namera da mu se dodeli komandni autoritet. Pri svem tom, važno je uvideti da je u Kongresu postojala dovoljna bojazan, te je pretdsednik odbora Doma C. E. Hofman, koji je razmatrao Zakon o bezbednosti, u svojim napomenama uz izveštaj odbora, upozoravao: »Ubuduće mora se obratiti velika pažnja na Zajednički štab, kako bi se sprečio njegov eventualni razvoj u nacionalni generalstab.« Izgledalo je da pretdsednik odbora nije želeo da se ugledamo na Sovjete ili Nemce.

Bilo to sa namerom ili ne, činjenica je da je Generalštab Crvene armije postao *glavni* štab sovjetskih oružanih snaga. Tako je opet, u pravom smislu reči, sovjetski vojni razvoj sledio nemački, ostvarujući dominaciju kopnenih snaga nad nacionalnim oružanim snagama pomoću nacionalnog generalstaba. I, kao i kod Nemaca, sovjetski ratni napor je trpeo zbog isticanja suvozemnih snaga.

XV

Sve do otprilike sredine novembra 1948 načelnik Generalštaba oružanih snaga bio je maršal Aleksandar Vasiljevski. On je bio štićenik svog prethodnika, Šapošnjikova, koji je prethodno ubedio Staljina da naimenuje Vasiljevskog, iako je ovaj bio prilično nisko na starešinskoj ranglisti. Smatra se da je Vasiljevski, kao čovek sa priznatim kvalitetima, dok je bio načelnik Generalštaba, ispoljavao snažniji uticaj na sovjetske oružane snage nego i sam ministar. U martu 1949, Vasiljevski je bio postavljen na mesto ministra, smenjujući maršala Bulganjina, koji je dugo uživao ugled pouzdanog partiskog istražitelja neispravnosti. Dok je bio ministar, Bulganjin je imao čin maršala, što pretstavlja lep primer kako je Partija kontrolisala vojsku, postavljajući pouzdane komuniste na ključne vojne položaje.

Lična sposobnost i prestiž Vasiljevskog mnogo su do prineli učvršćenju moći Generalštaba oružanih snaga, čiji je načelnik on bio. U novembru 1948 zamenio ga je relativno mladi general Štemenko.

Sadašnja organizacija Generalštaba

(Vidi šemu na strani 301—302)

Što se tiče organizacije Generalštaba oružanih snaga, podaci kojima raspolažemo pokazuju da Generalstab sačinjavaju sledeća odeljenja: glavna operativna uprava, glavna obaveštajna uprava, organizacijska uprava, mobilizacijska uprava, uprava veza, uprava utvrđenih rejona, topografska uprava i istoriska uprava. (Napomena: pri prevođenju sa ruskog, reč odeljenje se u ovom smislu može zameniti i izrazom uprava.)

Glavna operativna uprava je najstariji štabni organ Generalštaba oružanih snaga: njen načelnik je zamenik načelnika Generalštaba oružanih snaga. Opet se može primetiti kako ruska odnosno sovjetska doktrina verno sledi nemačku štabnu misao, stavljajući glavni akcent na operativnu funkciju. Treba se potsetiti da je takav postupak u suprotnosti sa francuskom i kasnijom doktrinom Sjedinjenih Država, koje smatraju načelnike obaveštajne, personalne, operativne i logističke (pozadinske) službe ravнопravnim. Glavnoj operativnoj upravi pridati su oficiri za vezu iz raznih rodova i službi kao i iz kopnenih, pomorskih i vazdušnih snaga. Isto tako i pozadinske službe pretstavljaju ljudstvo za vezu. Ovo zadnje pretstavništvo izgleda da je značilo pokušaj da se bar delimično reši dugotrajni problem poboljšanja logističkog (pozadinskog) i operativnog planiranja.

Glavna obaveštajna uprava pretstavlja centralni obaveštajni organ oružanih snaga i obavlja mnoge funkcije za koje su u sistemu Sjedinjenih Država odgovorne tri službe.

Organizacijska uprava se bavi pitanjem organizacije vojnih snaga, a mobilizacijsku je odgovorna za mobiliza-

ciju. Smatra se da ovom zadnjom upravom još uvek vlada evropska koncepcija izvanredno brze mobilizacije ljudske snage u slučaju rata.

Uprava veza je uglavnom slična otsecima za izveštaje i vezu u štabovima armija carske vojske, a dejstvuje umnogome kao vrhovni centar veze Generalštaba oružanih snaga.

Uprava utvrđenih rejona odgovorna je za planiranje vojnih postrojenja u utvrđenim rejonima i smatra se da u izvesnom stepenu ima kontrolu nad fortifikaciskim jedinicama koje obavljaju ove radove. Topografska uprava dalje obavlja uglavnom iste funkcije kao i za vreme strogog režima.

Istoriska uprava pretstavlja nešto više od organa za prikupljanje istoriskih podataka. Ustvari, ona vrši mnogobrojne funkcije u pogledu istraživanja i analize. U te-snoj vezi sa Vorosilovskom generalstabnom akademijom, istoriska uprava je u stanju da pomoći predloga u svojim izveštajima ispolji snažan uticaj na razvoj sovjetske ratne doktrine. Ovakva upotreba istoriskog organa Generalštaba pretstavlja postupak vredan pažnje.

Na čelu Inspektorata oružanih snaga nalazi se sada maršal Leonid Govorov, koji se smatra jednim od najuticajnijih i najsposobnijih sovjetskih maršala. Izraz »inspektor«, upotrebljen u odnosu na Govorova, sadrži više evropsko nego američko značenje. Prema tome, njegova odgovornost se odnosi isključivo na proveru borbene sposobnosti i efikasnosti delova oružanih snaga, stim što on nije odgovoran za obavljanje tekućih administrativnih funkcija. Sistem inspektora proširen je naniže, kroz glavne trupne instancije. Inspektorat je neposredno odgovoran ministru oružanih snaga i ne pretstavlja deo Generalštaba.

Delatnost Partije

Glavna politička uprava oružanih snaga je organ Komunističke partije za rad na vojnem polju. Ona je, ustvari, veoma autonomna organizacija u okviru Armije,

pošto dobija direktive od partiskih funkcionera i raspolaže nezavisnim kanalima opštenja naniže sve do bataljona. Ovaj poseban sistem opštenja koriste politički oficiri, sledbenici ranijih komesara. Svakako, nije teško zamisliti komplikacije koje mogu nastati iz toga što politički oficiri raspolažu kanalom opštenja koji nije potčinjen autoritetu odgovarajućeg komandanta. Prema tome, očigledno je da sistem komesara, bez obzira na to o kakvom je nazivu reč, nije ukinut do te mere da je potpuno podređen vojnoj kontroli. Drugim rečima, nezavisni kanal opštenja političkih oficira je zanimljiv, pošto ima veliku sličnost sa Ludendorfovim nezavisnim »generalštabnim« kanalima opštenja u Prvom svetskom ratu, što je dovelo do ozbiljnih komandnih komplikacija.

Postoji još jedan organ čiji položaj i moć prema raspoloživim podacima, nije sasvim jasan. To je organ koji se bavi kontraobaveštajnom službom. Poznat kao »CMEPIII« — skraćenica od *смерть шпионам* (»smrt špijunima«) on nije deo Generalštaba, niti sarađuje sa obaveštajnom upravom Generalštaba. Umesto toga, »Smerš« dobija svoju vlast neposredno od ministra državne bezbednosti. U izvršenju kontraobaveštajnih funkcija on tesno sarađuje sa glavnom političkom upravom, što objašnjava zašto je, bar na nižim stepenima, kontraobaveštajna služba tako tesno povezana sa političkim oficirima. Oficiri Sjedinjenih Država, obučeni po našoj doktrini, svakako teško mogu sagledati bilo kakav razumljiv metod u sovjetskoj doktrini koja ima poseban kanal opštenja za političke oficire kao i kontraobaveštajnu službu nezavisnu od obaveštajne uprave Generalštaba.

Kao i u carskom sistemu, obrazovanjem štabnih oficira neposredno rukovodi najviši generalštabni organ, odnosno načelnik Generalštaba oružanih snaga. Pod njegov nadzor spadaju glavne štabne škole sovjetskih snaga: Frunzeova akademija, kurs od tri godine na nivou sličnom našoj Komandnoj i generalštabnoj školi u For Leenvortu,

i Vorošilovska generalštabna akademija,*) takođe u trajanju od tri godine, na nivou sličnom Državnoj ratnoj školi SAD.

Organizacija Ministarstva oružanih snaga

U zakonskom, ili možda teoriskom smislu, tri vida oružane sile — mornarica, kopnene snage i vazduhoplovstvo — ravnopravni su. Ali, u stvarnosti, sa gledišta važnosti, oni se smatraju vrlo različitim. Iz različitih razloga, od kojih nisu najmanji položaj ranijeg Generalštaba Crvene armije, obilje sovjetske ljudske snage, kao i činjenica da je Sovjetski Savez kopnena sila, kopnene snage dominiraju nad mornaricom i vazduhoplovstvom oružanih snaga.

Pod Ministarstvom oružanih snaga neposredno su: glavni komandant kopnenih snaga, glavni komandant pomorskih snaga, glavni komandant vazduhoplovnih snaga, načelnik pozadinskih službi, neki tehnički rodovi i službe Armije, administrativne i ostale uprave. Prepostavlja se da se komanda avijacije velikog akcionog radiusa i snage teritorijalne protivvazdušne odbrane nalaze na istom nivou i da su neposredno odgovorni Ministarstvu oružanih snaga. Ako je čak i postavljena ovakva organizacijska struktura, praktični odnosi ova dva organa prema drugim većim delovima oružanih snaga nisu jasni. U najboljem slučaju može se samo nagađati da li su oni ustvari čak delimično i nezavisni, pošto sadašnja sovjetska doktrina smatra avijaciju podržavajućim rodom.

Pešadija, osnovni rod vojske sovjetskih oružanih snaga, ne spada ni pod jednog specijalnog načelnika. Glavni komandant kopnenih snaga dejstvuje uglavnom kao načelnik pešadije i pod sobom ima »glavni štab« koji

*) Godine 1936 bila je osnovana Generalštabna akademija (Академия Генерального штаба), koja je docnije reorganizovana u Višu vojnu akademiju »K. E. Vorošilov« (Высшая военная академия имени К. Е. Ворошилова). — Prim. red.

se verovatno sastoji od pet otseka: operativnog, obaveštajnjog, otseka za vezu, organizaciskog i nastavnog. Ističući aspekt pešadije u komandi kopnenih snaga, ovaj »glavni štab« je odgovoran za razvoj osnovne pešadijske taktike i doktrine. Zanimljivo je da pod komandu glavnog komandanta kopnenih snaga, pored pešadije, od borbenih rodova vojske ulazi samo konjica. Neposrednu upravu konjicom vrši načelnik ovog roda, maršal Semjon Budoni. Međutim, pored kontrole nad pešadijom, konjicom, inžinjerijom i vezom, glavni štab ima veoma ograničeno pravo koordiniranja nad dva važna roda vojske kopnenih snaga (artiljerijom i oklopnim snagama) koji spadaju pod nadležnost Ministarstva.

Prilično neobičan položaj glavnog komandanta kopnenih snaga ilustruje se dalje činjenicom da dva veća borbena roda vojske — artiljerija i oklopne snage — potпадaju neposredno pod ministra. Ovakav sistem se može objasniti samo na osnovu toga što su, očigledno, velika preopterećenost Narodnog komesarijata odbrane, koji je zauzimao položaj sadašnjeg Ministarstva oružanih snaga, i preovlađujući karakter kopnenih snaga u vojnoj organizaciji uslovili decentralizaciju rodova vojske kopnenih snaga pod Komesarijatom. Možda bi bilo podesno primestiti uzgred da čak i sovjetske oružane snage, kao proizvod revolucije, ispoljavaju, bar u ovom slučaju, tipičnu buržoasku nenaklonost ka radikalnim promenama.

I vazduhoplovne i pomorske snage organizovane su u skladu sa teorijom uravnoteženih snaga, te svaka raspolaze posebnim organima u odnosu na artiljerisko-tehničke, inžinjeriske i ostale specijalne službe za potpomaganje koje se odnose isključivo na mornaricu ili vazduhoplovstvo.

Komandanti rodova i službi kopnenih snaga odgovorni su za razvoj doktrine i obuku svog roda. Oni su isto tako odgovorni za specijalno snabdevanje, ukoliko se odnosi na njihov rod vojske.

Glavne škole kopnenih snaga nalaze se pod komandantom kopnenih snaga. Ovaj sistem obrazovanja predstavlja samo deo mnogo šire školske strukture oružanih

snaga i obuhvata škole za oficirske kandidate; suvorovske škole, slične u mnogočemu kadetskim školama carske vojske, i razne srednje škole kopnenih snaga.

Organi, čija se delatnost podjednako odnosi na sve rodove i službe, nalaze se pod Ministarstvom. Oni obuhvataju, pored ostalog, i Glavnu personalnu upravu, Glavnu upravu hidrometeorološke službe i Glavnu upravu vojnih sudova.

Sledeći još uvek sistem carske vojske, pozadinske službe su nezavisne od Generalštaba oružanih snaga, kao i od Glavnog štaba kopnenih snaga. Načelnik pozadinskih službi je na istom nivou sa glavnim komandantima kopnenih, vazduhoplovnih i pomorskih snaga. Pod njim se nalaze razni organi koji se bave: opštim snabdevanjem, ljudskom i stočnom hranom, medicinskom, veterinarskom i finansiskom službom, pogonskim gorivom i mazivom, železničkim transportovanjem itd. Njegova logistička nadležnost je veoma velika i prostire se do neposrednog snabdevanja, transporta i izdavanja snabdevačkih potreba. Pored toga, njegova ustanova dejstvuje kao koordinirajući organ za specijalne snabdevačke službe rodova i službi. Kao što je ranije pomenuto, između pozadinskih službi i Generalštaba oružanih snaga ostvarena je u operativnoj upravi izvesna koordinacija pomoću jedne male grupe za vezu. Iako ovakva organizacija može ispraviti neke ranije nedostatke, koji su proizilazili iz izdvajanja organa za logističko i operativno planiranje, ona pretstavlja, u najboljem slučaju, samo delimično rešenje, pošto se funkcija logističkog planiranja i dalje nalazi pod pozadinskom službom koja je nezavisna od načelnika Generalštaba oružanih snaga.

XVI

Očigledno je da je sovjetska štabna organizacija u Drugom svetskom ratu i ranije umnogome veoma slična organizaciji carske vojske iz 1865 godine. Osnovne sličnosti između glavnih otseka carskih trupnih štabova pri kraju

XIX veka i sistema višeg trupnog štaba u Crvenoj armiji, kakav verovatno danas postoji, vide se iz sledećih poređenja:

Carska vojska	Crvena armija
Operativni otsek	Operativni otsek
Izviđački otsek	Izviđački otsek
Otsek za izveštaje (koji obavlja i izvesne dužnosti službe veze)	Otsek za vezu
Topografski otsek	Topografski otsek

Pored ovih sličnosti, trebalo bi se potsetiti da je glavni logistički oficir u carskoj vojsci bio načelnik vojnih komunikacija, koji umnogome odgovara sovjetskom načelniku pozadinskih službi.

Pozadinske službe viših trupnih komandi, mada su tešnje povezane sa štabnim planiranjem nego što je to bio slučaj sa njihovim carskim prethodnikom, praktično još uvek nisu deo tih štabova. Takav položaj nastavlja staru carističku koncepciju vojnih komunikacija koja, i pored toga što ju je koordinirao načelnik štaba, nije predstavljala deo štaba generalnog kvartirmajstora. Prema tome, logističkoj funkciji u Sovjetskoj armiji, kao ni u carskoj, nije bio priznat generalštabni status.

Sadašnja logistika nadmoćnija od carske

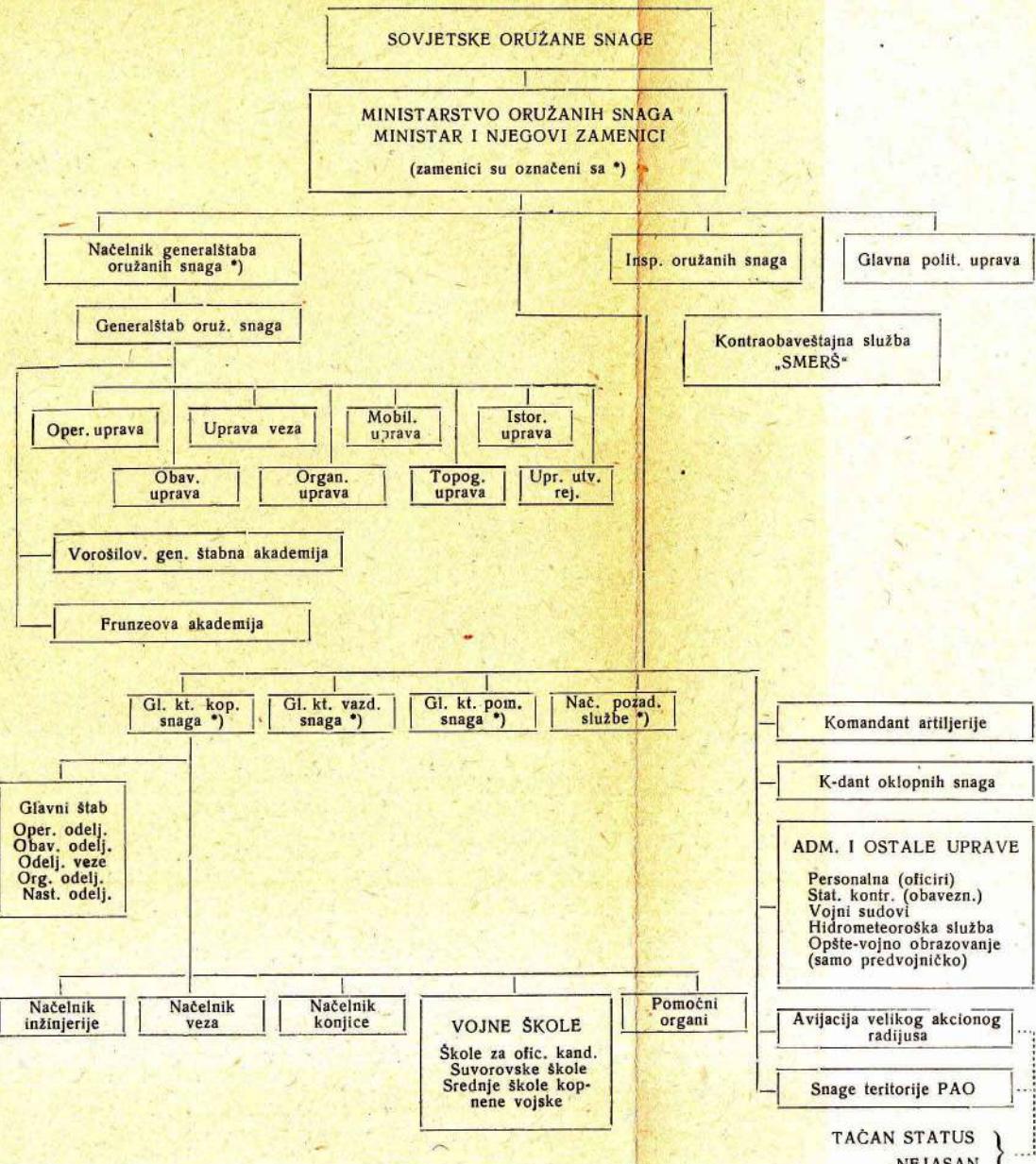
Ovo dovodi do zanimljivog pitanja kako je Crvena armija bila u stanju da logistički (pozadinski) obezbedi svoje zamašne operacije protiv nemačkih snaga u Drugom svetskom ratu. Možda odgovor leži u objašnjenju da, sa eventualnim izuzetkom u pogledu municije i naoružanja, snabdevanje Crvene armije nije sistematizovano do tog stepena, kao što je to slučaj u zapadnoevropskim i vojsci SAD. Ruski vojnik je tradicionalno poznat po svojoj sposobnosti da može izdržati sa slabijim sledovanjem hrane, pa čak i napredovati van zemlje snabdevajući se na licu

mesta. Može se poverovati da su rukovodioci Crvene armije uvideli i iskoristili ovu nacionalnu odliku. Prema tome, bez obzira na poređenje efikasnosti sovjetskih i zapadnih logističkih (pozadinskih) organa, malo može biti sumnje da je snabdevanje Crvene armije bilo srazmerno bolje od snabdevanja u carskoj vojsci u Rusko-japanskom i Prvom svetskom ratu.

Nema zasebne generalštabne struke

Nasuprot carskoj vojnoj politici, očigledno je da u Crvenoj armiji ne postoji nikakva zasebna stalna generalštabna struka. Ovakav zaključak se izvodi na osnovu pregleda raspoloživih brojeva *Бедомости* (službenog lista), koje bi svakako sadržavale podatke o takvoj generalštabnoj struci, ako bi postojala. Pored toga, ovakav zaključak je stvorio i general-major Džon R. Din, vojni ataše SAD u SSSR-u za vreme poslednjeg rata, koji kaže: »Po mom sećanju, štabove raznih komandanata (fronta, armije, korpusa i divizije) nisu sačinjavali generalštabni oficiri koji bi pripadali generalštabnoj struci.« Odbacujući zamisao o zasebnoj generalštabnoj struci u kojoj bi oficiri stalno služili, Crvena armija je u tom pogledu napredovala u odnosu na carski sistem koji je imao stalni kadar generalštabnih oficira. U carskoj vojsci, kao uostalom i u svakoj drugoj instanciji u kojoj je dopušteno postojanje »zatvorene štabne struke«, ona postaje na kraju izvor slabosti time što se odvaja od problema trupnih komandanata kao i zato što dolazi do povlačenja u izdvojenost »dvorca od slonove kosti«, gde teorija, više nego stvarnost, karakteriše misao generalštaba.

Iako postoje jaki razlozi u prilog verovanju da u Sovjetskoj armiji ne postoji nikakva stalna štabna struka, oficiri određeni na generalštabne dužnosti imaju preim秉stvo nad ostalim oficirima odgovarajućeg čina. Kao primer neuobičajenog autoriteta koji je imao generalštabni oficir Crvene armije, general Din priča o jednom slučaju, kada je on bio član nekog odbora u koji su ušli jedan sov-

jetski vazduhoplovni maršal, jedan admiral i jedan generalstabni general-major. »Generalstabni organ« iznosi Din, »bio je određen za pretsednika odbora gotovo kao po pravilu«. Ovo, slučajno, ima veliku sličnost sa praksom u carskoj vojsci, po kojoj je načelnik štaba po pravilima bio određen za pretsedavajućeg oficira na konferencijama, čak iako je bio mlađi po činu.

Prava koja je Generalstab Crvene armije uživao za vreme Drugog svetskog rata, proizilazila su više blagodareći njegovom položaju i prestižu nego brojnoj jačini, koja je bila znatno manja nego što bi se moglo očekivati. Koliko je Generalstab Crvene armije u Moskvi, za vreme rata, imao malo brojno stanje najbolje pokazuje to što je mogao da se smesti u jednu trospратnu zgradu koja je imala gotovo isto toliko prostora, prema generalu Dinu, »kao neka osrednja gimnaziska zgrada u Sjedinjenim Državama«.

XVII

Za vreme Drugog svetskog rata Generalstab crvene armije imao je neposrednu kontrolu nad svakodnevnim operacijama protiv Nemaca. Svako veče su sakupljeni izveštaji sa fronta. Tada bi Generalstab do ranog jutra proучavao različite situacije i ujutru odašiljao naređenja komandantima frontova. Obavljanje neprekidne kontrole nad ratnim operacijama od strane Generalštaba pretstavljalo je veliku razliku u načinu rada između njega i njegovog tadašnjeg dvojnika u SAD, našeg Generalštaba Ministarstva rata (sada Generalštaba kopnene vojske SAD).

Postoji još jedna osnovna razlika između položaja i funkcija Generalštaba Crvene armije (u Moskvi, a ne štabova trupnih komandi) i Generalštaba kopnene vojske SAD, u njihovom odnosu prema štabovima vazduhoplovnih snaga. Iako su vazduhoplovne snage SAD bile za vreme zadnje faze rata stvarno nezavisne, a i sada imaju nezavisan položaj, štab vazduhoplovstva Crvene armije

bio je, za vreme rata, a očigledno je i sada, podređen Generalštabu Crvene armije.

Ovaj veoma zanimljiv odnos između sovjetskih kopnenih i vazduhoplovnih snaga nesumnjivo proizilazi iz dva razloga: prvi, sovjetska doktrina smatra da je vazduhoplovstvo podržavajući rod kopnenih napora; i drugi, Generalstab Crvene armije, sa praktičnog gledišta, predstavlja vrhovni Generalstab svih oružanih snaga. Ova dominacija Generalštaba kopnenih snaga u Rusiji, kao i onog u Pruskoj i docnije u Nemačkoj za vreme oba svetskog rata, proizilazi iz zajedničke težnje kontinentalnih država da se brinu pre svega o kopnenim snagama, upotrebljenim u kopnenoj vojsci. Na taj način, pošto su kopnene snage zauzele tako vidno mesto u bezbednosti kontinentalnih država, njihovi generalštabovi kopnenih snaga vršili su, bilo neposredno ili posredno preko vrhovnog nacionalnog generalštaba, kontrolu pomorskih organa i organa vazduhoplovstva.

Sa praktičnog gledišta, izuzetni uticaj Generalštaba Crvene armije za vreme poslednjeg rata bio je veoma sličan položaju koji je Generalstab nemačke vojske posredno zadobio kao vrhovni štab svih oružanih snaga. Ovakav položaj odrazio se u zloupotrebi nemačke pomorske sile i propusta da se oceni osnovni i odlučni uticaj savezničkih pomorskih snaga. Na sličan način, sovjetske operacije, naročito u oblasti Crnog Mora, odlikovale su se propustima da se u potpunosti iskoriste mogućnosti pomorskih snaga radi pomoći i podrške kopnenim naporima. Ovakav propust da se iskoristi puna mogućnost sovjetske pomorske sile nije strategiska greška samo sovjetskih rukovodilaca, ona je pre univerzalan nedostatak kontinentalne vojne misli koja se izdigla na nivo državnog komandnog i štabnog sistema, dopuštajući da osnovni vid oružanih snaga dominira nad ostalim.

Značaj ovog aspekta sovjetskog komandnog i štabnog sistema je jednostavno ovakav: štabni sistem Crvene armije, kao i njegov carski prethodnik, ustanovljen je prema specifičnim potrebama za vođenje kopnenog rata na kontinentu. Priroda kopnenog ratovanja na kontinentu omo-

gućuje da Generalštab kopnene vojske sa nivoa vlade rukovodi operacijama protiv neprijatelja. Prema tome, pošto je Generalštab Crvene armije preovlađujući organ, pomorska i vazduhoplovna sila uvek su potčinjene interesu kopnene sile i podložne zloupotrebi. Ukratko, Generalštab Crvene armije je podešen zahtevima kopnenog vođenja rata.

Međutim, može se posumnjati u sposobnost štabnog sistema Crvene armije da podesi svoje metode i teoriju zahtevima rata protiv neke kontinentalne sile i da se suprotstavi, ako je potrebno, snažnoj neprijateljskoj pomorskoj i vazdušnoj sili.

XVIII

Kratak pregled

U zaključku se može reći sledeće: generalštabni sistem ruske carske vojske vodi svoje poreklo iz vladavine Petra Velikog i od tog vremena štabni sistem je bio podložan ponekad lutanju, ali se obično njegov razvoj može uočiti. Inostrani oficiri, kao što su bili Baur i Žomini, učinili su značajne doprinose ruskom štabu, koji je u čitavoj svojoj istoriji bio u velikoj meri ravan tadašnjem pruskom i nemačkom. Organizacija, kakva je bila krajem XIX veka, nastavila se sa manjim promenama kroz Prvi svetski rat i jasno se primećuje u štabnoj organizaciji Crvene armije čak i danas. Sovjetska ustanova vojnog komesara pretstavlja činilac u komandnom i štabnom sistemu Crvene armije koji se ne može dovoljno jasno oceniti. Iako se položaj komesara stalno menjao, pa je njegov status čak i materijalno smanjen, on još uvek, u ličnosti političkog oficira, ima vojni čin i obavlja dužnosti takve prirode koje, bar po našem shvatanju vojne teorije, nisu potpuno u skladu sa principom jedinstva komande.

Neka osnovna obeležja štabnog sistema Crvene armije znatno se razlikuju od doktrine SAD. U štabu Crvene armije, kao što je bio slučaj i u carskoj vojsci, načelnik

štaba je drugi u liniji komandovanja, i ovaj položaj načelnika štaba kao pomoćnika komandanta ističe se dalje time što se štab smatra savetodavnim organom pre načelnika štaba nego komandanta. Još jedna razlika u organizaciji proizilazi iz toga što sovjetska doktrina daje otseku za vezu i topografskom otseku položaj koji po našoj organizaciji odgovara generalštabnom statusu. Ovo jedinstveno obeležje sovjetske organizacije štaba nesumnjivo proizilazi iz tradicionalne teškoće koju su sovjetski komandanti iskusili u održavanju veza pošto je SSSR, bar do skorašnjeg vremena, bio tehnički zaostala zemlja, kao i iz dugotrajnog problema nedostatka karata za mnoge sovjetske oblasti. Pošto se takvi problemi mnogo tiču komandanta, oni su postali tako važne funkcije komandovanja, da su stekli generalštabni status.

Međutim, možda se najznačajnije obeležje štabnog sistema Crvene armije ogleda u njegovoj sličnosti sa štabnim sistemom carske vojske, što ponovo pokazuje koliko duboko su ukorenjene vojne tradicije i ustanove prošlosti u životnom toku jedne nacije. Ustvari, osnovni obrazac štabnog sistema razvijen u carskoj vojsci tako se upleo u materiju ruskih vojnih tradicija i ustanova, da je preživeo jednu od najžešćih revolucija u istoriji.

ZAKLJUČAK

Nijednom većom oružanom naporu ne može se pripisati veća vrednost od vrednosti štaba koji njime rukovodi.

Štabni sistem koji danas (1949) tako uspešno rukovodi raznim jedinicama oružanih snaga SAD, proizvod je mnogih vekova vojnog razvoja. Koreni štaba prostiru se daleko unazad do početka organizovanih vojnih operacija, jer se u njima mogu pronaći mnogi primeri koji su pretvodili našoj današnjoj štabnoj doktrini.

Razvoj štabne teorije i prakse bio je toliko uočljiv koliko i razvoj svake druge grane ratne veštine. Otkako je Gustav Adolf dao osnovni obrazac, svaka veća država razvila je štabni sistem za svoju vojsku.

Francuska i Pruska prethodile su drugim evropskim državama u razvoju ovog štaba kakav danas znamo. Svaki od ovih sistema ima izvesna obeležja koja ga razlikuju od drugih, i svaki ima poneke crte slične drugima. Kasnije, kada je britanski sistem dobio svoj oblik, stekao je i izvesna samo njemu svojstvena obeležja, ali je u isto vreme pokazao znake francuskog i pruskog uticaja. Sistem Sjedinjenih Država, koji je dostigao puni razvoj kasnije od ostala tri, ima obeležja francuske, britanske i pruske doktrine, ali francuska obeležja preovlađuju. Štabovi raznih država razlikuju se u izvesnim osnovnim crtama, ali u isto vreme svi imaju jedno zajedničko obeležje — svi sistemi su namenjeni istoj svrsi.

Jedna od osnovnih i bitnih karakteristika naše štabne doktrine sastoji se u tome što su generalštabni otseci ravnopravni među sobom. Ona pretstavlja veliko preim秉stvo nad štabnim sistemima u kojima operativna funkcija preovlađuje i ispoljava neposredan uticaj na druge elemente štaba, koji odgovaraju našim štabnim otsecima G-1, G-2 i G-4. Usled njihovog ravnopravnog štabnog položaja načelnici otseka su u stanju da objektivno vrše procene i daju predloge. Ta je objektivnost suviše često mnogo nedostajala onim štabovima u kojima su sve funkcije, a naročito obaveštajna i pozadinske, bile podređene i potcenjene u odnosu na operativne zahteve.

* * *

Iako se štab Sjedinjenih Država sporo razvijao do Prvog svetskog rata, on je od tog vremena brzo napredovao, tako da je danas jednak, ako ne i nadmoćniji od štabnog sistema bilo koje države. Njegova jačina ne proizlazi samo iz podesne i efikasne teorije i organizacije, već i iz široke osnove na kojoj je zasnovano snažno i temeljno vojno obrazovanje. U ovoj zemlji započeto je više vojno obrazovanje tek nešto pre početka ovog veka. Namena ove knjige nije bila da ispita suštinu jedinstvenog, ili vrhovnog, državnog generalštaba nad svim oružanim snagama jedne države. Takve štabne ustanove uključuju primenu generalštabnih principa, sa izvesnim otstupanjem, na najvišem nivou državne politike. Međutim, na tako visokom nivou, vrhovni štab se ne bavi samo vojnim, već i političkim, ekonomskim i socijalnim pitanjima. Prema tome, on nije striktno »vojni štab« i neizbežno postaje, obično posredno ispoljavajući moć, preovlađujuća sila zemlje. Kao proizvod kontinentalnog vojnog razvoja, jedinstveni generalštab je našao priznanje u kontinentalnoj vojnoj misli, tradicionalno zainteresovanoj za ispoljavanje kopnene moći. Neizbežna je pouka istorije da, kad god postoji jedinstveni ili vrhovni državni generalštab, jedan deo oružanih snaga te države, obično kopnene vojske, organ kopnene sile, preovlađuje nad drugima, a iz toga

nastaje podređenost i pogrešna upotreba pomorske i vazdušne sile.

Dok ga je Evropa prihvatile, dotle koncepcija jedinstvenog generalštaba nije nikada dobila zakonsko priznanje u SAD ili Engleskoj. Sjedinjene Države zavise u svakom većem ratu od pravilnog i potpunog iskorišćavanja mogućnosti svoje kopnene, vazdušne i pomorske sile. Pogrešna upotreba bilo koje od ovih sila u jednom većem ratu mogla bi biti kobna po našu bezbednost. Zbog bitnih nedostataka koncepcije jedinstvenog generalštaba, kada se posmatra u odnosu na zahteve bezbednosti SAD, ova zemlja je stvorila potpuno različit i veoma podesan sistem Zajedničkog odbora načelnika generalštabova kao vrhovni rukovodeći vojni organ vidova oružanih snaga. Sastavljen od ravnopravnih načelnika kopnene vojske, mornarice i vazduhoplovstva, svaki sa jednakim pravima na sastancima sa pretdsednikom tog odbora, i uz pomoć jednog Zajedničkog štaba izabranog iz sva tri vida, ovaj sistem obezbeđuje da se pravilno uoče mogućnosti kopnene, pomorske i vazdušne sile. Odluke koje nastaju pre iz promišljenog nego iz arbitarnog procesa ne dopuštaju nijednom delu oružanih snaga da poseduje moć na najvišem strategiskom nivou da bi potcenio ili pogrešno upotrebio ostale vidove oružane sile. Potpuno odgovarajuća za sve zahteve brzih promena situacije u razmerama celog Drugog svetskog rata, koncepcija Zajedničkog odbora načelnika generalštabova (*Joint Chiefs of Staff*) dokazala je svoju nadmoćnost nad sistemom jedinstvenog generalštaba naših neprijatelja.

Takvu superiornost sistema Zajedničkog odbora načelnika generalštabova SAD nad vrhovnim štabovima naših neprijatelja u Drugom svetskom ratu istakao je Ferdinand Eberstat, koji je bio pretdsednik Huverove komisije »task force« određene da razmotri problem reorganizovanja nacionalne bezbednosti. U toku izlaganja pred senatskim odborom za vojne poslove, Eberstat je tvrdio: »Naš Zajednički odbor načelnika generalštabova u poslednjem ratu možda nije bio savršen — sistem ima izvesne nedostatke — ali je on bio otprilike toliko savršen,

koliko je uopšte mogla tada biti bilo koja ustanova u poslovima koje obavljaju ljudi.«

Kongres je pri donošenju Zakona o nacionalnoj bezbednosti od 1947 godine (i amandmanima od 1949), učinio Zajednički odbor načelnika generalštabova (prethodno obrazovan pod izvršnom vlašću) osnovnim obeležjem naše organizacije bezbednosti. Tim postupkom Kongres je, pokazavši ponovo svoju razboritost u pitanjima koja se odnose na našu strukturu bezbednosti, produžio sa odbacivanjem zamisli jedinstvenog generalštaba kao strane američkim političkim i ustanovama bezbednosti.

* * *

Oružane snage raspolažu danas širokim školskim sistemom za sve grane vojnih delatnosti. Na čelu kopnene vojske nalazi se *Komandna i generalštabna škola* (*Command and General Staff College*). Škole vazduhoplovstva usređene su pri Vazduhoplovnom univerzitetu (*The Air University*) u Maksvel Fildu (Alabama). Mornarica i mornarička pešadija takođe raspolažu ustanovama za obrazovanje. Na čelu školskog sistema mornaričke pešadije nalazi se *Škola za pomorsko-desantno (amfibisko) ratovanje* — viši kurs (*Amphibious Warfare School, Senior Course*), koja obezbeđuje pomorsko-desantnu obuku oficirima svih vidova. Široki školski sistem mornarice ima na čelu *Mornaričku ratnu školu* (*Navy War College*), koja po nivou nastave odgovara najvišim školama drugih vidova.

Obrazovanjem u školama raznih vidova oružane sile ne završava se obuka štabnog oficira. Na vrhu našeg sistema štabnog obrazovanja nalazi se *Štabna škola oružanih snaga* (*The Armed Forces Staff College*), čiji je zadatak da sprema štabne oficire za najviše komande. *Nacionalna ratna škola* (*National War College*), koja pruža

najviše vojno obrazovanje, kruna je školskih ustanova svih vidova oružane sile.

Obrazovanje je prvenstvena potreba pravog štabnog sistema. Pošto naša zemlja raspolaze nenađmašnim sistemom obrazovanja za svoje oružane snage, ona mora i dalje da ima isto tako sposobne štabove za svoje vidove oružane sile. Dobro je što to mora biti tako, pošto je po uku istorije oduvek bila da se nijednom većem oružanom naporu ne može pripisati veća vrednost od vrednosti štaba koji njime rukovodi.

BIBLIOGRAFIJA

glavnih izvora upotrebljenih pri sastavljanju ove knjige

ANDREWS, Avery D. Brigadier General, USA:

Brief Summary of the Organization and Operation of the First Section (G-1), General Staff, AFF. (Kratak pregled organizacije i rada prvog otseka (G-1), Generalštaba Američkog ekspedicijonog korpusa.) — Originalni podaci o funkciji prvog otseka štaba. Daje pojedinosti organizacije u okviru otseka i objašnjava dužnosti svakog podotseka. Razmatra otsek G-1 dok se bavio personalnim i snabdevačkim pitanjima, kombinaciju dužnosti koja se pokazala nepodesnom i u francuskim i u štabovima SAD.

ASCOLI, David N., Major; Royal Berkshire Regiment. — Predavanje održano u Komandno-štabnoj školi mornarice o organizaciji i načinu rada britanskih štabova. Podaci iz predavanja sačinjavaju znatan deo mojih podataka koji se odnose na upoređivanje dužnosti između štabnih sistema Britanije i SAD.

BERCHIN, Michel; i BEN-HORIN, Eliahu:

The Red Army (Crvena armija), W.W. Norton and Co., New York, 1942, sa predgovorom od H.A. De Weerd. — Korisna studija o Crvenoj armiji, kakva je bila u prvim godinama poslednjeg rata. Sadrži posebna razmatranja o svakom vidu Crvene armije; takođe korisna studija i za praćenje razvoja osnovne sovjetske vojne doktrine.

Sadrži izvesne korisne podatke o sovjetskom vojnom štabnom sistemu.

BERNARD, Charles T.P., DSO, MC, Rt. Lt. Col. (zajednički rad): »The Military Staff« (Vojni štab) u *Encyclopediæ Britannica* (Britanska enciklopedija). — Opšti pregled razvoja štaba u vidu opširne istorije. Autori zastupaju ista opšta mišljenja u pogledu porekla štaba Novog sistema od Gustava i u pogledu uticaja Napoleonovog perioda na kasnije evropske štabove.

BILLOT, General, član narodne skupštine. Paris, 1875: *Rapport fait au nom de la commission de l'Armée sur le project de loi relatif à l'organisation du service d'état-major* (Izveštaj sačinjen u ime komisije vojske za predlog zakona u vezi sa organizacijom službe generalštaba). — Interesantna i autoritativna studija štabne misli posle Francusko-pruskog rata. Podrobna istorija francuskog štaba od Napoleona do 1875 godine. Često se poziva na Tiboa i Bertijea kao tvorce štabne misli.

BINGHAM, Capt. T.A.; Corps of Engineers, USA: *The Prussian General staff, and what it contains that is practical from an American standpoint* (Pruski generalštab i čega ima praktičnog sa američke tačke gledišta), in *the Journal of the Military Service Institution*, January — November, 1892, Vol. XII. — Samo od opštег značaja; pokazuje kako je teško bilo našoj vojnoj misli pri kraju XIX veka da shvati koncepciju generalštaba.

BLEASE, W. Lyon:

Suvorov, E.P. Dutton and Co., New York. — Potpuna i dobro napisana biografija najjobdarenijeg ruskog carskog vojskovođe. Značajna je za istraživanja koja se odnose na ruske vojne snage za života Suvorova. Sadrži mnogo-brojne dobro obrađene skice Suvorovljevih bitaka, kao i česta razmatranja o vojnim ustanovama tog vremena.

BRITISH GOVERNMENT: Central Organization for Defense; presented by the Prime Minister to Parliament by Command of His Majesty, October 1946 (Centralna organizacija za odbranu; izložio Prvi ministar pred Parlamentom po nalogu Njegovog Veličanstva, oktobra 1946); His Majesty's Stationery Office, London, 1946. — Ovo je zvaničan britanski prikaz reorganizacije oružanih snaga posle Drugog svetskog rata. Rasprava je interesantna i zato, što iznosi razloge zašto su odbačeni kao nepoželjni predlozi za ustanovljavanje nacionalnog generalštaba i predsednika Zajedničkog odbora načelnika generalstabova. Sadrži izvesnu analizu osnovnih grešaka nemačke visoko-centralizovane Vrhovne komande oružanih snaga. Jedna od najbolje iznesenih činjenica protiv nemačkog štabnog sistema vrhovnog generalštaba. Osvetljava brižljivu težnju Britanaca da zadrže civilnu kontrolu nad vojskom.

CARTER, William Harding, Major General, USA: *Army Reformers (Reformatori vojske) in the North American Review*, July-December, 1918, Vol. 208. — Pisac, prisni saradnik Ruta za vreme borbe za prihvatanje zakona o generalštabu, iznosi mišljenja nekih vodećih generala iz Građanskog rata u vezi sa preporukom za štabnu reformu. Uglavnom važna kao slika mana nastalih usled nedostataka autoriteta vrhovnog komandanta vojske nad načelnicima biroa.

Creation of the American General Staff (Stvaranje američkog Generalštaba), Government Printing Office, Washington, D.C., 1924. — Lični prikaz jednog oficira koji je radio na stvaranju Generalštaba. Pisac je bio savetnik Elihua Ruta u vreme kad je ovaj nastojao da se prihvati zakon o Generalštabu. Pošto je dobro poznavao događaje u vezi sa stvaranjem Generalštaba, njegov pamflet sadrži koristan izvorni materijal za svakog koji je zainteresovan za proučavanje štaba.

CAULAINCOURT, Armand de, General: *With Napoleon in Russia* (Sa Napoleonom u Rusiji); iz

originalnih memoara izdatih od Žana Hanotoa (Jean Hanoteau). Skraćeno izdanje sa uvodom od Žorža Libera (George Libaire); William Morrow and Company, New York, 1935. — Pisac ove knjige, profesionalni vojnik i Napoleonov stariji ađutant, daje podroban prikaz imператорovih pothvata u ruskoj kampanji. Sadrži nekoliko korisnih podataka o izdavanju naređenja i Napoleonovim odnosima sa načelnikom štaba. Veoma preporučljivo za svakoga koji se interesuje za literaturu o Napoleonu.

COLE, David M.:

The Red Army (Crvena armija). Rich and Cowain; London, 1943. — Opšta upoređenja Valenbargove i Vajtove studije, ali nepotpuna. Međutim, daju se izvesni podaci, naročito u vezi sa periodom Revolucije, kojih nema ni u jednom drugom izvoru. Ima izvesnih specijalnih podataka o štabnim pitanjima.

»CONFERENCES SUR LE SERVICE D'ÉTAT - MAJOR« (Predavanja iz generalštabne službe). École supérieure de guerre, 1920—1921. — Opširna studija o istoriji i organizaciji francuskih štabova posle Prvog svetskog rata.

CONGRESSIONAL DIGEST:

Izdato od strane U.S. Government Printing Office, Washington, D.C. — Izdanja koja sadrže debate u Skupštini i Senatu o Zakonu o nacionalnoj bezbednosti od 1947 godine, kao i debate koje se odnose na ispravke Zakona u 1949 godini, od naročitog su interesa, pošto jasno pokazuju upadljiv način na koji je Kongres preuzeo korake da spreči razvoj državnog generalštaba i jedinstvenog načelnika štaba. Oni koji istražuju treba da pročitaju govore poslanika Klare E. Hofman (Clare E. Hoffman), predsednika odbora za rashode u izvršnim savetima Skupštine (ovaj je odbor obrađivao Zakon od 1947 godine u Domu), i govor poslanika Karla Vinsona, predsednika skupštinskog odbora za vojne poslove, zaduženog za amandmane od 1949 godine. Njihovi govorovi odražavaju jasan i određeni karakter otpora koji je Kongres pokazao

prema usvajanju ustanove državnog generalštaba pruskog tipa u SAD.

»CORRESPONDENCE RELATING TO THE PROPOSED FORMATION OF AN IMPERIAL GENERAL STAFF« (Prepiska u vezi sa predlogom za obrazovanje imperijalnog generalštaba). Darling and Son, Ltd., London, for H. M., Stationery Off. — Od glavnog interesa je potpuni memorandum V. G. Nikolsona (W. G. Nicholson), načelnika Generalštaba, u kome je predložio osnovu na kojoj bi trebalo stvoriti imperijalni generalštab. Mnogi predlozi se odnose na popunjavanje svih štabova sposobnim oficirima. Istoriski dokument za istoriju britanskog štaba.

DERRÉCAGAIX, Victor, Captain:

Etude sur les etats-major des armées étrangères, suivie d'un project de reorganisation de l'état-major Français (Studija o generalštabovima stranih vojsaka, sa predlogom reorganizacije francuskog Generalštaba), Paris, 1871. — Jedna od mnogobrojnih knjiga koje su se pojavile posle Francusko-pruskog rata o problemu organizacije štaba. Pisac ispituje razne evropske štabne sisteme tog vremena, a naročitu pažnju posvećuje pruskom sistemu. Samo od opšteg interesa, pošto njena osnovna vrednost ostaje vreme izdavanja, kao i način na koji pisac ističe potrebu za poboljšanjem francuskog štaba.

DE WITT, John L., Major General, USA:

»Brief Historical Description of the War Department General Staff United States Army« (Kratak istoriski opis Generalštaba Ministarstva rata vojske SAD); *in The Quartermaster Review*, September — October, 1932, Vol. 12. — Prati Generalštab od 1899 do 1932, analizirajući uzrok i efekat promena u Generalštabu Ministarstva rata u tom periodu.

DODGE, Theodore A., Lt. Col., USA, Ret.;

ALEXANDER (Aleksandar Makedonski), Houghton Mifflin Co., Boston and New York.

CAESAR (Cezar), Houghton Mifflin Co., Boston and New York.

GUSTAVUS ADOLPHUS (Gustav Adolf), Houghton Mifflin Co., Boston and New York.

Izvesna moja razmatranja koja se odnose na makedonske i rimske štabove i po mnogim pitanjima u odnosu na štabove Gustava, zasnivaju se na podacima iz ove tri knjige iz serije *Great Captains* (Velike vojskovođe). Dodž je bio precizan istoričar i njegovi podaci se smatraju autorativnim.

DRUM, H. A., Major General:

Discussion: The Organisation of Army Headquarters (Rasprava: Organizacija komande armije), *The Army Service School Press; Fort Leavenworth, 1919.* — Sadrži izvesnu šemu štabne organizacije 1 armije (Američkog ekspedicijonog korpusa sa dužnostima svakog štabnog oficira).

»Evolution of the General Staff« (Evolucija Generalštaba), in *The Reserve Officer*, November 1933, Vol X, No 9. — Ovaj esej je kratak pregled razvoja generalštaba od Revolucije (Rat za nezavisnost) do 1933. Iz ovog članka upotrebio sam veliki broj podataka u raspravi o sistemu biroa u Ministarstvu rata pre stvaranja Generalštaba.

DUANE William, Lt. Col.:

The American Military Library (Američka vojna biblioteka), Philadelphia, 1809. — Svi podaci o štabu zasnovani na Tibou, čiji je Priručnik reprodukovani skoro u celini. Pisac kaže za ovu knjigu da je prvo delo te vrste.

ÉTAT-MAJOR . . . . . Germany.

The Great General Staff (Nemački generalštab). (Prevod iz »Nemačka vojska«). — Prevod u rukopisu. Objavljeno od strane francuskog Generalštaba. Od vrednosti je radi

provere kako su nemački, britanski i američki pisci predstavili razvoj štaba.

FALKENHAYN, General:

The German General Staff and Its Decisions (Nemački generalštab i njegove odluke). Dodd, Mead and Company, New York, 1920. — Prva glava sadrži zanimljivu raspravu o položaju načelnika Generalštaba za vreme Prvog svetskog rata.

FERRER, Jose Fernandez:

The Staff of the German Army (Štab nemačke vojske), in *The Command and General Staff School Review*, June, 1941. Vol. XXI. No 81: prevedeno sa Ewersito. — Sadrži izvesne zanimljive osvrte na Šarnhorsta i Gnajzenaua samo sporednog značaja.

FIX, N. T., Col.:

Le Service dans les état-majors (Služba u štabovima). — Pisac daje opšti pregled vojne teorije i tehničke i bavi se pitanjem štaba, uglavnom u opštim crtama. Jasno pokazuje da je francuska štabna misao čak i u 1890 godini mogla da se uči od Tiboa i Bertjea.

FORTESCUE, J. W.:

A History of the British Army (Istorija britanske vojske). Mac Millan and Co. Limited. London, 1899. — Odavno priznata kao »standardni« udžbenik britanske vojne istorije; ova knjiga je izvor za mnoge moje podatke o britanskom štabu za period od Kromvela do kraja Sedmogodišnjeg rata.

FOSTER, Hubert, Colonel, Royal Engineers:

Organization — How Armies Are Formed For War (Organizacija — Kako se formiraju armije za rat); Hugh Rees, Ltd.; London, 1911. — Iako se prvenstveno odnosi na taktičku organizaciju, ova knjiga sadrži jednu glavu posvećenu istoriji štaba. Mada se razvoj britanskog štaba razmatra u opštim crtama, knjiga sadrži i izvrsnu podrob-

nu studiju o štabnom sistemu Landsknehta koja je umnogome poslužila za moje razmatranje tog sistema.

FREEMAN, Douglas S.:

»Lee's *Leutnants*« (Liovi pomoćnici); Charles Scribner's Sons, New York, 1943. — U ovoj studiji iznet je izvestan broj slučajeva koji pokazuju štabne teškoće u konfederalnoj Vrhovnoj komandi. U zadnjem delu druge sveske izložen je prilično zanimljiv primer o jednom sukobu u štabnoj teoriji, koji je bio povod jednom od mnogobrojnih trvenja između Stounvola Džeksona i M. P. Hila.

FRENCH GOV'T PAMPHLET, datiran Feb. 20, 1895: *Ministerial Instructions Relative to the Work and Exercises of Officers of the Staff Service*. (Ministarska uputstva za rat i obuku oficira štabne službe). — Izvrstan izvorni materijal o mirnodopskoj obuci francuskih štabnih oficira. Pokazuje snažne tragove pruskog uticaja.

FROTHINGHAM, Thomas C.:

Washington — *Commander in Chief* (Vašington — vrhovni komandant), Houghton Mifflin Co., Boston and New York, 1930. — Veći deo mog razmatranja Vašingtonove rane vojničke karijere zasniva se na podacima iz prvog dela ove knjige.

GANOE, William Addleman, Major, USA:

History of the United States Army (Istorijske vojske SAD); D. Appleton and Co., New York, 1932. — Od opšte vrednosti kao vodič kroz istoriju vojske SAD. Daje i podrobnu organizaciju pukovskih štabova u raznim periodima.

GERMAN ARMY:

Operation of the German General Staffs, Order of Business of the Headquarters Staff, 4th Army (Rad nemačkih generalštabova, red poslova štaba Komande 4 armije). Crown Prince of Bavaria. N. P., N. D. [prevod kapetana Pola B. Harma (Paul B. Harm) sa verne kopije originala u nemačkom Državnom arhivu]. — Izvrstan izvorni ma-

terijal koji pruža podrobnu analizu praktičnog dejstvovanja štaba jedne velike trupne komande (u 1917 godini).

GOLOVINE, Nicholas N.:

The Russian Army in the World War (Ruska vojska u Prvom svetskom ratu); Yale University Press, New Haven, 1931. For the Carnegie Endowment for International Peace: Division of Economics and History. — Ovo je verovatno najautoritativnija i najpotpunija studija ruske vojske iz perioda neposredno pre Prvog svetskog rata do Revolucije. Naročito su korisni delovi knjige koji se odnose na zakone o regrutovanju, mobilizaciji, proučavanju nedostataka ruskog snabdevanja vojske i česti podaci o carskoj Vrhovnoj komandi.

The Russian Campaign of 1914 (Ruske operacije 1914); The Command and General Staff School Press, Fort Leavenworth, Kansas, 1933. Preface by Marshal Foch. — Bavi se prvenstveno početkom rata i operacijama u Istočnoj Pruskoj. Od veće je koristi po štabnu istoriju nego njegova prethodna knjiga. Često se dotiče štabne organizacije i od naročitog su interesa mnogobrojna ratna naredjenja, navedena u celosti. Radu raznih viših štabova pisac je posvetio mnogo pažnje.

GRIMOARD, General:

Traité sur le service de l'état-major général des armées, contenant son objet, son organisation et ses fonctions, sous les rapports administratifs et militaires; accompagné de tableaux et planches (Rasprava o generalštabnoj službi, koja sadrži njen zadatak, organizaciju i funkcije, u administrativnom i vojnom pogledu; sa slikama i tabelama), Paris, 1809. — Još jedna značajna studija o francuskoj štabnoj misli i praksi za vreme Napoleonove epohe. Pisac se više puta poziva na Tibo, pokazujući takođe širinu njegovog uticaja. Ne poseduje jasnoću Tiboovog Priručnika, ali je izvrstan. Pruža izvorni materijal, naročito za štabne obrasce i izveštaje. Sadrži kopije francuskih štabnih propisa od 1788—1792.

GURWOOD, John, Lt. Col., British Army:

The General Orders of the Duke of Wellington in Portugal, Spain and France, from 1809 to 1814, and the Low Countries and France 1815 (Opšte zapovesti vojvode Wellingtona u Portugaliji, Španiji i Francuskoj, od 1809 do 1814, i Holandiji i Francuskoj 1815); William Clowes, London, 1832. — Moji podaci o Velingtonovom štabu zasnovani su na Gervudovom opisu organizacije štaba koju je upotrebio »Gvozdeni vojvoda«. Pisac je priznat kao autoritativan, pošto je služio kao štabni oficir u Velingtonovim snagama. Moja šema Velingtonove štabne organizacije zasnovana je na shvatanju koje sam dobio na osnovu Gervudovog opisa, dopunjeno analizom Velingtonovih naređenja i memoranduma, koja je izneta u toj knjizi, kao i na osnovu drugog Gervudovog dela po istom predmetu: *Wellington's Dispatches* (Velingtonove depeše).

HARBORD, James G., Major General:

The American General Staff (Američki generalštad); in *Saturday Evening Post*; March 13, 1926; Vol. 198. — Ovaj članak, zajedno sa člancima generala Drama i generala Devita o istom predmetu, bio je umnogome osnova mome razmatranju o generalštabu za vreme i posle Prvog svetskog rata. Članak sadrži više pojedinosti no što sam uzeo u obzir, i stoga ih treba uzeti u razmatranje pri bilo kakvoj studiji štaba.

HEADLEY, J. T.:

Napoleon and His Marshals (Napoleon i njegovi maršali), Baker and Scribner, New York, 1847. — Kratke biografske skice glavnih ličnosti Napoleonove Vrhovne komande. Sadrži uzgredne podatke o metodima komandovanja i komandnim odnosima.

HENRY, Frank S., Lt. Col., Cav. USA:

British and U. S. Staffs — A Comparision (Britanski i SAD štabovi — jedno upoređenje), in *the Command and General Staff Review*, April, 1944, Vol. XXIV, No 1. — Podrobno upoređenje rada britanskog i štaba SAD u sa-

dašnjim uslovima. Moje sheme britanske i američke organizacije štaba delimično se zasnivaju na shemama iz ovog članka.

IGNATYEV, A. A., Lieut. Gen., Red Army:

A Subaltern in Old Russia (Jedan potčinjeni u staroj Rusiji); Hutchinson and Co., Ltd. London, 1944; u prevodu od Ivora Montegjua. — Sadrži odlične opise metoda i postojećih okolnosti u carskoj vojsci od 1900 do Revolucije. Piševe razmatranja o štabnoj službi, i u mirno doba i u Rusko-japanskom ratu, pružaju mnogo podataka. Njegov prikaz Štabne akademije je najpotpuniji od svih raspoloživih na engleskom jeziku. U celini, koristan prikaz za svakog koji proučava rusku vojsku pre Sovjeta. Ignatijev je produžio sa vojnom službom u Crvenoj armiji posle Revolucije, mada je pre toga bio oficir carske garde. Osnovna zamerka knjizi je to što pisac suviše često nastoji da stvori jasan utisak da on smatra Crvenu armiju nadmoćnjom od carske.

»INSTRUCTION SUR L'ORGANISATION ET LE FONCTIONNEMENT DES ÉTATS-MAJORS EN CAMPAGNE« (Uputstvo o organizaciji i radu štabova u ratu), Paris, 1925. — Pruža podatke o organizaciji posleratnih francuskih štabova.

»INSTRUCTIONS FOR THE GENERAL STAFF SERVICE« (Uputstva za generalštabnu službu) (Na francuskom) Paris, 1900, prerađeno 1902. — Daje zvaničan status francuske štabne organizacije i prakse početkom XX veka.

IRVINE, Dallas D.:

The French and Prussian Staff Systems Before 1870 (Francuski i pruski štabni sistem pre 1870); in the *Journal of the American Military History Foundation*, zima 1938, Vol. II, No 4. — Opšti pregled glavnih obeležja razvoja francuskog i pruskog štaba pre 1870 godine. Predmet razmatra sa gledišta vrhovnog ili »glavnog« štaba. Brižljiva bibliografska dokumentacija pretstavlja koristan vodič za dalje

istraživanje. Ovo je bila osnova za neke moje činjenične podatke o francuskom štabu u periodu između Napoleona i Francusko-pruskog rata. Međutim, na osnovu istraživanja ne mogu se složiti sa Irvinovim zaključcima o »nazadnom« uticaju perioda Revolucije i Napoleonovog perioda na razvoj francuskog štaba. Tiboov *Manuel* (Priručnik), Grimoardov *Traité* (Rasprava), Žominijevi spisi o štabu i prikazi Napoleonove epohe od Biloa — da napomenem samo nekoliko — prema mom mišljenju, ne potvrđuju Irvinovo gledište.

The French Discovery of Clausewitz and Napoleon (Francusko otkriće o Klauzevicu i Napoleonu), in the *Journal of the American Military Institute*, jesen 1940, Volume IV, No 3. — Studija o francuskoj i pruskoj štabnoj misli pri kraju XIX veka; sadrži važne istoriske podatke o razvoju francuskog štaba u tom periodu. Brižljivo dokumentovana.

JOMINI, Antoine Henri, General:

Compaign of Waterloo (Bitka kod Vaterloa), preveo Captain S. V. Benet, U. S. Army; D. Van Nostrand, New York, 1862. — Od interesa po tome što opisuje u pojedinstima zbrku koja je proizišla iz Napoleonovih usmenih naređenja i Sultovog pismenog naređenja Neju pre Vaterloa. Pošto ulazi u pojedinosti u analizi teškoća koordiniranja francuskog komandovanja kod Vaterloa, od vrednosti je za bilo kakvu studiju Napoleonovih štabova.

Life of Napoleon (Napoleonov život), preveo sa francuskog Major General H. W. Halleck, LLD USA; Hudson-Kimberley Publishing Co., Kansas City, Mo., 1897. — Od znatne vrednosti za proučavanje Napoleonovih štabova. Pri kritičkom čitanju Žominijevih prikaza raznih bitaka mogu se dobiti mnogi uzgredni podaci o štabu; Žomini se uzgred bavi i specijalno štabnim pitanjima. Isto tako sadrži i mnoge Žominijeve sarkastične napomene o Berstjeu.

LABAUME, Eugene:

Manual de l'officier d'état-major (Priručnik štabnog oficira). Paris, 1827. — Štabne dužnosti razmatra veoma uopšteno, pošto pisac teoretiše gotovo o svakoj vrsti vojnih delatnosti. Pri upoređenju sa Tibboovim Priručnikom, jasno se uočava opadanje francuske štabne teorije i tehnike u periodu neposredno posle Napoleonovog izgnanstva.

»LIST OF SERIAL PUBLICATIONS OF FOREIGN GOVERNMENTS« (Katalog povremenih publikacija stranih vlada), edited by Winifred Gregord, for the American Library Association, National Research Council; H. W. Wilson Co.; New York, 1932. — Sadrži više korisnih zapažanja o ruskim vojnim pitanjima. Od naročitog su interesa delovi koji se odnose na carski štabni sistem. Ova zapažanja, koja je napisao Dr V. Gsovski, povlače liniju razvoja »glavnog« štaba i pružaju podatke kojih nema ni u kom drugom izvoru.

Mc CLELLAN, George B., Major General:

Mc Clellan's Own Story (Mak Klelonova lična povest), Charles Webster and Co., New York, 1887. — Značajnom retrospektivnom razboritošću, nekadašnji komandant Potomačke armije iznosi svoje teškoće koje su proizile iz neposrednog štabnog sistema vojske SAD, i daje neke veoma prikladne savete za usavršavanje štaba. On je bio na čelu mnogih svojih savremenika u razmatranju načela Generalštaba.

MUSPRATT, V. E., Captain 30 th Lancers:

The General Staff in France and Germany (Generalstab u Francuskoj i Nemačkoj), in *The Journal of the United Service Instruction of India*, Vol. 40, 1911. — Opšta studija o francuskom, nemačkom i britanskom štabnom sistemu, sa težištem na poređenju načina formiranja, obrazovanja i unapređenja štabnih oficira.

NATIONAL WAR COLLEGE:

Study in Staff Organisation (Studija o organizaciji štaba) (2 sveske). — Veoma koristan i opširan izvorni materijal koji se odnosi na štabnu doktrinu u zadnjim fazama Prvog svetskog rata i neposredno posle njega. Sadrži sheme organizacije štabova u svim stepenima od armije do puka i pruža detaljne dužnosti svih štabnih oficira prema doktrini razvijenoj u Američkom ekspedicionom korpusu (AEF). Jasno pokazuje u čemu naš sadašnji sistem vodi neposredno poreklo od francuskog iz Prvog svetskog rata. Druga sveska sadrži mnoge veoma obimne sheme štabne organizacije i dejstvovanja, pripremljene od strane odeljenja za ratne planove Generalštaba 1918 godine. Ove dve sveske su veoma korisne pri bilo kakvom proučavanju istorije štaba Prvog svetskog rata.

PALMER, John Mc Auley, Brigadier General, Ret. USA: *General Von Steuben* (General fon Štojben); Yale University Press, New Haven, 1937. — Ova neobično lepa studija o jednom izuzetnom čoveku, puna je podataka u vezi sa istorijom štaba vojske SAD. Ova studija, zajedno sa Palmerovim *Three War Statesmen* (Tri ratna državnika), pretstavlja osnovu mog razmatranja o fon Štojbenu kao štabnom oficiru.

Washington, Lincoln, Wilson-Three War Statesmen (Washington, Linkoln, Vilson-tri ratna državnika); Doubleday, Doran and Co., Inc., New York, 1930. — Pruža velike koristi u pogledu razvoja štaba za vreme glavnih faza naše vojne istorije. Piščeva vojna karijera je bila tesno povezana sa razvojem Generalštaba SAD i njegovo lično sećanje o događajima u vezi sa ustanovljavanjem Generalštaba, kao i osnivanjem vojnog sistema obrazovanja, pruža obilan i koristan izvorni materijal. Ovi podaci su mi bili veoma korisni pri sastavljanju onih delova moje knjige koji se odnose na okolnosti i stvaranje Generalštaba SAD.

PARES, Bernard:

A History of Russia (Istorija Rusije); Alfred A. Knopf; New York, 1947. — Opšta istorija Rusije; sadrži važne podatke o okolnostima u kojima su se razvijale ruske vojne snage.

PERSHING, John H., General:

General Pershing's Own Story (Lična povest generala Persinga); in the *Infantry Journal*, March, 1919, Vol. XV. — Pretstavlja preštampani izveštaj od 29 novembra 1918 telegrafski odaslan sekretaru za rat, Njutonu Bekeru. Sadrži veoma zanimljive podatke o načinu na koji je štab bio organizovan i uvežbavan.

PHILIP, Lt. Col:

Étude sur le service d'état-major pendant les guerres du premier empire (Studija o štabnoj službi za vreme ratova »prvog carstva«), Chapelot, Paris, 1900. — Dragoceni izvor podataka u vezi sa Napoleonovom teorijom, organizacijom i praksom štaba. Iznosi ranu istoriju razvoja francuskog štaba i jasno pokazuje da je Napoleonov štabni sistem bio nastavak ranijeg razvoja štaba. Pisac posvećuje veliku pažnju Bertijeu i Tibou i njihovom odnosu prema razvoju štaba. Iznosi sastav štabova raznih komandnih stepena. Ove podatke je veoma teško naći bilo gde. Sadrži takođe važna Napoleonova naređenja i pisma. Jasno utvrđuje da je Napoleon bio duboko zainteresovan za štabne probleme i da je štab igrao značajnu ulogu u toj epohi.

RAOULT, S., Major:

The 4 th Bureau of the French General Staff (Četvrti biro francuskog Generalštaba). Prevedeno iz *Revue Militaire Générale*. Oct-Nov., 1924. — Autoritativna studija o uslovima koji su doveli do stvaranja četvrtog biroa u francuskom štabu. Opisuje i funkcije tog biroa.

REEVE, Herman D.:

The Staff Departments of the United States Army

(Štabni departmani vojske SAD). Government Printing Office, Washington, D. C., 1900. — Izvodi iz izveštaja Garfielda, Koberna, Banninga, Marša i Bernsajda, objavljenih u kongresnim dokumentima od 1869 do 1878. Sadrži veliki broj citata iz izjava vojnih rukovodilaca u periodu posle Građanskog rata i daje tačan prikaz profesionalnih mišljenja po štabnim pitanjima u tim godinama.

REICHMANN, Carl, Major:

Laws and Regulations Relating to the French General Staff (Zakon i pravila koji se odnose na francuski generalštab) (Prevod). — Osnovni zakoni i štabni propisi od 1873 do 1912.

ROSINSKI, Herbert:

The German Army (Nemačka vojska); *The infantry Journal*, Washington, 1944. — Najbolja dosad štampana studija o nemačkoj vojsci. Sadrži izvanredno poglavje o nemačkom Generalštabu, u kome pisac razmatra period od približno 1870 i kasnije. Iz ove knjige koristio sam neke podatke koji se tiču Generalštaba u periodu posle Prvog svetskog rata. Rozinski izvanredno razmatra neobičan položaj nemačkih načelnika štabova. Izdanje ove knjige od 1940 godine (Harcourt, Brace and Company) sadrži neka zanimljiva pitanja koja se odnose na status načelnika štaba, a koja se ne pojavljuju u kasnjem izdanju.

»RUSSIAN MILITARY ENCYCLOPEDIA« (Ruska vojna enciklopedija); St. Petersburg, 1913 godine. — Izvanredan izvor podataka o vojnim pitanjima pod carskim režimom. Od naročite koristi su članci o Klauzevicu (sv. 12), Žominiju (sv. 10, izdanje 1912 godine) i Nikolajevskoj akademiji (sv. 10, izdanje 1912 godine). Članci o Klauzevicu i Žominiju pružaju zanimljive i važne podatke u vezi sa njihovom službom u ruskoj vojsci, koji se često ne mogu naći u spisima zapadnoevropskih pisaca. Iz ovog izvora su uglavnom moji podaci o Bauru i Muravjovu. Enciklopedija se nalazi u Kongresnoj biblioteci.

Već je pomenuto da je preduzet rad na sastavljanju Sovjetske vojne enciklopedije, ali su završena samo prva tri slova azbuke.

SCAMMELL, J. M.:

Spencer Wilkinson and the Defense of Britain (Spenser Vilkinson i odbrana Britanije), in *The Journal of the American Military Institute*; jesen, 1940, Vol. IV, № 3.

— Ovaj retko dobar biografski esej, u kome se naglašava Vilkinsonov uticaj na britansku vojnu misao, sadrži mnogo podataka u vezi sa Vilkinsonovim posrednim uticajem na stvaranje Generalštaba SAD. Iz ove knjige su uzeti moji podaci o malo poznatom susretu između Vilkinsona i generala Ludlova, kada je Vilkinson dao Ludlovu jedan primerak knjige *The Brain of an Army* (Mozak vojske) — koji je potom dospeo u ruke Elihua Ruta — kao i izvod iz Rutovog pisma Vilkinsonu 1919 godine.

SCHELLENDORFF, Paul Leopold Eduard Bronsart, General:

The Duties of the General Staff (Dužnosti Generalštaba); revised by Major Bronsart von Schellendorff; fourth edition; London 1905. — Ovo je jedno od najvećih dela štabne literature. Iz ove knjige su uzeti podaci koji se odnose na ranu istoriju pruskog štabnog sistema. Kako se u Drugom svetskom ratu mnogo polagalo na kombinovane operacije, oni koje interesuju takva pitanja treba da pročitaju poglavlje iz ove knjige »The Cooperation of the Army and Navy in War«. Iako je delo napisano pre gotovo 50 godina, pisac je dao mnoge principe kombinovanog komandovanja koji se često smatraju proizvodima poslednjeg rata.

CHERMAN, W. T. General:

Memoirs of General W. T. Sherman (Memoari generala V. T. Šermana), Charles C. Webster and Co., New York, 1892. — Naročito su zanimljiva Šermanova zapažanja o trupnim štabovima; on se suprotstavljao ustanovljavanju

načelnika štaba i tvrdio da je ista organizacija štaba primenljiva za sve stepene od puka do divizije.

SPAULDING, Thomas Marshall, Major, CAC:

The Lessons of the World War as Applied to Our Detailed Staff System (Pouke Prvog svetskog rata primenjene na naš podrobno izložen štabni sistem); *in the Infantry Journal*, July, 1921 vol. XIX. — Korisna savremena analiza važnih promena u štabu koje se uglavnom tiču određivanja oficira na štabnu dužnost.

SPAULDING, Oliver-L., Col. FA, USA, NICKERSON, Hoffman; WRIGHT, John Womack, Colonel, Infantry, USA:

Warfare (Ratovanje); *The Infantry Journal*. Washington, D. C. 1937. — Naučna istorija rata od praskozorja istorije do kraja Fridrihovog perioda. Pisci su priznati kao najbolji vojni istoričari SAD. U mnogobrojnim slučajevima pisci su izvukli zaključke koji se odnose na štabne sisteme raznih vojski o kojima se govori u tekstu. Mnogi od ovih podataka su bili za mene od velike koristi. *Warfare* je nesumnjivo jedna od najboljih vojnih istorija američkih pisaca.

SPAULDING, Oliver L., Col. FA USA:

The United States Army in War and Peace (Vojska SAD u ratu i miru); G. P. Putnam's Sons, New York 1937. — Od koristi za proučavanje štaba SAD, pošto pisac, kao i u knjizi *Warfare*, specijalno razmatra štabna pitanja u raznim fazama vojnog razvoja. Njegov opis štabova u građanskom ratu je najjasniji i najkoncizniji od svih koje sam mogao naći. Pisac, koji se istakao u dugogodišnjoj vojnoj službi, može se prihvati kao potpuno autoritativan.

Predavanje o vojnoj organizaciji (*Staff Organisation*), koje je održao pukovnik Spolding kao deo »G-3« kursa u Ratnoj školi kopnene vojske (*Army War College*) u septembru 1923 godine. Ovo predavanje, koje mi je pozajmio pisac, pretstavlja opšti pregled istorije štaba, i bilo mi

je od velike koristi kao vodič kroz značajne faze istorije štaba.

»STAFF DUTIES«: printed by Harrison and Sons, London 1890.

A Series of Lectures for the Use of Officers at the Staff College (Serija predavanja za oficire u Štabnom koledžu).

— Zanimljiva studija britanske organizacije i prakse kakva je bila neposredno pre usvajanja modernog sistema. Sadrži autoritativna obaveštenja o štabnoj teoriji, organizaciji i proceduri, sa izvrsnom šemom koja pretstavlja raspodelu dužnosti raznim delovima štaba. U vreme kada je napisana, odeljenja generalnog adjutanta i generalnog kvartirmajstora pretstavljala su dominantne štabne otseke.

STAFF MANUAL, 1912 ... GENERAL STAFF (Štabni priručnik, 1912 ... generalstab); War Office. Harrison and Sons, London. — Autoritativni izvorni materijal o britanskoj štabnoj teoriji, organizaciji i načinu rada — pre Prvog svetskog rata.

»THE GREAT SOVIET ENCYCLOPEDIA« (БОЛЬШАЯ СОВЕТСКАЯ ЭНЦИКЛОПЕДИЯ — VELIKA SOVJETSKA ENCIKLOPEDIJA), Moskva:

Od koristi uglavnom zbog dva članka koji se odnose na istoriju ruskog štaba pod carskim režimom i pod Sovjetima: sv. 25, objavljena 1929 i sv. 17, objavljena 1930. Na raspolaganju u Kongresnoj biblioteci.

»THE STAFF« (ŠTAB) in *Army Quarterly*, Oct. 1930, Vol. I, Pages 19—35. — Sadrži pregled razvoja britanskog štaba od Krimskog do Prvog svetskog rata zaključno.

THIEBAULT, Paul Baron:

Manuel des adjutants généraux et des adjoints employés dans les états-majors divisionnaires des armées (Priručnik za generalne adjutante i pomoćnike u diviziskim štabovima). (Original štampan u Parizu, 1800 godine), London,

1801. — Objašnjenje dužnosti štabova u francuskoj vojski. Ova knjiga je konačno utvrdila da je u Napoleonovim armijama postojala napredna štabna teorija i praksa. Delo od ogromnog istoriskog značaja, prevedeno na ruski, engleski, nemački i španski jezik.

TOURNÉS, Rene, Lt. Col.:

Le G.Q.G. de Napoleon I (Štab Vrhovne komande Napoleona I) in *La Revue de Paris*, May 1921. — Veoma opširan i potpun opis organizacije i rada Napoleonovog štaba Vrhovne komande, kakva je postojala u proleće 1913 godine. Pisac razvija teoriju da je moderni francuski štabni sistem mnogo dobio od Napoleona.

UPTON, Emory, Major General, USA:

The Military Policy of the United States (Vojna politika SAD); U.S. Government Printing Office, Washington. D.C., 1907. — Iznoseći vojnu politiku, Apton izlaže mnoga zaščanja o štabnoj organizaciji i ozakonjavanju od prvih dana vojska SAD. Period završetka Rata za nezavisnost do početka građanskog rata između država obrađen je u mnogim pojedinostima i pokazuje koliko je malo država počinjala pažnje štabnim potrebama. Knjiga je potpuna za izneti period, a specijalni podaci u pogledu istorije štaba mogu se prihvati kao autoritativni. Aptonove zaključke u pogledu vojne politike, naročito u odnosu na državnu miliciju, ne bi trebalo prihvati pre no što se pročita poglavljje o Aptonu u Palmerovoj knjizi *Three War Statesmen* (Tri ratna državnika).

U.S. GOVERNMENT:

The National Defense Act — Historical Data Relating to the Present Law (Zakon o nacionalnoj odbrani — istorijske činjenice u vezi sa sadašnjim zakonom) U.S. Government Printing Office, Washington, D.C. 1927. — Sadrži izjavu datu pred Odborom za vojne poslove po pitanju ustanovljavanja Generalštaba, kao i mnoga Rutova pisma i izveštaje po pitanju stvaranja Generalštaba. Zapisnici od 1902 godine naročito su zanimljivi pošto sadrže izjavu

generala Majlza koji je bio na čelu opozicije protiv zakona. Sadrži i glavna naređenja AEF i odeljenja Ministarstva rata, koja se odnose na štabna pitanja. Knjiga je neophodna za bilo kakvo istraživanje u pogledu istorije štaba SAD.

Establishment of a General Staff Corps in the Army (Uvođenje generalštabne struke u vojsci). U.S. Government Printing Office, Washington, D.C., 1902. — Izvod iz godišnjeg izveštaja od 1902 godine koji je podneo sekretar za rat, Elihu Rut; kao i iz Rutove izjave Senatskom odboru za vojne poslove, kojom zahteva da se ustanovi Generalštab.

»GENERAL STAFF STUDY ON STAFF ORGANISATION AND PRINCIPLES« (Generalštabna studija o štabnoj organizaciji i načelima), War Department, Washington, 1918. — Štabna doktrina vojske SAD kada je dobila određeni oblik, kao rezultat ranih iskustava iz Prvog svetskog rata. Izvrsne sheme o organizaciji štaba.

Legislative History of the General Staff of the United States from 1775 do 1901 (Istorija zakonodavstva Generalštaba SAD od 1775 do 1901), Government Printing Office, 1901. — Sastavljena i komentarisana pod rukovodstvom general-majora Henrika S. Korbina, ranijeg generalnog ađutanta vojske, knjiga sadrži sve glavne zakone koji se odnose na štabna pitanja od organizacije vojske do 1901 godine i veliki broj Vašingtonovih naređenja u odnosu na štab vojske SAD. Napomene uz tekst objašnjavaju okolnosti u vezi sa raznim zakonima o štabu. Veoma korisna za detaljne, tačne podatke o istoriji štaba SAD.

VINCENT, Thomas, M., Brigadier General, USA:
A plea for the Staff of the Army of the United States (Zauzimanje za štab vojske SAD); Washington, 1870. In *Military Pamphlets, War College Library*. — Jedno od nekoliko dela štabne literature neposredno posle Građanskog rata.

ВОЕННАЯ МЫСЛЬ (Vojna misao)

Navode se neki članci iz ovog vodećeg sovjetskog vojnog časopisa; na raspolaganju u Kongresnoj biblioteci.

Р. ВЕЧНИЙ »Подход дивизии к полю боя« (Podilaženje divizije bojištu). Военная мысль II, 3 (mart 1938) 22—48: razmatranje uloge štabova; ovaj članak kritikuje Н. Замятин и članku По поводу статьи »Подход дивизии к полю боя« (Povodom članka »Podilaženje divizije bojištu«). V. M., II, 6 (jun, 1938), 133—139.

С. ЛЮБОВСКИЙ »Подготовка высших штабов« (Obuka najviših štabova), V.M., II, 7 (jul 1938), 50—58; sa izvēsnim razmatranjem uloge štabova.

Н. ШИВАРИЦ »Требования к работе штаба армии по руководству операциями« (Uputstva za rad štaba armije u rukovođenju operacijama), V. M., II, 9 (septembar 1938), 21—44.

С. ЗИНОВЕВ »Разведывательная служба штаба стрелковой дивизии« (Izviđačka služba štaba streljačke divizije), V. M., II, 12 (decembar 1938) 79—96.

Е. ШИЛОВИЙ »Мелкие вопросы штабной службы« (Mali problemi štabne službe), V.M., II, 12 (decembar 1938) 123—127.

WALLENBERG, Erich:

The Red Army — A study in the Growth of Soviet Imperialism (Crvena armija — studija o razvoju sovjetskog imperijalizma); Secker and Warburg, London, 1940. Preveo sa nemačkog Claud W. Sykes. — Opšte poznata kao visoko autoritativna studija o sovjetskoj vojsci od Revolucije do početka Drugog svetskog rata. Sadrži naročito korisne podatke o sovjetskoj vojnoj organizaciji i politici za vreme i neposredno posle Revolucije i jasno pokazuje obim u kome su bivši carski oficiri ispoljili snažan uticaj

na sovjetski vojni razvoj. Pisac temeljito razmatra i značaj i efekat Trockijevog uticaja. Često razmatra pitanja koja se odnose na viši štab; razvoju sistema komesara posvećuje naročitu pažnju.

WHITE, D. Fedotoff:

The Growth of the Red Army (Razvoj Crvene armije); Princeton University Press, Princeton, 1944. — Priznata kao standardna studija o Crvenoj armiji. Autoritativna je i dobro dokumentovana, a napisao ju je čovek koji je imao dugogodišnje veze i interesovao se za ruske vojne poslove. Izvrsno razmatranje sistema komesara. Izvesni korisni »čvorni« podaci o razvoju štaba pod Sovjetima.

WHITTON, F. E., Lt. Col, CMG:

Moltke, New York, 1921: Henry Holt and Co. — U znatnim pojedinostima iznosi Moltkeov uticaj na nemačke vojne snage; sadrži izvrsne podatke o Moltkeu kao načelniku Generalštaba.

WILKINSON, SPENCER:

The Brain of An Army (Mozak vojske), Constable and Company: London, 1913, original izdat 1891 godine. Sa Pravom nazvana jednom od najznačajnijih knjiga moderne vojne literature, pošto je dala potstrek britanskim, a u izvesnom obimu i američkim, vojnim čitaocima u pogledu neophodnosti sistema generalštaba na osnovu obrasca pruskog sistema.

The French Army Before Napoleon (Francuska vojska pre Napoleona), Oxford, 1915. — Naučno ispitivanje razvoja francuske vojne teorije i tehnike u stoteću koje je prethodilo Napoleonu. Korisna u pogledu podataka o uticaju Sedmogodišnjeg rata na kasniju francusku doktrinu; takođe ističe doprinose Bursea, Gibera i Diteja i brižljivo izlaže tok francuske vojne organizacije i misli u periodu Revolucije. Sadrži izvode iz veoma retkih Burseovih *Principes de la guerre de montagnes* (Načela planinskog ratovanja).

The Defense of Piedmont, 1742—1748, a prelude to the Study of Napoleon (Odbrana Pidmonta, 1742—1748, uvod u studiju o Napoleonu); Oxford, at the Clarendon Press: 1927. — Ova knjiga — klasičan primer kako treba pisati vojnu istoriju — sadrži mnogobrojne prevode Burseovih štabnih dokumenata. Njegova analiza nameravane operacije u dolini Strune sadrži praktično sve elemente moderne procene situacije i jasno pokazuje da je francuska štabna tehnika tog vremena bila zasnovana na zdravoj teoriji i praksi.

VOJNA BIBLIOTEKA

— inostrani pisci —

Izdala je dosada ove knjige:

I knjiga: General Ajzenhauer

OD INVAZIJE DO POBEDE

Rasprodato

II knjiga: Feldmaršal Montgomeri

OD EL ALAMEJNA DO BALTIČKOG MORA

Rasprodato

III knjiga: Kamil Ružeron

BUDUĆI RAT

Strana 380, cena 230 din.

IV knjiga: Pukovnik dr fil. Bešlajn

RUKOVODENJE NARODNOM ODBRANOM

Rasprodato

V knjiga: Bazil H. Lidel Hart

STRATEGIJA POSREDNOG PRILAŽENJA

Strana 397, cena 230 din.

VI knjiga: Kamil Ružeron

POUKE IZ RATA U KOREJI

Rasprodato

VII knjiga: Džordž Paton

RAT KAKVOG SAM JA VIDEO

Rasprodato

VIII knjiga: General Er

ARTILJERIJA — NEKAD, SAD I UBUDUĆE

Strana 405, cena 300 din.

IX knjiga: Omar Bredli

USPOMENE JEDNOG VOJNIKA

Strana 754, cena 600 din.

X knjiga: Pukovnik Lika

EVOLUCIJA TAKTIČKIH IDEJA

Strana 391, cena 300 din.

XI knjiga: J. O. Hiršfelder

ATOMSKA BOMBA I LIČNA ZAŠTITA

Strana 490, cena 500 din.

XII knjiga: Maršal Papagos

GRČKA U RATU 1940/41

Strana 400, cena 400 din.

XIII knjiga: Džon Kresvel

RAT NA MORU 1939/45

Strana 457, cena 450 din.

XIV knjiga: **Rozberi**

BIOLOŠKI RAT

Strana 268, cena 280 din.

XV knjiga: **General-pukovnik Dapčević**

ZNAČAJ I SNAGA MANEVRA

Strana 638, cena 500 din.

XVI knjiga: **General Šasen**

ISTORIJA DRUGOG SVETSKOG RATA

Rasprodato

XVII knjiga: **Svečin**

STRATEGIJA

Strana 452, cena 450 din.

XVIII knjiga: **Ajmansberger**

TENKOVSKI RAT

Strana 356 sa 3 priloga, cena 400 din.

XIX knjiga: **Kamon**

NAPOLEONOVI RATOVI

Strana 496, cena 850 din.

XX knjiga: **Karpov**

OBALSKA ODBRANA

Strana 524, cena 700 din.

XXI knjiga: **Mikše**

TAKTIKA ATOMSKOG RATA

Strana 250, cena 350 din.

XXII knjiga: Mideldorf

TAKTIKA U POHODU NA RUSIJU

Strana 364, cena 400 din.

XXIII knjiga: Ajre

RATNA VEŠTINA I TEHNIKA

Studija o uticaju naoružanja na razvoj ratne veštine.

Strana 248, cena 300 din.

XXIV knjiga: Prentis

CIVILNA ZAŠTITA U MODERNOM RATU

Naučno-popularno delo o civilnoj zaštiti u modernom ratu.

Strana 546, cena 600 din.

XXV knjiga: Hitler

VOJNI ŠTABOVI

Studija o razvoju nemačkog, francuskog, engleskog, ruskog i američkog vojnog štaba od njihovog postanka do danas.

Strana 336

XXVI knjiga: General Mosor

OPERATIKA

(prevod sa poljskog)

Studija o operacijama do Drugog svetskog rata. Prvo delo ove vrste u vojnoj literaturi uopšte.

Delo je u pripremi

XXVII knjiga: Fojter

ISTORIJA VAZDUŠNOG RATA

(prevod sa nemačkog)

Razvoj vazduhoplovstva i njegove taktike i strategije u toku Prvog i Drugog svetskog rata sa osvrtom na budućnost.

Delo je u pripremi

XXVIII knjiga: Admiral Kasteks

STRATEGISKE TEORIJE

(I sveska)

Delo sadrži opšta razmatranja o strategiji, zadatke pomorskih snaga i izvođenje pomorskih operacija sa primerima iz istorije ratova.

Delo je u pripremi

XXIX knjiga: Guderijan

VOJNI MEMOARI

Razvoj nemačkih oklopnih jedinica i ratna iskustva.

Delo je u pripremi

XXX knjiga: Šapošnjikov

MOZAK ARMIJE

Studija maršala Šapošnjikova o ulozi Generalštaba u armiji.

Delo je u pripremi

XXXI knjiga: poljski autori

ODABRANE OPERACIJE POLJSKE NARODNE VOJSKE

Zbirka članaka o dejstvima jedinica Poljske narodne vojske do pada Berlina 1945 godine.

Delo je na prevođenju

XXXII knjiga: sovjetski autori

PROBOJ ORGANIZOVANE ODBRANE

Zbirka odabranih diplomskih radova sa sovjetskih vojnih akademija iz oblasti proboga organizovane odbrane operativnim jedinicama.

Delo je u pripremi

VOJNOIZDAVAČKI ZAVOD JNA »VOJNO DELO«

Poštanski fah 692. Tel. 44-981/4 — lokal 43

Beograd, Zahumska br. 26

HITL
VOJNI ŠTABOVI

*

Jezičku redakciju izvršio
Stevan Kojić

*

Tehnički urednik
major
Slobodan M. Mitić
*
Korektori
Veljko Aleksić
Vera Đurić

*

Štampanje završeno marta 1959 godine
Tiraž: 3.000

